

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2007:76
ISSN 1654-0247

Från läsesällskap till stadsbibliotek

Skövdes bibliotekshistoria 1830-1940

ELLEN BECCAU
MARIKA EKSTRÖM

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Författarna

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Från läsesällskap till stadsbibliotek: Skövdes bibliotekshistoria 1830-1940
Engelsk titel:	From a reading society to a municipal library: The library history of Skövde 1830-1940
Författare:	Ellen Beccau & Marika Ekström
Kollegium:	Kollegium 1
Färdigställt:	2007
Handledare:	Magnus Torstensson
Abstract:	<p>The purpose of this Master's thesis is to describe the development of the most important libraries in Skövde, starting from 1830. We conclude our examination about 1940, when the municipal library has been active for almost ten years, and the libraries started by the temperance and working-class movements have been deposited at the municipal library.</p> <p>In order to explain this process we describe the development of the Swedish public library and its predecessors, such as reading societies and the popular national movements' libraries, as a background and comparison to the early libraries in Skövde.</p> <p>We describe the most significant libraries that existed in Skövde during this period, starting with a reading society in 1830. We continue with a commercial lending library and a couple of popular national movements' libraries, before we discuss the municipal library.</p> <p>The municipal library in Skövde opened quite late, almost 15 years after the decision in the municipal council. We examine what happened in the meantime, and introduce Major Eric Ugglå who played an important part in this process. To explain his role in this development, we have done a simplified structure/actor analysis, based on a model by Lennart Lundquist, professor of political science.</p>
Nyckelord:	bibliotekshistoria, Skövde, stadsbibliotek, aktör, folkrörelsebibliotek, IOGT-bibliotek, ABF-bibliotek, läsesällskap

1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	1
1.2 TIDIGARE FORSKNING OCH ANNAN LITTERATUR	2
1.3 PRESENTATION AV VÅRT MATERIAL	3
1.4 TEORI OCH METOD	5
1.4.1 Struktur- och aktörsperspektiv	6
1.4.2 Källkritik	8
1.5 AVGRÄNSNING.....	10
1.6 DISPOSITION	10
2 DET SVENSKA FOLKBIBLIOTEKETS UTVECKLING	11
2.1 LÄSESÄLLSKAP OCH LÅNBIBLIOTEK	11
2.2 SOCKENBIBLIOTEK	12
2.3 FOLKRÖRELSERNA OCH DERAS BIBLIOTEK.....	13
2.3.1 Arbetarföreningarna	13
2.3.2 Nykterhetsrörelsen	15
2.3.3 Arbetarnas bildningsförbund (ABF)	16
2.4 STATLIGA BESLUT OCH FÖRORDNINGAR	18
2.4.1 1905 års biblioteksförordning.....	19
2.4.2 1912 års biblioteksförordning.....	19
2.4.3 1920 års biblioteksförordning.....	20
2.4.4 1930 års biblioteksförordning.....	20
2.5 STADS- ELLER FOLKBIBLIOTEK?	21
3 SKÖVDE FÖRR OCH NU - KORT HISTORIK	24
3.1 SKÖVDE STAD	24
3.2 GAMLA LÄROVERKSBYGGNADEN	26
3.3 TIDNINGARNA I SKÖVDE.....	27
4 FÖREGÅNGARE TILL SKÖVDES STADSBIBLIOTEK	29
4.1 SKÖFDE LÄSESÄLLSKAP	29
4.2 OSCAR LINDBLADS LÅNBIBLIOTEK	31
4.3 SKÖFDE ARBETAREFÖRENINGENS BIBLIOTEK	33
4.4 LOGEN THOR	36
4.5 SKÖVDE LOKALAVDELNING AV ABF	40
5 MAJOR ERIC UGGLA	44
6 SKÖVDE STADSBIBLIOTEK	48
6.1 BESLUT I STADSFULLMÄKTIGE OM ATT INRÄTTA ETT STADSBIBLIOTEK	48
6.2 UTREDNING OM GAMLA LÄROVERKSBYGGNADEN KAN BLI BIBLIOTEK	51
6.3 VAL AV BIBLIOTEKSSTYRELSE OCH STADSBIBLIOTEKARIE	54
6.4 ERIC UGGLAS BOKINKÖP	56
6.5 STADSBIBLIOTEKET SLÅR ÄNTLIGEN UPP SINA PORTAR	57
6.6 ANSÖKAN OM ATT STADSBIBLIOTEKET SKALL BLI GODKÄNT SOM CENTRALBIBLIOTEK.....	61
6.7 BARN- OCH UNGDOMSAVDELNING SAMT ANNAN VERKSAMHET	65
7 ANALYS OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	67
7.1 HUR KAN BIBLIOTEKSUTVECKLINGEN I SKÖVDE UNDER ÅREN 1830-1940 BESKRIVAS?	67
7.1.1 Skövde 1830-1940.....	67
7.1.2 Läsesällskapet	68
7.1.3 Oscar Lindblads lånbibliotek.....	69
7.1.4 Skövde Arbetareförenings bibliotek.....	70
7.1.5 Logen Thors bibliotek	70
7.1.6 ABF-biblioteket i Skövde.....	71
7.1.7 Stadsbiblioteket – för nöjesläsning eller forskning?	73
7.1.8 Stadsbiblioteket och lokalfrågan.....	74
7.1.9 Stadsbiblioteket och anslagen	75
7.1.10 Stadsbiblioteket och centralbiblioteksfrågan	76

7.2 VILKEN ROLL SPELAR MAJOR ERIC UGGLA I DEN PROCESS SOM LEDER FRAM TILL ATT SKÖVDE FÅR ETT STADSBIBLIOTEK?	77
7.2.1 Personen Eric Ugglan.....	77
7.2.2 Stadsbibliotek eller folkbibliotek?.....	78
7.2.3 Bibliotekslokal.....	79
7.2.4 Stadsbibliotekarie anställs	80
7.2.5 Aktören Eric Ugglan.....	81
7.3 AVSLUTANDE DISKUSSION	81
7.3.1 Källkritiska synpunkter	83
7.3.2 Förslag till fortsatt forskning	84
8 SAMMANFATTNING.....	85
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	87
BILAGA 1	92
FOLKMÄNGD I SKÖVDE 1830-1940	92
ABF:S STUDIECIRKELBIBLIOTEK N:R 203 I SKÖVDE	92
BILAGA 2	93
SKÖVDE STADSBIBLIOTEK 1931-1939, EN ÖVERSIKT.....	93

1 Inledning

”Skövde Stad [...] war en mycket liten fläck, belägen på östra sidan av Billingen, utan någon sjö eller särdeles situation, husen voro små, gatorna irreguläre och Kyrkogården kringsatt med sköna askar.”¹ Så beskriver Carl von Linné Skövde under sin resa i Västergötland 1746. Sedan dess har mycket förändrats i staden. Idag är Skövde en liten storstad med cirka 50 000 invånare. Det första som möter en besökares blick vid ankomsten till stadens resecentrum är ett ståtligt kulturhus, där bland annat Skövde stadsbibliotek är inrymt. Tidigare var biblioteket placerat i den byggnad som idag kallas Eric Ugglas skola, uppkallad efter den man som under många år enträget arbetade för att staden skulle få ett stadsbibliotek.

Skövde stadsbibliotek öppnade den 6 maj 1931. Varför dröjde det så länge innan Skövde fick ett stadsbibliotek? Fanns det andra bibliotek dessförinnan? Om så var fallet, vilka? Det var några av de frågor som vi ställde oss när vi började undersöka Skövde stadsbiblioteks historia. Vi upptäckte att stadsbibliotekets utveckling saknade motsvarighet i Sverige. Det gick många år mellan beslut och bibliotekets öppnande. Dessutom gällde det ursprungliga beslutet ett vetenskapligt bibliotek och inte ett bibliotek för folket. På andra håll i landet där kommunala bibliotek inrättades var de främst avsedda för allmänheten och den växande arbetarklassen. I Skövde ville man i första hand tillgodose ett behov av forskningslitteratur. När vi inledde vår undersökning fann vi också mycket intressant material om andra bibliotek samt ett läsesällskap, vilket ledde oss bakåt i tiden till 1830-talet. Detta vill vi också redogöra för.

Vi hoppas att vi genom vårt arbete, tillsammans med andra lokala bibliotekshistoriska uppsatser, kan bidra till en större överblick över det svenska folkbibliotekets framväxt och utveckling. Dessutom tror vi att uppsatsen kan vara av intresse för den som engagerar sig i Skövde-traktens historia.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att ta reda på och sedan ge en bild av Skövdes bibliotekshistoria under en period på drygt 100 år. Vi eftersträvar inte en heltäckande redogörelse för alla bibliotek och läsecirklar i Skövde under denna period, utan vi försöker att presentera de mest framträdande. Vi vill också ta reda på varför det dröjde så länge innan staden fick ett stadsbibliotek. Eftersom det är en aktör som framträder tydligare än de andra vill vi också presentera denne man och visa på hans betydelse för stadsbiblioteket. För att kunna göra det har vi utgått från följande frågor:

- Hur kan biblioteksutvecklingen i Skövde under åren 1830-1940 beskrivas?
- Vilken roll spelar major Eric Uggle i den process som leder fram till att Skövde får ett stadsbibliotek?

¹ Linné, Carl von, 1746. *Wästgöta-resa*, s. 68f.

1.2 Tidigare forskning och annan litteratur

För att få en grund till vårt arbete utgår vi från forskning om folkbibliotekets föregångare och utveckling. Dessutom har vi använt litteratur som tar upp Skövdes historia och de tidningar som gavs ut i trakten. Det har skrivits en hel del om det svenska folkbiblioteket. I sin avhandling *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna: Exemplet Sverige och några jämförelser med USA* (1996) skriver Magnus Torstensson, universitetslektor vid högskolan i Borås, om den förändringsprocess som de moderna folkbiblioteken genomgick under åren 1890 till 1915. Samhällstrukturen förändrades under denna period och det hade betydelse för utvecklingen av det moderna folkbiblioteket.

Information om läsesällskap och lånbibliotek har vi hittat i Hanna Östholms avhandling *Litteraturens uppodling* från 2001 och Bengt Utterströms *Läsesällskap och lånbibliotek i Karlskrona 1794-1863*, utgiven 1959. *Fullbokat: Göteborgs folkbibliotek 1862-1997* av Ingrid Atlestam, Madeleine Bergmark och Eva Halasz, verksamma vid olika bibliotek, beskriver huvudsakligen biblioteket i Göteborg, men här finns också fakta om den svenska biblioteksutvecklingen i allmänhet. Uppgifter om de svenska folkrörelserna och deras bibliotek har vi tagit från Hilding Johanssons *Folkrörelserna i Sverige* (1980) och Sven Lundkvists *Folkrörelserna i det svenska samhället* från 1977. Johansson var folkrörelseforskare och riksdagsman, Lundkvist historiker och riksantikvarie. När det gäller arbetarföreningar finns mycket att hämta hos Axel Pählman och Walter Sjölin, ansvariga för Kooperativa förbundets bibliotek och arkiv. Deras *Arbetarföreningarna i Sverige 1850-1900* gavs ut redan 1944, men verkar fortfarande vara det verk som bäst beskriver arbetarföreningarna under denna period.

Hugo Heffler och Inge Johansson var båda verksamma inom ABF (Arbetarnas bildningsförbund) och det som de har skrivit om förbundet ger oss god bild av varför och hur ABF bildades samt dess utveckling. I utarbetandet av *Arbetarnas bildningsförbund 1912-1962: Krönika vid halvsekelgränsen* (1962) har Heffler fått bistånd och korrigeringshjälp från ledande personer inom förbundet, bland andra Rickard Sandler och Yngve Hugo. Johansson har skrivit *Boken och cirkeln* (1995) och *Bildning och klasskamp: Om arbetarbildningens förhistoria, idéer och utveckling* (2002). I den förstnämnda skriver Johansson kortfattat och personligt om den betydelse boken och biblioteken har haft för bildningssträvandena inom arbetarrörelsen. Den sistnämnda är en sammanställning av arbetarrörelsens bildningshistoria och sträcker sig från 1700-talet fram till sent 1900-tal. Ett helt kapitel ägnas enbart åt ABF. Vi har även hämtat information ifrån Jonas Åkerstedts licentiatavhandling *Den litterate arbetaren: Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930* (1967). Den behandlar ABF:s tillkomst och organisation från 1912-1930, vilket inkluderar verksamheten med föreläsningar, studiecirkel och studiecirkelbibliotek samt ABF:s bildningssyn. I *När boken kom till bygden: Om folkrörelsebiblioteken i Halland* (1994) skriver Magnus Torstensson om studiecirkelbibliotekens betydelse för folkbildningen och hur dessa så småningom kommunaliserades.

Bibliotekskonsulent Knut Tynell kommer 1931 ut med *Folkbiblioteken i Sverige*, en översikt som sträcker sig från den tidiga sockenbiblioteks-rörelsen via nykterhets- och arbetarrörelsens verksamhet och de anglosachsiska idéernas påverkan fram till 30-talets moderna biblioteksidéer. Han tar också upp de första statsanslagen och deras betydelse för biblioteken. Samme Tynell ger fem år senare ut boken *Biblioteksförfattningar*:

Handbok för folk- och skolbibliotek (1936), där han samlat och kommenterat gällande författningar och föreskrifter.

När vi skriver om begreppen stads- och folkbibliotek har vi hämtat uppgifter från *Bokstavligt hundra år: Malmö Stadsbibliotek 1905-2005*, sammanställd av bibliotekarie Ulla Brohed, samt från tidigare nämnda verk av Atlestam, Bergmark och Halasz samt Torstensson (1996). Torstensson analyserar det svenska begreppet folkbibliotek och säger att det har fått stå för olika slag av biblioteksverksamhet i Sverige vid olika tidpunkter.

Fakta om staden Skövde har vi till större delen tagit dels från en minnesskrift över Skövde stadsfullmäktige, sammanställd av J. W. Billqvist, mångårig fullmäktigeledamot, dels från Göran Lundhs *Skövde under 600 år: En historisk beskrivning*. Lundh var verksam som chef för Stadsmuseet i Skövde. Anna Söderling beskriver 1996 det gamla läroverket i *Elementarläroverket Eric Ugglas skola*. Underlaget för presentationen av de fyra mest framträdande tidningarna i Skövde har vi främst hämtat från Tomas Andersson Odéns *Skaraborgar'n och spionen: Tidningar i Västra Götaland genom 250 år* (1999). Andersson Odén är fil. lic. i journalistik och masskommunikation och verksam vid Göteborgs universitet. Han skriver om 200 små och stora tidningar som gavs ut i Västsverige mellan 1749 och 1999 samt om utgivarna till dessa tidningar.

1.3 Presentation av vårt material

För att få en överblick över vad som fanns att arbeta med, började vi med att besöka stadsbiblioteket och stadsmuseet för att se vad vi kunde hitta där. Med hjälp av tidningsklipp, olika lokalhistoriska monografier och tidskrifter kunde vi snabbt konstatera att både IOGT, ABF och Skövde arbetareförening haft egna, väl utnyttjade bibliotek i Skövde. I Skövde stadsmuseums arkiv fann vi dessutom ett gulnat dokument, tryckt 1830, i vilket kyrkoherde E. C. Grenander och "capitaine" G. F. Nycander inbjuder "att deltaga i ett sällskap eller Bolag för bildandet af ett Bibliothek uti Skövde Stad".

I Gunnar Lindes bok *Småstadsliv på artonhundratalet* (1976) läste vi att de ovan nämnda Grenander och Nycander tillsammans med läkaren Edgren startar en läsecirkel 1830. Uppgifterna bygger på Edgrens självbiografiska anteckningar som finns bevarade på Riksarkivet i Stockholm. Eftersom materialet består av cirka 1 500 handskrivna sidor bedömde vi att det inte var möjligt för oss att undersöka detta, utan vi valde att nöja oss med Lindes urval. Dessutom fann vi många dokument rörande Grenander i stadsmuseets arkiv. Inget av dessa handlade dock om läsesällskapet. Av en slump hittade vi också en uppgift om att spridda dokument från läsesällskapet finns bevarade på KB:s (Kungliga biblioteket) handskriftsavdelning.² Vi kontaktade KB och fick veta att materialet bestod av 60 blandade dokument, och vi beslöt oss för att åka upp och undersöka dessa. De visade sig bestå av bland annat kvittenser på inköp av böcker, brev och medlemslistor, vilket gav en inblick i sällskapets verksamhet.

På stadsmuseet hittade vi en jubileumsskrift från Skövde Arbetareförenings 85-årsjubileum. Där såg vi att protokoll från föreningens första år saknades, men att de

² Clemensson, Per & Andersson, Kjell 1990. *Hembygdsforskning*, s. 264.

uppgifter som fanns från de första åren var hämtade ur *Skövde Tidning*, senare *Vestgöta Korrespondenten*. Dessa tidningar står välbevarade och vackert inbundna i Skövde stadsbiblioteks magasin, där vi tillbringade många timmar. Protokoll från och med 1890 finns bevarade i Folkrörelsearkivet, tillsammans med en del andra dokument.

Under sökandet efter uppgifter om arbetareföreningen i *Skövde Tidning* fann vi upprepade annonser för ett lånbibliotek som vi tidigare inte sett några uppgifter om. Eftersom det förefaller varit väl använt och ganska långlivat, tyckte vi att det kunde vara av intresse att beskriva även detta bibliotek. Förutom några korta rader i Carlanders *Svenska bibliotek och ex-libris* har vi inte funnit någon annan information om detta bibliotek.

När det gäller fakta om Logen Thor och dess bibliotek hittade vi bland stadsmuseets samlingar en mängd gamla tidningsartiklar. I Skaraborgs läns folkrörelsearkiv i Lidköping fanns dessutom förvärvskataloger, lånejournaler, låntagarregister samt protokoll från möten med mera. Vi tyckte oss inte ha möjlighet att gå igenom hela materialet, då logen under den aktuella perioden, det vill säga 1884 till 1942, oftast hållit två möten per vecka. De handskrivna protokollen var mycket utförliga och handstilen var på sina ställen svårtolkad. Vi fick därför begränsa oss till att göra ett urval när det gällde protokollen. Vi valde att koncentrera oss på de tidigaste och de senaste åren, och bara göra enstaka nedslag däremellan.

Folkrörelsearkivet i Lidköping hade också en hel del material om ABF:s tidiga verksamhet i Skövde. Det var bland annat förvärvskataloger, biblioteksredogörelser och protokoll från års- och styrelsemöten från 1925 och framåt. Det fanns dock en del luckor i arkivalierna. Där fann vi även en jubileumsskrift: *1925-1950: historik för Skövdeavdelningen av ABF: 25 år i det frivilliga bildningsarbetets tjänst*. Den var till stor hjälp när det gällde att utröna vilka protokollsanteckningar som rörde enbart biblioteket, som var vårt fokus, och inte hela studiecirkelverksamheten.

Material om stadsbibliotekets tidigare år var inte så lätt att spåra som vi hade hoppats. Hembygdsrummet på biblioteket innehöll en del artiklar och tidskrifter som vi kunde använda. Stadsfullmäktiges originalprotokoll fanns i kommunarkivet. Genom sökningar i arkivets databas fick vi listor med datum för olika beslut som gällde stadsbiblioteket. Vi fick också veta att det fanns en tryckt upplaga av protokollen i stadsbibliotekets magasin. Vi var tacksamma för att få tillgång till den tryckta upplagan, eftersom de handskrivna sidorna var svåra att tyda för våra ovana ögon. Vi gick igenom år för år. Vi sökte också igenom *Biblioteksbladet* från 1916 till 1931 för att förhoppningsvis finna notiser eller artiklar om Skövde men vi fann mycket litet.

Stor hjälp hade vi också av de blandade dokument som bibliotekets personal hittade då vi frågade om det fanns något sådant bevarat från bibliotekets tidiga år. Det var ett ganska ofullständigt urval som fanns sparad. Vi fick en kartong med papper och pärmar. Biblioteksstyrelsens protokoll låg i någorlunda ordning i små buntar. Pärmarna utan etiketter innehöll brev, offerter med mera. Vi förstod att vissa handlingar saknades, och en del låg inte i rätt ordning. Detta gjorde att vi inte alltid fick svar på våra frågor eller fann de uppgifter vi önskade. Det blir förhoppningsvis lättare för framtida användare eftersom dessa handlingar skall lämnas över till kommunarkivet för att arkiveras när vi är klara med dem.

Vi sökte även i de lokala tidningarnas arkiv för att se vad de skrev om biblioteket vid olika tidpunkter. Det var fyra olika tidningar som vi ville gå igenom för att få lite mer information kring besluten i stadsfullmäktige och andra frågor kring stadsbiblioteket. Vi bestämde oss för att göra ett urval och gå efter de datum då de olika besluten togs i stadsfullmäktige och offentliggjordes, då vi sökte i *Västgöta Korrespondenten*, *Skaraborgs-Tidningen* och *Skaraborgs Läns Annonssblad*. När vi kom fram till bibliotekets öppnande gick vi igenom hela det året. Den tidning som var enklast att få tillgång till var *Västgöta Korrespondenten*, eftersom den fanns i magasinet på stadsbiblioteket och ingen bokning av tid krävdes. Det visade sig också vara den tidning som skrev mest om stadsfullmäktiges sammanträden. Inga ytterligare debatter eller frågor kring bibliotek kunde vi finna. Vi upptäckte ganska snart att om inte *Västgöta Korrespondenten* hade någon utförligare redovisning av sammanträdena, så hade inte heller de andra tidningarna det. Därför minskade vi sökandet till de veckor då *Västgöta Korrespondenten* hade skrivit något mer utförligt om sammanträdena.

Skaraborgaren läste vi på mikrofilm som vi fjärlånade från Göteborgs universitetsbibliotek. Eftersom det är mycket tidsödande att läsa mikrofilm valde vi att endast gå igenom 1926, tidningens första utgivningsår, och 1931, då biblioteket öppnade. Vi hade även velat undersöka 1937, då ABF:s studiecirkelbibliotek deponerades i stadsbiblioteket, men mikrofilmen för det året gick inte att låna. Det var dock möjligt att läsa den på universitetsbiblioteket. Vi valde bort detta eftersom vi ansåg att det tog alltför mycket tid i förhållande till resultat.

Uppgifter om Eric Ugglas hämtade vi främst från sonens berättelse i *Billingsbygden* och Gunnar Lindes *Skövde Profiler*, men även här bistod de lokala tidningarna med intressant information. I stadsbibliotekets magasin hittade vi även Eric Ugglas inköpsbok där han prydligt bokfört alla sina inköp för bibliotekets räkning från 1917 fram till sin död 1942.

1.4 Teori och metod

För att nå syftet med vårt arbete väljer vi en kvalitativ forskningsstrategi. I sin bok som behandlar modern historieforskning beskriver Dahlgren och Florén skillnaden mellan att använda en kvantitativ och en kvalitativ metod. Med en kvalitativ metod blir inriktningen att tolka materialet, eftersom forskaren analyserar och värderar källmaterial som kan vara både mätbart och icke mätbart, det vill säga både siffror och ord. En kvantitativ metod innebär att forskaren ”matematiskt och statistiskt analyserar siffermässigt formulerade data”.³ Gränserna mellan metoderna är emellertid flytande, då båda metoderna kan användas tillsammans och enligt Dahlgren och Florén är uppdelningen mellan kvalitativa och kvantitativa metoder främst till för att urskilja de metoder som är inriktade på enbart siffermaterial.⁴

Det är också intressant att ta del av professor Alan Brymans beskrivning av kvalitativ forskningsstrategi. Han skriver att:

³ Dahlgren, Stellan & Florén, Anders 1996. *Fråga det förflutna*, s. 180.

⁴ Dahlgren & Florén 1996, s. 180.

Kvalitativ forskning har en tendens att uppfatta socialt liv i termer av processer. Denna tendens visar sig på flera olika sätt, varav ett av de viktigaste är ett intresse av att beskriva hur skeenden och mönster utvecklas över tiden. Som en följd av detta uppvisar kvalitativa undersökningar ofta ett starkt fokus på förändring och utveckling.⁵

Eftersom vi var intresserade av hur utvecklingen och processen gick till fram till inrättandet av stadsbiblioteket och några år därefter har vi valt en kvalitativ forskningsstrategi. Då tidsperioden för vår undersökning är lång, över hundra år, kan vi inte göra en djupare analys. Vi börjar därför med en deskriptiv redogörelse för hela perioden från 1830 till 1940, i vilken också stadsbibliotekets inrättande ingår. Det material vi har fått fram analyserar vi i förhållande till den nationella folkbiblioteksutvecklingen, statliga beslut och förordningar samt Skövde stads karaktär.

För skapa en teoretisk ram för vår analys av hur major Eric Ugglas agerade i denna process som ledde fram till att Skövde fick ett stadsbibliotek har vi valt ett aktörs- perspektiv som kopplas till ett strukturperspektiv. Dessa perspektiv är fruktbara för att kunna analysera och begripliggöra människors handlingar. De visar hur strukturen påverkar aktören och tvärtom. Även andra aktörer har intagit viktiga roller i denna process, men vi fokuserar på Ugglas roll.

Eftersom det material vi utgår ifrån är skriftliga källor av olika slag är också en källkritisk metod nödvändig. Källkritiken har först och främst använts inom historieforskningen, men är numera en allmänt förekommande metod i samhällsvetenskaplig forskning. Med denna metod värderas källmaterialets användbarhet.⁶

1.4.1 Struktur- och aktörsperspektiv

Strukturperspektivet visar att förändringar har skett men det visar inte hur de har gått till. För att få veta det och upptäcka den bakomliggande processen är ett aktörs- perspektiv intressant. Ett sådant perspektiv innebär att fokus läggs på själva aktören; individen eller gruppen som utför en handling.⁷

Vad är en aktör? Lennart Lundquist, professor i statsvetenskap, skriver att det är typiskt att ”man tillskriver aktörer egenskaperna medvetenhet och förmåga till handling”.⁸ Han menar att en individinfallsinkel är det mest fördelaktiga vid en aktörsanalys. Till det använder han en aktörsmodell där aktören har tilldelats tre olika egenskaper eller variabler. Modellen är en relation mellan två individer. Det är av pedagogiska skäl som han använder en sådan enkel och vardagsnära modell.⁹ Aktörens egenskaper är *förstår*, *kan* och *vill*. Att aktören *förstår* innebär att han registrerar sin omgivning och sig själv. Aktörens *kan* har att göra med hans förmåga att agera. När det gäller aktörens *vill* handlar det om vad han vill och föredrar att göra. Till detta kommer processerna ”*beslut* (problem och konfliktlösning), *kommunikation* med andra aktörer samt *effekter* av denna kommunikation”.¹⁰ Vi anser att modellen med dessa variabler är användbar i vår

⁵ Bryman, Alan 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 266.

⁶ Dahlgren & Florén 1996, s. 184.

⁷ Dahlgren & Florén 1996, s. 131.

⁸ Lundquist, Lennart 1984. Aktörer och strukturer. *Statsvetenskaplig tidskrift*, s. 5.

⁹ Lundquist 1984, s. 6.

¹⁰ Lundquist 1984, s. 7.

analys eftersom den visar på vilka olika egenskaper hos aktören som påverkar processerna, vilket i sin tur leder till handling.

Vad är en struktur? Enligt Lundquist kan svaren vara många, men han skriver att det rent allmänt kan sägas vara ”frågan om mönster i naturen (*fysisk struktur*), i relationen mellan aktörer (*samhällstruktur*) och relationen mellan aktörer och naturen (*ekologisk struktur*)”.¹¹ Samhällstrukturer kan också ses som samhällsprocesser; processer som pågår under en lång tidsperiod.¹² När det gäller samhällsstrukturerna förklarar Lundquist i *Förvaltning, stat och samhälle* att dessa

utgör de mönster av beteende och idéer (normer och uppfattningar av verkligheten) som aktörerna mer eller mindre medvetet har skapat. Samhällstrukturer kan ta sig uttryck i institutioner, regler, rollmönster, värdesystem, relationer osv. De kan ha olika innehåll – en vanlig indelning arbetar med politiska, ekonomiska och sociala konstruktioner.¹³

Eftersom strukturerna skapas och förändras under lång tid kommer varje generation av aktörer att ta över de gamla strukturerna och förändra dem, medvetet eller omedvetet, och kanske skapa nya.¹⁴ Strukturerna är ”resultatet (det avsedda eller oavsedda) av människors verksamhet, vilken skapar, bibehåller, förändrar och förstör strukturer”.¹⁵ Tilläggas skall att Lundquist också skriver att strukturerna inte alltid är givna eller överskådliga utan de måste klarläggas eller förklaras.¹⁶ Strukturerna och aktörerna interagerar med varandra. För att åskådliggöra hur aktören påverkas av strukturen skall vi se närmare på en analysmodell som Lundquist har gjort. Även detta är en enkel modell som säkert har sina begränsningar i en större samhällsanalys, men vi tror att den kan vara användbar för vårt syfte.

Lundquist talar om påverkansströmmar och han beskriver tre sådana. De är **socialisation**, **information** och **restriktion** vilka han knyter samman med aktörsvariablerna.

Socialisation ”formar aktörens *förstår* och *vill* och påverkar genom dessa hans *kan*”.¹⁷ En aktörs verklighetsuppfattningar och värderingar formas av den socialiseringsprocess som i stort sett pågår under hela livet och en individ har många olika roller under en livstid. Det kan vara som elev, arbetstagare, förälder, samhällsmedborgare etcetera. Den uppfattning som aktören får om verkligheten genom denna process kan vara ofullständig eller felaktig.¹⁸

Information ”ger aktören kunskap om strukturerna”.¹⁹ Informationen hämtas från strukturerna genom observation eller genom att andra aktörer förmedlar den.²⁰ Hur aktören tolkar denna information beror på hans egna värderingar och verklighetsföreställningar. Informationen kan också vara ofullständig så att den inte ger en korrekt bild av en situation.²¹ När aktören får information och kunskap om omgivningen

¹¹ Lundquist 1984, s. 3.

¹² Lundquist 1984, s. 3.

¹³ Lundquist, Lennart 1992. *Förvaltning, stat och samhälle*, s. 41.

¹⁴ Lundquist 1992, s. 42.

¹⁵ Lundquist 1984, s. 5.

¹⁶ Lundquist 1984, s. 5.

¹⁷ Lundquist 1984, s. 10.

¹⁸ Lundquist 1984, s. 10.

¹⁹ Lundquist 1984, s. 11.

²⁰ Lundquist 1984, s. 11.

²¹ Lundquist 1992, s. 44.

påverkar det hans *kan*. Förändras *kan* är det möjligt att också *förstår* och *vill* påverkas. När aktörens uppfattning om omgivningen förändras kan det medföra att också hans handlingsmönster ändras.²²

Restriktion hindrar ”aktören att fatta vissa beslut, att vidta vissa åtgärder och att uppnå vissa effekter”.²³ Aktörens *kan* påverkas. Det kan vara olika normstrukturer som hindrar honom. I det innefattas de normer som aktören har fått genom socialiseringsprocessen. Aktören ser vissa handlingar som icke tillåtna, och en aktör kommer troligen misslyckas om han går emot den dominerande maktstrukturen i samhället. Information och kunskap om strukturen kan hjälpa en aktör att inte drabbas av restriktioner.²⁴ Han kan genom information utnyttja strukturen för att uppnå den effekt eller det mål han har med sitt agerande.²⁵

Vi kommer att begränsa oss till dessa delar av Lundquists aktör/strukturmodell. Att utveckla och definiera alla olika strukturer är mycket komplicerat, men genom denna modell synliggörs ändå ett större sammanhang. Med hjälp av påverkansströmmar från strukturen till aktören kan vi förstå varför en aktör har en viss föreställning och varför han väljer att handla på ett visst sätt. Vi kan ”kartlägga varför åtgärderna ger de aktuella effekterna”.²⁶

1.4.2 Källkritik

Med en källkritisk metod värderas källmaterialets användbarhet. Hur går det till? Torsten Thurén räknar upp fyra källkritiska kriterier, som han själv beskriver som ”självklara på gränsen till banala”. Kriterierna är följande:

- *Äkthet*. Källan ska vara det den utger sig för att vara.
- *Tidssamband*. Ju längre tid som har gått mellan en händelse och källans berättelse om denna händelse, desto större skäl finns det att tvivla på källan.
- *Oberoende*. Källan ska ”stå för sig själv”, inte vara exempelvis en avskrift eller ett referat av en annan källa.
- *Tendensfrihet*. Man ska inte ha anledning att misstänka att källan ger en falsk bild av verkligheten på grund av någons personliga, ekonomiska, politiska eller andra intressen att förvränga verklighetsbilden.²⁷

Med en källkritisk metod skiljer man också på kvarlevor och berättande källor. En kvarleva är en lämning eller rest av en händelse, till skillnad från en berättelse om den. Thurén skriver att en ”äkta, rätt tolkad kvarleva är mer trovärdig än alla berättande källor tillsammans”.²⁸ En skriftlig källa kan ses som både en kvarleva och en berättande källa, distinktionen följer av hur man väljer att läsa den. En tidning kan läsas som berättande källa om man vill veta vad som har hänt. Men vill man veta vilken politisk

²² Lundquist 1984, s. 11.

²³ Lundquist 1984, s. 11.

²⁴ Lundquist 1984, s. 11.

²⁵ Lundquist 1992, s. 44.

²⁶ Lundquist 1992, s. 44.

²⁷ Thurén, Torsten 2005. *Källkritik*, s. 13.

²⁸ Thurén 2005, s. 97f.

riktning den representerar eller vem som har författat artiklarna i den, då används den som en kvarleva.²⁹

När det gäller kvarleveaspekten på skriftliga källor bör vi också säga något om de så kallade performativerna. Ett performativt uttalande är ett löfte och beslutsprotokoll är exempel på performativer. ”Dokument av den typen är på sätt och vis själva den händelse som de vittnar om”,³⁰ eftersom beslutet blir giltigt i och med protokollet. Det betyder inte alltid att beslutet genomfördes men dokumentet kan användas som en kvarleva och är sant ur det perspektivet; det vill säga att ett beslut har tagits.³¹

Eftersom vi har en hel del olika protokoll i vårt källmaterial är det som professor Martyn Denscombe skriver angående sådant material värdefullt att ta med sig. Han skriver att det finns rika belägg för att protokoll kan vara både partiska och ofullständiga eftersom de avspeglar en viss sida eller tolkning av en händelse. Protokoll kan ha skrivits med en viss försiktighet eller redigerats. Vissa saker sägs ”utanför protokollet” och skrivs aldrig ner. Protokoll som är offentligt tillgängliga ”reflekterar innehållet på ett sätt som är offentligt acceptabelt vid en given tidpunkt och i en given kontext”.³² Vi är medvetna om att de protokoll vi har använt oss av är av olika art. Stadsfullmäktiges protokoll är mer formella och rakt på sak, medan föreningsprotokollen är av varierande karaktär. Det är uppenbart att alla inte är vana protokollsekreterare och att protokollen nedtecknats mer informellt. För att fånga upp något av det som inte skrivits ner i stadsfullmäktiges protokoll har vi sökt i de olika tidningar som gavs ut i Skövde för att se vad de skrev om fullmäktiges sammanträden.

Källkritik omfattar också urvalet av källor. Ett urval är inte rättvisande om relevanta fakta undanhålls. Ett skevt urval kan vara oavsiktligt; det är inte alltid möjligt att få fram ett tillräckligt och allsidigt underlag för de fakta man presenterar. Ett medvetet skevt urval däremot, är ingenting annat än urvalsförfalskning.³³

Att vi har valt minnes- och jubileumsskrifter som källmaterial kan innebära några källkritiska problem. De är inga primärkällor, och de redovisar inte alltid vilka källor de använt sig av. De skrivs ofta av personer med ett djupt personligt engagemang, vilket gör att vissa mindre behagliga fakta kanske undanhålls. En partisk eller tendentiös källa kan förvränga fakta och återge en oriktig bild av verkligheten. Man behöver då komplettera med minst en oberoende källa.³⁴ Detta har inte alltid varit möjligt i vårt fall. Även det material som vi har hämtat från tidningar kan ses som partiskt i sammanhanget och vara politiskt färgat. Nu har vi mer eller mindre räknat med detta och försökt se om rapporteringen påverkats av tidningarnas politiska ståndpunkt. Till detta kommer det ovannämnda kriteriet: tidssamband. Mycket av materialet, protokoll etcetera, är nedtecknat direkt vid möten och sammanträden. Annat är skrivet långt efter de aktuella händelserna, vilket gör att dessa uppgifter kan ses som mindre tillförlitliga. I diskussionsdelen kommer vi att ta upp de källkritiska problem vi har haft.

²⁹ Thurén 2005, s. 100f.

³⁰ Thurén 2005, s. 103.

³¹ Thurén 2005, s. 103.

³² Denscombe, Martyn 2000. *Forskningshandboken*, s. 191f.

³³ Thurén 2005, s. 89f.

³⁴ Thurén 2005, s. 66f.

1.5 Avgränsning

Den geografiska avgränsningen vi har valt att göra är att endast undersöka biblioteksutvecklingen i Skövde stad. Vårt syfte är inte att göra en heltäckande beskrivning av alla olika bibliotek som funnits i staden under den tidsperiod vi behandlar, utan vi har valt att redogöra endast för dem som varit mest framträdande. Vi vet att det fanns sockenbibliotek någon mil utanför Skövde men dessa har vi lämnat utanför vår redogörelse. De jämförelser som vi gör med andra bibliotek i Sverige, gör vi för att beskriva och förklara vissa faktorer speciella just för biblioteksutvecklingen i Skövde.

Tidsmässigt börjar vi runt 1830 eftersom det första dokument vi hittat som rör bibliotek i Skövde är från detta år. Att avsluta vårt arbete drygt hundra år senare känns naturligt, då Skövde stadsbibliotek äntligen öppnats för allmänheten. De bibliotek som levt kvar fick en naturlig avslutning genom att deponeras på stadsbiblioteket. Att fortsätta fram till nutid hade givetvis varit intressant, men vår tid är begränsad och något måste lämnas åt framtida uppsatsförfattare!

1.6 Disposition

Efter detta inledande kapitel, där vi redogjort för vårt syfte, frågeställning, teori och metod, beskriver vi i kapitel två den allmänna biblioteksutvecklingen i Sverige, vilken roll nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen haft, samt hur folkbiblioteken växte fram under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Här tar vi också upp statliga beslut och förordningar under den tid vi behandlat, och vissa tvetydigheter som rör begreppen folk- respektive stadsbibliotek. I kapitel tre beskrivs Skövde och dess generella historia. Här berättar vi också om den byggnad som slutligen fick inhysa stadsbiblioteket samt de tidningar som funnits i staden under den aktuella perioden. I kapitel fyra behandlar vi föregångarna till Skövde stadsbibliotek. Vi berättar om Skövde Läsesällskap och Oscar Lindblads lånbibliotek, och beskriver de bibliotek som tillhandahållits av Skövde Arbetareförening, Logen Thor samt Skövde lokala ABF-avdelning. I kapitel fem presenterar vi den enskilde aktör som haft den största betydelsen för stadsbiblioteket, major Eric Ugglå. Kapitel sex handlar om själva stadsbiblioteket och beskriver dess historia från förslagsstadiet 1916 och fram till 1940. Därefter följer i kapitel sju en analys av och diskussion om det vi funnit, och i kapitel åtta sammanfattar vi vårt arbete. Sist kommer källförteckning samt bilagor.

2 Det svenska folkbibliotekets utveckling

Folkbiblioteken i Sverige börjar ta form under 1800-talet. I samband med reformationen, folkskolestadgan 1842 och industrialismen kommer också tankar om folkets rätt till bildning och information. Atlestam, Bergmark och Halász menar att dagens folkbibliotek har tre ”historiska rötter”: läsesällskapen inklusive de kommersiella lånbiblioteken, sockenbiblioteken och liknande initiativ samt folkrörelsebiblioteken.³⁵ Vi skall här försöka ge en kort beskrivning av dessa. Därefter redovisar vi de statliga beslut och förordningar som haft betydelse för folkbibliotekens framväxt under den tid vi berör. Slutligen tar vi upp begreppen folk- respektive stadsbibliotek och försöker redogöra för vad som menas med dessa.

2.1 Läsesällskap och lånbibliotek

En typ av föregångare till folkbiblioteken är läsesällskapen, vilkas historia startar redan under 1700-talet. I England finns läsesällskap på 1720-talet, i USA grundar bl. a. Benjamin Franklin 1732 the Library Company of Philadelphia. Tidigare forskning om läsesällskap är ganska knapphändig av flera orsaker. Det finns inte mycket material bevarat, och eftersom verksamheten helt beror på sällskapets medlemmar och deras intressen, fungerar sällskapen sinsemellan på olika sätt. Somliga fungerar främst som ”inköpscentraler”, vilka köper in tidskrifter etcetera som får cirkulera mellan medlemmarna. Andra är betydligt mer utvecklade och förfogar över lokaler för läsning och diskussion.³⁶ Många av sällskapen verkar endast under en kort tid och upplöses utan att lämna några direkta spår av sin verksamhet. Bengt Utterström tar upp förutsättningarna för läsesällskapens uppkomst i *Läsesällskap och lånebibliotek i Karlskrona 1794-1863*. Under 1700-talet sprids upplysningstankarna i både Europa och Nordamerika, läskunnigheten och intresset för läsning ökar, men böcker är svåra att komma över. Bokhandlare finns endast i de större städerna och bokpriserna är höga. Offentliga bibliotek är ytterst ovanliga, och de universitetsbibliotek och privata bibliotek som existerar är inte till någon större glädje för allmänheten. Det är alltså inte så underligt att läsesällskap startas under detta sekel. De flesta får sina medlemmar från medelklassen, präster, ämbetsmän, officerare och köpmän.³⁷

Läsesällskapsrörelsen når Sverige mot slutet av 1700-talet, men får inte så stor betydelse för den fortsatta utvecklingen av folkbiblioteket som till exempel i USA.³⁸ I Sverige är det framför allt utanför storstäderna som läsesällskapen blomstrar, till stor del beroende av svårigheten att på andra sätt få tillgång till böcker. Läsesällskapen fyller också en social funktion, de blir ett sätt för likasinnade att träffas och diskutera. Kännetecknande för läsesällskapen är att de är slutna och ganska homogena i sin sammansättning, både socialt och könsmässigt, de är kort sagt träffpunkter för bättre beställda herrar.³⁹ I Karlskrona, där två läsesällskap startar i slutet av 1700-talet, stämmer många av ovanstående förhållanden. Staden, som enligt Utterström är en ”utpräglad ämbets-

³⁵ Atlestam, Ingrid, Bergmark, Madeleine & Halasz, Eva 1997. *Fullbokat*, s. 16.

³⁶ Östholm, Hanna 2000. *Litteraturens uppodling*, s. 29f.

³⁷ Utterström, Bengt 1959. *Läsesällskap och lånebibliotek i Karlskrona 1794-1863*, s. 18ff.

³⁸ Torstensson, Magnus 1996. *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna*, s. 17.

³⁹ Björkman, Margareta 1992. *Läsarnas nöje*, s. 25.

mannastad” där aristokratiska och konservativa element dominerar, har ingen bokhandel. Det blir således en uppgift för bildningsintresserade privatpersoner att på eget initiativ förmedla böcker till likasinnade.⁴⁰

De nordiska och västeuropeiska läsesällskapen har sin period mellan 1750 och 1850, därefter verkar de i stort sett förlora sin betydelse. Östholm ser flera orsaker till detta. Priserna på litteratur sjunker som en följd av teknikens och kommunikationernas förbättring, och bokhandlar blir vanligare även i mindre städer. De nya folkrörelserna som nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen övertar läsesällskapens roll och startar egna bibliotek och bildningscirklar. Dessutom börjar det svenska folkbiblioteket sakta men säkert växa fram, och läsesällskapen har inte längre samma funktion att fylla som tidigare.⁴¹

En annan biblioteksform är det kommersiella lånbiblioteket, som uppstår av samma orsaker och ungefär samtidigt som läsesällskapen. Redan under slutet av 1600-talet kompletterar bokhandlare i England sin försäljningsverksamhet med att låna ut böcker, givetvis mot en avgift. Från mitten av 1700-talet är lånbiblioteken en relativt vanlig företeelse i Europa.⁴² Även i Sverige bildas lånbibliotek, de flesta av bokhandlare. Det första startas av Lars Salvius i Stockholm på 1750-talet. Detta följs under de kommande årtiondena av ytterligare ett tiotal i huvudstaden, men i resten av landet är det till en början svårare. Dåliga kommunikationer och höga posttaxor är ett stort hinder för bokhandlarna.⁴³ På två punkter skiljer sig de svenska lånbiblioteken vid denna tid från övriga Europa. Till en början erbjuder de svenska lånbiblioteken till stor del böcker på främmande språk, eftersom den svenska bokproduktionen är ganska liten under 1700-talet. Dessutom är hemlån det vanligaste i Sverige, till skillnad från andra länder, där man samlas i bibliotekens lärum för samtal och diskussion.⁴⁴ Lånbiblioteken i Sverige blir mot slutet av 1800-talet till stor del en inrättning för den lägre medelklassen, främst kvinnor.⁴⁵ Eftersom det finns ett ekonomiskt intresse bakom, består utbudet i stor utsträckning av romaner. På grund av detta får lånbiblioteken en kanske inte helt riktig stämpel som institutioner som främjade verklighetsflykt och ”onyttigt romanläsande”.⁴⁶

Skillnaden mellan läsesällskapen och lånbiblioteken är att lånbiblioteken är öppna för alla som kan betala låneavgiften, medan sällskapens lektyr endast är tillgänglig för medlemmarna. Lånbiblioteken äger själva sina böcker och tidskrifter, medan läsesällskapens böcker är medlemmarnas egendom, som ibland säljs eller delas ut bland delägarna då de cirkulerat klart.

2.2 Sockenbibliotek

Under 1800-talet startas många sockenbibliotek i Sverige. Grunden för dessa är de boksamlingar av främst religiös litteratur som finns i kyrkorna, och syftet är att sprida nyttig läsning till folket. Trots att sockenbiblioteken inte får något statligt stöd växer de

⁴⁰ Utterström 1959, s. 32f.

⁴¹ Östholm 2000, s. 236.

⁴² Utterström 1959, s. 21.

⁴³ Utterström 1959, s. 29f.

⁴⁴ Björkman 1992, s. 191f.

⁴⁵ Björkman 1992, s. 62.

⁴⁶ Atlestam, Bergmark & Halasz 1997, s. 16.

i storlek och betydelse jämsides med folkskolan. 1830 kommer en första mönsterkatalog med 150 böcker som rekommenderas för sockenbiblioteken. I folkskolestadgan från 1842 uttrycks att det är prästernas ansvar att uppmuntra inrättandet och användandet av sockenbibliotek. De skall dessutom föreslå lämpliga böcker till biblioteken.

Bokbeståndet utökas efterhand med till exempel handböcker om lantbruk, skönlitteratur, historia och geografi, men det är fortfarande en önskan att uppfostra folket, både moraliskt och kunskapsmässigt, som ligger bakom urvalet. Flera gånger under 1800-talet behandlas frågan om statligt stöd i riksdagen, dock utan framgång.⁴⁷ Trots detta faktum inrättas under seklets andra hälft bibliotek i cirka 1 500 av landets 2 500 socknar.⁴⁸ Mot seklets slut för sockenbiblioteken en alltmer tynande tillvaro. De böcker folket vill läsa finns inte i biblioteken eftersom den moderna, kontroversiella litteraturen anses olämplig och därför inte köps in. Många av sockenbiblioteken blir grunden för de folkbibliotek som nu börjar växa fram över hela landet.⁴⁹

2.3 Folkrörelserna och deras bibliotek

Med industrialismens genombrott sker stora förändringar i det svenska samhället. Med rötterna i upplysningen växer de tre stora folkrörelserna i Sverige fram: frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Gemensamt för dem är att de växer fram som protester mot rådande förhållanden och vill förbättra tillgången till kunskap och möjligheten till inflytande för folket.⁵⁰ Folkbildning blir en stor del i folkrörelsernas verksamhet, vilket yttrar sig i föreläsningar, kurser, studiecirklar samt bibliotek. Biblioteken är i många fall öppna för allmänheten, och inte bara för medlemmarna. I följande avsnitt redovisar vi några rörelser som haft betydelse för biblioteksutvecklingen i Sverige.

2.3.1 Arbetarföreningarna

Trots att de tidiga arbetarföreningarna egentligen inte räknas som en folkrörelse, uppvisar de ändå många drag som stämmer överens med Hilding Johanssons ganska breda definition av folkrörelserna – kring gemensamma idéer samlas människor i lokala föreningar, som blir dynamiska och självständiga inslag i samhället.⁵¹ Med stöd av denna definition väljer vi ändå att presentera arbetarföreningarna under denna rubrik.

När de liberala arbetarföreningarna börjar dyka upp i Sverige under 1850-talet, är det med inspiration från Frankrike, England och Tyskland.⁵² Rörelsens framväxt har flera gemensamma orsaker, främst industrialismens genombrott, skråväsendets upplösning och industriarbetarnas ökande antal och svåra situation. Politiskt tar man avstånd från den tidens kommunism och socialism.

Den första vågen av arbetarföreningar lyckas inte något vidare och många av föreningarna blir ganska kortlivade. De främsta orsakerna till detta är svaga ledare,

⁴⁷ Atlestam, Bergmark & Halasz 1997, s. 17f.

⁴⁸ Nilsson, Sven 2003. *Kulturens nya vägar*, s. 166.

⁴⁹ Atlestam, Bergmark & Halasz 1997, s. 18.

⁵⁰ Gustavsson, Bernt 1991. *Bildningens väg*, s. 67f.

⁵¹ Johansson, Hilding 1980. *Folkrörelserna i Sverige*, s. 19f

⁵² Pählman, Axel & Sjölin, Walter 1944. *Arbetarföreningarna i Sverige 1850-1900*, s. 40.

otydliga program, hantverksarbetarnas inbördes stridiga intressen och ett bristande hänsynstagande till de allt fler industriarbetarna.⁵³ Föreningarna bildas för, inte av, arbetarna. Redan runt 1860 är de flesta föreningarna upplösta. 1860 bildas Norrköpings arbetareförening, som kom att bli en förebild för många senare föreningar. Grundtankarna är gemensamma med de tidigare föreningarna, men man visar en större anpassningsförmåga. I programmet, som är ganska löst formulerat, betonas bildningsverksamheten. Man talar inte öppet om någon politisk verksamhet, utan säger att syftet är:

Allt som kan befördra arbetarens nytta, trevnad och nöje samt genom anskaffandet av ett nyttigt bibliotek, grundat på historiska, vetenskapliga och moraliska ämnen, söka inhämta de kunskaper, varav arbetaren kan anses vara i behov av, och för detta ändamål hålla tillåtna sammanträden för att meddela varandra sina råd och tankar.⁵⁴

De närmast följande åren bildas uppskattningsvis ett tiotal nya föreningar, men det verkliga genombrottet sker 1865-1869, då sammanlagt cirka 70 arbetarföreningar startas i Sverige, och fram till 1895 bildas ytterligare ett femtiotal. Härefter upphör nybildningarna i stort sett. Många av föreningarna blir inte så långlivade och upplöses efter bara några år. Runt 1860-1870 har de svenska arbetarföreningarna cirka 16-17 000 medlemmar, men av dessa uppskattas endast 4-5 000 vara arbetare ”i vanlig mening”.⁵⁵ Detta kan förklaras med att det dels är modernt att kalla sig arbetare vid denna tid, dels att den gängse uppfattningen är att den som utför ett nyttigt arbete också har rätt att kalla sig arbetare.⁵⁶

Frånvaron av en centralstyrelse gör att de olika föreningarnas program och verksamhet kan vara ganska skiftande. De flesta lägger dock stor vikt vid bildande och upplysande aktiviteter, såsom kurser och föreläsningar. Även musikalisk verksamhet med sångkörer och musikårer är vanligt förekommande. De flesta föreningarna inrättar också bibliotek och läsrum för sina medlemmar. Biblioteken varierar stort i storlek och bestånd. De grundas till stor del på gåvor, både från enskilda personer och från bokförlag. Religiösa och naturhistoriska verk är vanliga, praktiska handböcker förekommer mest på landsbygden, medan böcker på främmande språk är vanligare i storstäderna. Tidningar och tidskrifter är relativt dyra, och är ett viktigt inslag i läsrummen. Med tiden blir tidningarna billigare, och andra typer av bibliotek blir allt vanligare. Den nya, mer socialdemokratiskt inriktade arbetarrörelsen ordnar egna bibliotek, socken- och församlingsbiblioteken utökas. Detta medför att arbetarföreningarnas bibliotek så småningom förlorar i betydelse. Många av föreningarna läggs ned eller överlämnar sina boksamlingar till de nya biblioteken.⁵⁷ Ett annat viktigt inslag för de flesta föreningar är av social och ekonomisk natur, som exempelvis sjukkassor och låneverksamhet.⁵⁸

Trots upprepade försök vid flera stora arbetaremöten 1879-1890 lyckas man aldrig skapa en gemensam huvudorganisation. 1886 diskuteras om man skall samarbeta med den socialdemokratiska rörelsen, vilket en majoritet säger nej till.⁵⁹ Vid arbetaremötet

⁵³ Pählman & Sjölin 1944, s. 128.

⁵⁴ Pählman & Sjölin 1944, s. 137f.

⁵⁵ Pählman & Sjölin 1944, s. 148-153.

⁵⁶ Pählman & Sjölin 1944, s. 142.

⁵⁷ Pählman & Sjölin 1944, s. 154-161.

⁵⁸ Pählman & Sjölin 1944, s. 185ff.

⁵⁹ Pählman & Sjölin 1944, s. 184f.

1890 står det klart att tidigare nedlagt arbete på att ena landets arbetarföreningar varit bortkastat,⁶⁰ och därefter förlorar arbetarföreningarna i stort sin betydelse och ger plats åt nya organisationer.⁶¹ Även om många föreningar lever kvar länge därefter, verkar de som enskilda föreningar utan någon direkt gemensam tanke eller styrande kraft.

2.3.2 Nykterhetsrörelsen

Under 1830-talet får den organiserade nykterhetsrörelsen sitt genombrott i Sverige. Rörelsen når sin kulmen runt 1845, då den har cirka 100 000 medlemmar.⁶² Den folkliga förankringen är inte så stor, ansvaret för föreningarnas aktivitet vilar till stor del på ledaren.⁶³ Runt 1850 går rörelsen tillbaka. Vid denna tid är en ny rörelse på uppgång i USA. 1851 bildas den första godtemplarlogen i staten New York. IOGT, Independent Order of Good Templars, sprids snabbt över hela Nordamerika under de följande åren. 1868 börjar den sprida sig i Europa, och vid 1870-talets mitt finns den i alla världsdelar.⁶⁴

IOGT når Sverige 1879. En splittring sker dock internationellt inom rörelsen, som delas i två grenar. Dessa benämns efter sina ordenschefer, den amerikanske översten John Hickman och den engelske fredsdomaren Joseph Malins, och skiljer sig åt i synen på färgades rätt till medlemskap. 1880 kommer Joseph Malins till Sverige. I augusti kallas de svenska logerna till ett möte i Skövde, där Sveriges Storloge av Världsgodtemplarorden instiftas av Malins själv. I oktober samma år bildas en svensk storloge av Hickman-grenen.⁶⁵ Inte förrän 1887 enas de båda ordensgrenarna om en sammanslagning. I Sverige blir dock friden kortvarig – redan 1888 bildar en utbrytar-grupp NGTO, Nationalgodtemplarorden. Orsaken är att man inte tycker att IOGT tillräckligt betonar religionen.⁶⁶

Inom Godtemplarorden startas den folkbildande verksamheten redan under 1890-talet. Syftet är inte enbart att studera nykterhetsfrågan, man vill även sprida allmänbildning. Man arrangerar föreläsningar och startar studiekurser i samhällsvetenskapliga och allmänbildande ämnen. Stor vikt läggs på studiet av skönlitteratur, främst svensk sådan. 1902 kommer fil. kand. Oscar Olsson med en motion om studieverksamheten inom orden. Motionen går ut på att inom logerna starta studiecirklar med 5-30 medlemmar, åt vilka böcker skall inköpas och cirkulera mellan medlemmarna. Efteråt skall böckerna tillfalla logens bibliotek. Olssons idé med studiecirklar slår snabbt igenom, inte bara inom IOGT.⁶⁷

Oscar Olsson är en förgrundsgestalt inom den svenska folkbildningsrörelsen. Han blir senare Godtemplarordens studierektor, seminarieläroverk i Linköping och aktiv socialdemokratisk politiker. Han författar flera verk, där han framhåller studiet av

⁶⁰ Pählman & Sjölin 1944, s. 258.

⁶¹ Pählman & Sjölin 1944, s. 265.

⁶² Johansson, Hilding 1980, s. 27.

⁶³ Lundkvist, Sven 1977. *Folkrörelserna i det svenska samhället 1850-1920*, s. 51.

⁶⁴ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 11.

⁶⁵ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 11ff.

⁶⁶ Johansson 1980, s. 30.

⁶⁷ Åkerstedt, Jonas 1967. *Den litterate arbetaren*, s. 40ff.

skönlitteratur som en väg till personlighetsutveckling och karaktärsdaning.⁶⁸ Redan före Olssons motion har många loger egna bibliotek, men efter studiecirkelbibliotekens genombrott blir de allt fler. Godtemplarbiblioteken är ofta de första biblioteken i sina kommuner, och har därför stor betydelse för allmänhetens möjlighet till läsning och bildning - ”varje loge med självaktning måste ha ett eget bibliotek”.⁶⁹ Från 1912, då studiecirkelbiblioteken får rätt till stadsbidrag, ökar dessa i antal för att ha sin blomstringsperiod under 1940-talet. 1938 finns 1 662 IOGT-bibliotek i Sverige.⁷⁰ Det genomsnittliga beståndet är på 470 böcker, utlåningen ligger på 460 i genomsnitt, alltså knappt ett lån per bok.⁷¹

Då de kommunala folkbiblioteken blir allt fler införlivas många studiecirkelbibliotek med dessa. Sammanslagningarna startar redan under 1920-talet, och efter kommunreformen 1952 minskar studiecirkelbiblioteken snabbt i antal.⁷² Inom nykterhetsrörelsen finns en viss misstänksamhet mot kommunaliseringen av cirkelbiblioteken. Från ledande håll påpekas att sammanslagningar måste vara frivilliga och endast ske då det är ett förmånligt alternativ för ortens bokförsörjning. Dessutom ser man helst att föreningslokalen behålls samt att nykterhetsrörelsen representeras i den lokala biblioteksstyrelsen, eftersom man ser risker med att föreningsbiblioteken övergår i kommunal regi.⁷³

Under slutet av 1800-talet startas också en rad andra nykterhetsföreningar i Sverige, till exempel Blåbandsrörelsen, Templarorden och Nykterhetsorden Verdandi. De nya föreningarna förordar helnykterhet, man ogillar både bruk och missbruk av alkohol. Nykterhetsrörelsen är som störst runt 1910, och blir landets största folkrörelse, viktig i både städer och glesbygd. Många aktiva nykterhetsivrare sitter vid denna tid i riksdagen.⁷⁴ Inför förbudsomröstningen 1922 slås NGTO och Templarorden samman och bildar NTO, Nationaltemplarorden. Nykterhetsidealet ses som en del av de allmänna kulturella målen, och nu ägnas större uppmärksamhet åt kulturell aktivitet och nykterhetsupplysning. Efter 1920-talet minskar den svenska nykterhetsrörelsen i medlemsantal, även om den fortfarande lever och frodas på många håll.⁷⁵

2.3.3 Arbetarnas bildningsförbund (ABF)

Arbetarnas bildningsförbund (ABF) bildas den 16 november 1912. Närvarande vid det konstituerande sammanträdet är Rickard Sandler, den främste initiativtagaren, och Fredrik Nilsson, representant för Stockholms Arbetarbiblioteksförbund. Förutom dem är följande organisationer representerade: Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Socialdemokratiska partiet, Järnvägsmannaförbundet, Socialdemokratiska ungdomsförbundet och Typografförbundet.⁷⁶ Förbundets namn blir till att börja med *Arbetarnas riksförbund*, men det ändras redan i februari 1913 till *Arbetarnas bildningsförbund* -

⁶⁸ Åkerstedt 1967, s. 40ff.

⁶⁹ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 54.

⁷⁰ Samuelsson, Carl-Olof & Torstensson, Magnus, red. 1994. *När boken kom till bygden*, s. 9f.

⁷¹ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 28f.

⁷² Samuelsson & Torstensson 1994, s. 10.

⁷³ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 22.

⁷⁴ Johansson 1980, s. 30f.

⁷⁵ Johansson 1980, s. 73f.

⁷⁶ Heffler, Hugo, 1962. *Arbetarnas bildningsförbund 1912-1962*, s. 36 f.

*Riksförbundet för bibliotek och föreläsningssverksamhet.*⁷⁷ Förbundets syfte är ”att organisera biblioteks- och föreläsningssverksamheten inom arbetarevärlden, att förmedla bokinköp och föreläsningar samt att utdela anslag till studiecirkel och föreläsningsskurser”.⁷⁸

Att förbundet bildas just detta år, 1912, beror främst på den nya biblioteksförordningen som antagits av riksdagen.⁷⁹ Enligt den kan ett riksförbundet med minst 20 000 medlemmar få statsbidrag ”för understödande af biblioteksverksamhet genom studiecirkel eller andra sammanslutningar med liknande syfte”.⁸⁰ Om en riksorganisation bildas kan ett statsbidrag utgå. Nu finns det en möjlighet att genomföra en samordning av de resurser som finns inom arbetarrörelsens organisationer.

När det gäller ABF:s organisatoriska struktur kommer den att utvecklas successivt under åren. På central nivå företräds medlemsorganisationerna av ett representantskap, som bestämmer sammansättningen av centralbyrå som sköter löpande ärenden. Lokalt tillsätts bildningsutskott eller bildningsråd. Deras uppgift är att ha tillsyn över och leda den lokala ABF-avdelningen och dess aktiviteter samt sköta kontakten med centralbyrå.⁸¹ De skall också utse eller själva utgöra styrelsen för de bibliotek som bildas på de orter där studiecirkel startats.⁸² Efter några år visar det sig att en ytterligare uppdelning behövs med en funktion mellan lokal och central nivå. Därför görs 1917 en indelning i olika distrikt med en funktionär eller instruktör för varje distrikt. Senare tillsätts en distriktsstyrelse, och distriktsindelningen kommer att sammanfalla med länens indelning.⁸³

Att biblioteksfunktionen från början har en särställning inom förbundet visas av att det skrivs in i förbundets namn. Biblioteken är den fasta kärna som studiecirkelarna arbetar kring.⁸⁴ På många orter överlåter arbetarföreningar och ungdomsförbund sina bibliotek till ABF:s lokalavdelning.⁸⁵ I ABF:s redogörelser används begreppet arbetsår och det sträcker sig från 1 maj till 30 april året därpå. Arbetsåret 1938/39 har ABF 1 539 bibliotek och det är den högsta siffran sedan starten 1912/13, då det fanns 51 bibliotek.⁸⁶

För att ge en uppfattning om ABF:s bibliotekens storlek ger vi här exempel från tre städer: Halmstad, Lidköping och Laholm. Vi återkommer till en del av dessa siffror senare i analysen i en jämförelse med ABF:s bibliotek i Skövde. Halmstads arbetarbibliotek överlämnas 1917 till ABF. I slutet av arbetsåret 1925/26 har biblioteket ett bestånd på 4 399 böcker och 12 777 boklån har gjorts. Arbetsåret 1928/29 är beståndet 5 125 böcker och antalet boklån är 9 508.⁸⁷ Halmstad har 1925 en folkmängd på 18 381 och 1928 är den 23 344.⁸⁸

⁷⁷ Heffler 1962, s. 37, Johansson, Inge 2002. *Bildning och klasskamp*, s. 289.

⁷⁸ *ABF:s verksamhetsberättelse 1912/13*, s. 2 ur Åkerstedt 1967, s. 54.

⁷⁹ Heffler 1962, s. 25.

⁸⁰ SFS 1912:229.

⁸¹ Åkerstedt 1967, s. 54ff.

⁸² Heffler 1962, s. 67.

⁸³ Åkerstedt 1967, s. 57.

⁸⁴ Johansson, Inge 1995. *Boken och cirkeln*, s. 36.

⁸⁵ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 104, 117.

⁸⁶ Heffler 1962, s. 301.

⁸⁷ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 104, 107.

⁸⁸ SCB:s Information och Bibliotek, 2007.

En lokalavdelning av ABF bildas i Lidköping 1913. Grunden till bibliotekets bestånd är böcker som Logen 496 Framåt överlåtit. Biblioteket har 1925/26 ett bestånd på 246 böcker och 1928/29 är det 665. Arbetsåret 1925/26 görs 564 hemlån och 1928/29 är antalet lån 2 036. Biblioteket har 2 310 band år 1936.⁸⁹ Invånarantalet i Lidköping är 8 762 personer 1925 och 8 907 år 1928.⁹⁰ På 1920-talet bildas en ABF-avdelning i Laholm. 1930 har biblioteket 564 band och 5 503 boklån har gjorts av 227 låntagare.⁹¹ Laholms folkmängd 1930 är 2 686.⁹²

Efter 1939 minskar biblioteken i antal nationellt.⁹³ Det beror på att allt fler bibliotek införlivas i de kommunala biblioteken. Den processen börjar redan på 1920-talet och når full styrka i och med kommunsammanslagningarna i början på 1950-talet.⁹⁴ Att biblioteken införlivas med de kommunala biblioteken är både på gott och ont. De kommunala biblioteken har vid den här tiden fått mer resurser och kan erbjuda både fackutbildad personal och ett större urval av böcker.⁹⁵ Men det var ”andra värden som gick förlorade” skriver Inge Johansson. ABF-biblioteken var en träffpunkt för rörelsens medlemmar där man möttes och diskuterade problem och gemensamma intressen. Det var oftast där som studiecirkelarna höll till och där kände sig arbetarna mer hemma än i de opersonliga kommunala biblioteken.⁹⁶ När det blev aktuellt att göra en sammanslagning med det kommunala biblioteket tillfrågades centralbyrån för ABF. Den kunde då föreslå att lokalavdelningen skulle begära att få en representant i det kommunala bibliotekets styrelse. Detta var fördelaktigt för att inte helt förlora kontrollen över bibliotekets bokbestånd och det var också värdefullt för samarbetet med studiecirkelarna.⁹⁷ Med tiden kom ändå samarbetet mellan bibliotek och studiecirkel att minska för att till sist upphöra.⁹⁸

ABF:s studiecirkelarbete minskar däremot inte, utan tvärtom. Från att ha haft 57 cirklar första arbetsåret 1912/13 ökar antalet varje år och 1961/62 finns det 32 654 cirklar.⁹⁹ Även om den form av studiecirkel som infördes i ABF:s barndom skiljer sig ganska mycket från dagens, är det ändå just studiecirkel som är ABF:s största verksamhetsområde idag.

2.4 Statliga beslut och förordningar

Redan vid riksdagen 1828-1830 motionerar kammarskrivare Carl Johan Roos om att sockenbibliotek bör inrättas i varje pastorat med hjälp av statliga bidrag. Motionen avslås med motiveringen att bibliotek inte är en offentlig angelägenhet.¹⁰⁰ 1842 utfärdas folkskolestadgan, som innebär att folkskolan blir obligatorisk. Folkskolestadgan

⁸⁹ Johansson, Maria 1998. *Från hundkoja och ekotempel till Orionhus*, s. 53, 56f.

⁹⁰ SCB:s Information och Bibliotek, 2007.

⁹¹ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 133.

⁹² SCB:s Information och Bibliotek, 2007.

⁹³ Heffler 1962, s. 301.

⁹⁴ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 10, 18.

⁹⁵ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 112f.

⁹⁶ Johansson 1995, s. 26.

⁹⁷ Samuelsson & Torstensson 1994, s. 112.

⁹⁸ Johansson 1995, s. 26f.

⁹⁹ Heffler 1962, s. 301f.

¹⁰⁰ Atlestam, Bergmark & Halasz 1997, s. 17.

uttrycker också en skyldighet för prästerskapet att uppmuntra inrättandet av sockenbibliotek, samt att föreslå lämpliga böcker till dessa.¹⁰¹

2.4.1 1905 års biblioteksförordning

1905 kommer Sveriges första biblioteksförordning, vilken slår fast att folkbibliotek är ett samhällsansvar. Förordningen bygger på den proposition som kom 1904 och betonar folkbibliotekens betydelse för samhällets utveckling. Folket skall få tillgång till kunskap och mognad, biblioteken skall vara alternativ till dryckenskap och osedligt leverne. Dessutom skall den goda litteratur som biblioteken erbjuder förhindra spridningen av den usla kolportagelitteratur som anses orsaka ungdomens förvildning.¹⁰² Förordningen innebär att biblioteken i en kommun kan få ett statsbidrag på sammanlagt 75 kronor per år, under förutsättning att bibliotekets huvudman bidrar med minst samma summa, samt att biblioteket skall inspekteras av statens folkskoleinspektörer. De bibliotek som är berättigade till bidraget är församlingsbibliotek, kommunbibliotek samt föreningsbibliotek. Understödet får endast användas till inköp och inbindning av böcker samt tryckning av katalog. Trots bidragets blygsamma storlek får förordningen ett stort gensvar, redan 1906 får 634 bibliotek statsunderstöd. 1908 är det cirka 900 bibliotek som får bidraget, de flesta (omkring 560) i kyrkans regi, 240 kommunala och 90 föreningsbibliotek.¹⁰³

2.4.2 1912 års biblioteksförordning

1907 reser Valfrid Palmgren, amanuens vid Kungliga biblioteket, till USA för att studera ”public libraries”. Hon återkommer överväldigad av vad hon har sett, och rapporterar om offentligt finansierade bibliotek med öppna hyllor, en genomtänkt målsättning och verksamhet för barn och ungdom. Hon får i uppdrag att utreda den svenska folkbiblioteksfrågan, och 1911 publiceras hennes *Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjandet af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige*. 1912 antas hennes förslag av riksdagen utan några större förändringar. Förslaget innebär bland annat att även studiecirkelbibliotek blir berättigade till statsbidrag om de tillhör en bildningsorganisation som har minst 20 000 medlemmar.¹⁰⁴ Anslaget storlek för folkbiblioteken är lägst 40 och högst 400 kronor. Villkoret för statsbidraget är att biblioteket är öppet för alla och att utlåningen är kostnadsfri. Dessutom måste det lokala anslaget vara minst lika stort som det sökta anslaget. Endast ett bibliotek, eventuellt med filialer, i varje kommun kan få statsbidrag. För studiecirkelbiblioteken finns inte denna begränsning, flera studiecirkelbibliotek i samma kommun kan få maximalt 400 kronor var. Dock måste det lokala anslaget vara minst dubbelt så stort som statsanslaget. Till skillnad från folkbiblioteken får studiecirkelbiblioteken ta ut en mindre avgift för utlåning. Även skolbibliotek kan få statsbidrag mellan 15 och 150 kronor. För samtliga bibliotekstyper gäller att anslagen utgår i form av inbundna böcker.¹⁰⁵

¹⁰¹ Tynell, Knut 1936. *Biblioteksförfattningar*, s. 7.

¹⁰² Torstensson 1996, s. 112.

¹⁰³ Tynell, Knut 1931b. *Folkbiblioteken i Sverige*, s. 96ff.

¹⁰⁴ Atlestam, Bergmark & Halasz 1997, s. 21ff.

¹⁰⁵ Tynell 1931b, s. 127ff.

1912 års förordning innebär också att ecklesiastikdepartementet anställer två biblioteks-konsulenter. Senare överflyttas befattningarna till skolöverstyrelsen för att underlätta samarbetet med andra folkbildningsansvariga tjänstemän. Bibliotekskonsulenternas uppgifter blir bland andra att yttra sig om bidrag till biblioteken, leda utbildningen av bibliotekspersonal och ge råd om biblioteksverksamheten. Dessutom genomför de inspektioner av alla bibliotek med statsunderstöd.¹⁰⁶ Nu finns alltså en möjlighet att få hjälp och råd om hur bibliotek ska organiseras redan i planeringsfasen.

2.4.3 1920 års biblioteksförordning

Detta år kommer åter en ny biblioteksförordning, som i stort sett är identisk med den tidigare. Anslagens storlek ligger kvar på samma nivåer som tidigare. Den mest betydande förändringen består av att även bibliotek vid sjukvårdsinrättningar får rätt till ett anslag på maximalt 1 krona per sängplats och år. Liksom tidigare utgår anslagen i bokform.¹⁰⁷

2.4.4 1930 års biblioteksförordning

1920 tillsätts fem sakkunniga av regeringen för att utreda folkbildningsarbetet. Deras betänkande läggs fram 1924.¹⁰⁸ I det framförs en idé som väcktes redan 1906 om att inrätta bibliotek som skulle bistå mindre bibliotek med bokanskaffning och rådgivning. De skulle också skicka ut vandringbibliotek till samhällen utan egna bibliotek samt fungera som studiebibliotek för lärare etcetera.¹⁰⁹ Denna typ av bibliotek kallas för centralbibliotek i folkbildningssakkunnigas betänkande. Samma år, 1924, lägger även en annan kommitté, bibliotekssakkunniga, fram sitt betänkande. I det föreslås inrättandet av landsbibliotek. Dessa skall bildas genom en sammanslagning av folkbibliotek och större stifts- eller läroverksbibliotek. De skall bland annat fylla samma funktion som de av folkbildningssakkunniga föreslagna centralbiblioteken. 1926 inrättas det första stifts- och landsbiblioteket i Linköping.¹¹⁰

Efter flera års remitterande till olika myndigheter utmynnar dessa betänkanden i 1930 års biblioteksförordning. Den nya förordningen innebär stora förbättringar för biblioteken. Liksom tidigare kan kommunala och med dem likställda bibliotek samt bibliotek anslutna till de stora bildningsorganisationerna få bidrag, men nu ges även anslag åt fristående studiecirkel. Den maximala summan biblioteken i en kommun kan få i statsbidrag har höjts från tidigare 400 kronor till 10 000 kronor, en betydande ökning. Av dessa 10 000 kronor har folkbiblioteket tillsammans med fristående studiecirkel företräde till 7 000 kronor, medan bibliotek tillhörande riksförbunden har rätt till 3 000 kronor tillsammans. För folkbibliotekens grundunderstöd på maximalt 5 000 kronor krävs bland annat gratis utlåning, tillfredsställande bokbestånd samt öppet-hållande minst en gång i veckan. Nytt är att bibliotek med minst 2 000 kronor i stats-

¹⁰⁶ Tynell 1936, s. 244ff.

¹⁰⁷ SFS 1920:948.

¹⁰⁸ Tynell 1936, s. 8.

¹⁰⁹ Tynell 1931b, s. 246f.

¹¹⁰ Tynell 1931b, s. 259.

understöd måste ha en bibliotekarie vars kompetens är godkänd av skolöverstyrelsen. Förutom grundunderstödet kan även särskilda tilläggsunderstöd utgå till bibliotek som uppfyller högre krav, som till exempel en av förste bibliotekskonsulenten godkänd handbokssamling och läsrum som är öppet minst två timmar tre eftermiddagar per vecka. Om bibliotekspersonalens kompetens dessutom godkänts av skolöverstyrelsen kunde biblioteket få ytterligare tilläggsunderstöd.¹¹¹

En annan nyhet är att biblioteken nu kan få en del av anslaget kontant, inte enbart i form av böcker som tidigare.¹¹² Dessutom ålägger den nya förordningen biblioteken att samarbeta sinsemellan. Bibliotek i samma kommun skall ha gemensamma sammanträden minst två gånger varje år. Större kommuner skall bistå mindre genom att biblioteket helt eller delvis får nyttjas av personer från omgivande kommuner. De bibliotek vars sammanlagda statsunderstöd uppgår till minst 8 000 kronor blir även skyldiga att låna ut böcker till boende i kringliggande områden. I varje län som inte sedan tidigare har ett landsbibliotek skall ett centralbibliotek inrättas. Detta skall ansvara för utlåning av böcker som saknas i de lokala biblioteken, förmedling av vandringsbibliotek och biblioteksteknisk vägledning. De två första centralbiblioteken inrättas 1930. Under kristiden tillkommer inga fler, men därefter planeras för inrättandet av två nya central- eller landsbibliotek årligen.¹¹³

Bland senare utredningar av betydelse för den svenska biblioteksutvecklingen kan nämnas folkbibliotekssakkunnigas betänkande, SOU 1949:28, och folkbiblioteksutredningens betänkande, SOU 1984:23, men eftersom de kommer efter den tid vi behandlar går vi inte närmare in på dem.

2.5 Stads- eller folkbibliotek?

En viktig fråga är hur man tolkar begreppen folk- respektive stadsbibliotek. Som Torstensson påpekar är det främst begreppet ”folk” som kan vålla oklarheter. Antingen kan det tolkas som ett sammanfattande begrepp, ”allmänheten”, eller också som en beteckning för de lägre samhällsklasserna, ”arbetarklassen”. Begreppet ”folkbibliotek” har i Sverige under 1900-talets början efterhand förändrats från att stå för en inrättning som främst riktar sig till arbetarklassen till ett bibliotek för alla, enligt den anglo-amerikanska idén om ”public libraries”.¹¹⁴

Vad är då ett stadsbibliotek? Nationalencyklopedin anger två betydelser, antingen ”folkbibliotek som upprättades i städerna vid sekelskiftet 1900” eller ”(största) folkbibliotek i en stad”.¹¹⁵ I några svenska städer verkar termen ha stått för ett vetenskapligt bibliotek till skillnad från folkbibliotek, som snarare ansågs tillhandahålla förströelse-litteratur åt arbetarklassen. Vi ger här exempel på några olika bibliotek i Sverige, där begreppen diskuterats.

I Göteborg läggs 1861 grunden till det som 1891 får beteckningen stadsbibliotek, och då består av högskolebiblioteket och Göteborgs Museums bibliotek, det vill säga ett

¹¹¹ Tynell 1936, s. 8ff.

¹¹² Tynell 1936, s. 21.

¹¹³ Tynell 1936, s. 12ff.

¹¹⁴ Torstensson 1996, s. 15f.

¹¹⁵ Nationalencyklopedin 2007.

vetenskapligt bibliotek. Vid sidan av detta stadsbibliotek finns vid denna tid även Göteborgs Stads Folk-Bibliothek, även känt som Dicksonska folkbiblioteket.¹¹⁶ 1961 blir Stadsbiblioteket statligt finansierat och byter namn till Göteborgs Universitetsbibliotek. 1967 övergår benämningen Stadsbiblioteket till Dicksonska biblioteket, i samband med att man inviger sin nya lokal vid Götaplatsen.¹¹⁷

Malmö Stadsbibliotek slår upp sina portar 1905, efter en motion till stadsfullmäktige 1901, där man önskar ett folkbibliotek. En kommitté tillsätts, bestående främst av representanter från stadens föreläsningsförening. 1903 lämnar den in sitt betänkande, samtidigt som föreläsningsföreningen lämnar ett förslag om att grunda ett stadsbibliotek, vilket tillstyrks 1904.¹¹⁸ I utredningen står uttryckligen att biblioteket bör kallas stadsbibliotek, eftersom det riktar sig till alla invånare i staden, och inte folkbibliotek, vilket kan tolkas som att det endast är till för arbetarklassen.¹¹⁹ Drygt hälften av de cirka 3 000 volymerna i biblioteket härstammar från föreläsningsföreningen, och dessa är till största delen vetenskaplig litteratur. Ändringar i beståndet sker dock snabbt. De små resurser man har till inköp går mest till inköp av skönlitteratur, som under de första verksamhetsåren står för tre fjärdedelar av utlånen.¹²⁰

I Norrköping kommer redan 1894 en önskan om att inrätta ett folkbibliotek. Norrköpings medborgareförening utser en kommitté för att utreda frågan, och 1901 bildas en biblioteksförening. I stadgarna står att föreningens ändamål är att grunda ett offentligt bibliotek, bestående av ett folkbibliotek för hemlån och läsning, ett fackbibliotek samt en arkivsamling, särskilt ägnat åt dokument rörande Norrköping. Föreningen får ett bidrag på 1 500 kronor från stadsfullmäktige, och kan 1902 öppna Norrköpings folkbibliotek. 1904 köps det så kallade Finspångsbiblioteket, bestående av 40 000 främst vetenskapliga verk, in av kommunen. Nu startar intensiva diskussioner om huruvida biblioteken skall slås samman eller inte. Kommunen vill först inte överlåta Finspångsbiblioteket till folkbiblioteket. Folkskoleinspektör Baager-Sjögren, styrelseledamot i biblioteksföreningen, skriver ett antal artiklar om detta, vilka senare ges ut i skriften *Norrköpings Biblioteksfråga*. Han ifrågasätter varför man skall splittra krafterna på två olika bibliotek istället för att ena dem till ett bibliotek för alla. Huruvida detta skall kallas folkbibliotek eller stadsbibliotek är honom likgiltigt, huvudsaken är att biblioteket skall vara en plats som kan erbjuda alla både förströelselesning och facklitteratur. Med hjälp av biblioteksfolk i Danmark och Norge förklarar han också det förlegade i att se folkbiblioteket som en institution för fattiga och obildade. Efter några års diskussioner slås de båda biblioteken 1913 samman till ett kommunalt drivet bibliotek under namnet Norrköpings stadsbibliotek.¹²¹

I Gävle vill man öppna folkbibliotek och kommunala läsestugor, men kommittén som utreder ärendet 1906 betonar att det offentliga biblioteket inte bör ”begränsas till det slag af boksamlingar, som gå under namnet folkbibliotek”. Det skall även erbjuda vetenskaplig litteratur. Beslutet blir att inrätta ett kommunalt bibliotek med läsrum, samt att staden skall överta den läsestuga som diakonirådet driver.¹²² Året efter öppnas

¹¹⁶ Atlestam, Bergmark & Halász 1997, s. 45f.

¹¹⁷ Atlestam, Bergmark & Halász 1997, s. 200.

¹¹⁸ *Malmö Stadsbibliotek och dess nya lokaler* 1947, s. 9.

¹¹⁹ Torstensson 1996, s. 202.

¹²⁰ Brohed, Ulla, red. 2005. *Bokstavligt hundra år*, s. 47.

¹²¹ Torstensson 1996, s. 174ff.

¹²² Torstensson 1996, s. 171f.

stadsbiblioteket i stadshuset.¹²³ Även här råder alltså föreställningen att folkbibliotek är något för de lägre stående i samhället, medan stadsbibliotek står för något mer, en institution där också de bildade kan få sina behov tillgodosedda.

Vi återkommer senare till dessa bibliotek då vi jämför med hur begreppen stads- respektive folkbibliotek användes i Skövde.

¹²³ Torstensson 1996, s. 183.

3 Skövde förr och nu - kort historik

Vi inleder här med en kort historik över Skövde, så att läsaren kan bilda sig en uppfattning om hur staden har utvecklats fram till idag. Eftersom stadsbiblioteket kom att placeras i stadens läroverksbyggnad vill vi också berätta något om den. Därefter presenterar vi de tidningar som var mest framträdande från och med mitten av 1800-talet och som vi har hämtat material ifrån.

3.1 Skövde stad

Skövde får sina stadsrättigheter omkring år 1400, inte på grund av sin storlek utan snarare för att stiftets skyddshelgon S:ta Elin levde här under 1100-talet.¹²⁴ Det finns inga säkra uppgifter om hur många som bor i Skövde under denna tid, men mantalslängder från 1600-talet visar att 1655 är invånarantalet 134 personer.¹²⁵ Vid tiden för Carl von Linnés besök 1746 har antalet stigit till 381.¹²⁶ Natten mellan den 11 och 12 september 1759 drabbas staden av en brand som bara lämnar ett fåtal tomter oskadda. Nu förs diskussioner att antingen flytta hela staden eller överföra stadsrättigheterna till någon av städerna runtomkring. Lyckligtvis avfärdar kung Adolf Fredrik dessa förslag, och i januari 1760 godkänns den nya stadsplanen. Istället för de medeltida ”irreguläre” gatorna får nu Skövde en rektangulär stadsplan med räta vinklar och raka gator.¹²⁷

1800-talet innebär ett rejält uppsving för stadens utveckling. Efter det att riksdagen beslutat att en järnväg skall anläggas mellan Stockholm och Göteborg, ivrar en skara Skövdebor, däribland en viss doktor Edgren, för att banan skall dras öster om Billingen, alltså förbi Skövde. I Mariestad vill man däremot lägga banan på bergets västra sida, vid Mariestad. 1855 beslutar regeringen att järnvägen skall gå genom Skövde.¹²⁸ Detta blir starten för en snabb utveckling på många områden. Tidigare var åkerbruk och boskapsskötsel de viktigaste näringsgrenarna, men efter västra stambanans invigning 1859 blir Skövde en intressant stad för industrier. Under 1860-talet etableras till exempel Skövde Gjuteri och Mekaniska Verkstad samt Carlsro kalkbruk. I Boulognerskogen, bredvid järnvägsstationen, öppnar 1870 en vattenkuranstalt som de närmaste decennierna är mycket välbesökt. När man senare börjar behandla veneriska sjukdomar, ”nervsvaga” och alkoholister sjunker populariteten,¹²⁹ och anstalten läggs ned 1903.¹³⁰ Folkmängden ökar snabbt, från cirka 900 runt 1850 till nära 5 000 vid sekelskiftet.¹³¹

Skövde blir ganska tidigt en betydande militärstad. I februari 1864 håller Skövde stadsfullmäktige sitt första sammanträde. 5 av de 20 ledamöterna är militärer, trots att

¹²⁴ Lundh, Göran 2000. *Skövde under 600 år*, s. 8f.

¹²⁵ Lundh 2000, s. 17.

¹²⁶ Lundh 2000, s. 26.

¹²⁷ Lundh 2000, s. 29ff.

¹²⁸ Lundh 2000, s. 39f.

¹²⁹ Lundh 2000, s. 46ff.

¹³⁰ Billqvist, Johan Wilhelm 1938. *Skövde Stadsfullmäktige under åren 1864 - 1938*, s. 81.

¹³¹ Lundh 2000, s. 57.

några regementen ännu inte finns i staden.¹³² 1891 förläggs Livregementets husarers rekryt- och remontskola till Skövde. Denna efterföljs 1892 av III. arméfördelningens stabsexpedition. Även Västgöta och Skaraborgs regementens expeditioner finns i Skövde. Personalen vid dessa expeditioner är inte så stor, men många av de officerare och underofficerare som tillhör Västgöta och Skaraborgs regementen bor i Skövde, då de inte tjänstgör vid regementenas mötesplats i Axvall, någon mil från staden. Under 1890-talet har staden runt 4 500 invånare och det militära inslaget är märkbart. Många av officerarna tillhör under någon period stadsfullmäktige, vilket naturligtvis präglar stadens utveckling och fortsatta militära tillväxt. 1905 flyttar Livregementets husarer och Göta trängkår in i nybyggda kaserner i Skövde. 1913 kommer även Skaraborgs regemente. Militärförläggningarna bidrar till en markant ökning av stadens invånarantal. 1914 har Skövde 9 500 invånare. Om man räknar in de värnpliktiga är nästan 20 % av Skövdeborna militärer vid denna tidpunkt! Staden blomstrar på många sätt. Nya bostadsområden byggs och affärslivet ökar starkt. Det militära inslaget i de styrande kretsarna fortsätter vara starkt, under åren 1910-1930 är ett 20-tal officerare och underofficerare medlemmar i stadsfullmäktige.¹³³

Under 1900-talets första decennier stärks industrin. Skövde Mekaniska Verkstad blir Volvo Pentaverken och tillverkar motorer till Volvo. Carlsro kalkbruk börjar tillverka gasbetong och senare även stenull, och blir grunden till Durox AB och Rockwool.¹³⁴ Första världskriget sätter sina spår även i Skövde med mobilisering och ransonering. Staden gör sitt bästa för att hjälpa sina drabbade invånare med understöd till de mobiliserades familjer. Mark för potatisodling erbjuds arbetarna, man upprättar ett centralkök, där stadens mindre bemedlade för en mindre summa kan få lagad mat. Spanska sjukan härjar, och åren 1917-1918 är dåliga skördeår, vilket förvärrar situationen ytterligare.¹³⁵ 1918 kommer rösträtsreformen, som innebär att ingen rösträtsberättigad har mer än en röst. Som en följd av detta upplöses stadsfullmäktige för nyval i mars 1919. Läget i Skövde stadsfullmäktige ändras från tidigare 21 högerrepresentanter, 4 liberaler och 5 socialdemokrater till 14 höger, 6 liberaler och 10 socialdemokrater.¹³⁶

1930 invigs stadens nya läroverk och året efter öppnar stadsbiblioteket i det gamla läroverkets lokaler. I byggnaden görs även plats för en konsthall och fornminnesföreningens samlingar.¹³⁷ Vid 1930-talets mitt har den politiska representationen i fullmäktige förändrats mycket lite jämfört med 1919. Det moderata partiet och socialdemokraterna har nu 14 mandat vardera i stadsfullmäktige, medan folkpartiet har 4.¹³⁸ 1938 går vänsterblocket för första gången i fullmäktiges historia om de borgerliga. Moderaterna har då 10 mandat, folkpartiet 4, socialdemokraterna 16 och vänsterpartiet 2.¹³⁹

1964 firar stadsfullmäktige sin 100-årsdag. I samband med detta jubileum invigs också Sveriges första kulturhus, som byggts tillsammans med Folkets Hus. Hit flyttas

¹³² Billqvist 1938, s. 9.

¹³³ Högberg, Folke 1954. Skövde som militärstad. Ingår i *Mariestad, Skara, Skövde...*, s. 238ff.

¹³⁴ Lundh 2000, s. 66ff.

¹³⁵ Billqvist 1938, s. 100ff.

¹³⁶ Billqvist 1938, s. 105.

¹³⁷ Billqvist 1938, s. 119.

¹³⁸ Billqvist 1938, s. 136.

¹³⁹ Stads- och kommunhistoriska institutet 2006.

biblioteket, här finns även teater, biograf, konsthall med mera. Kulturhuset genomgår 1995 en omfattande ombyggnad och innehåller numera även ett konstmuseum.¹⁴⁰

1977 får Skövde en högskola, som 2006 har drygt 8 000 studenter.¹⁴¹ Idag bor cirka 50 000 personer i Skövde kommun. Bland de största arbetsgivarna kan nämnas Volvo, Skövde Kommun, Kärnsjukhuset samt Skövde-Kvarn Garnison.¹⁴²

3.2 Gamla läroverksbyggnaden

1873 beslutar Skövde stadsfullmäktige att ett nytt skolhus skall uppföras för ett 5-klassigt läroverk. En arkitekt från Stockholm, E. W. Langlet, anlitas. Efter hans inspektion av de föreslagna byggplatserna beslutar fullmäktige 1875 att läroverket skall uppföras på en plats intill järnvägen. Beslutet orsakar protester i Skövde och överklagas hos länsstyrelsen. Folket i staden är rädda för att oljudet från järnvägen skall störa undervisningen. Dessutom anses risken för olyckor alltför stor. Stadsfullmäktige tänker om och i september 1875 tas beslut om en ny plats för byggnadens placering.¹⁴³

Langlet lämnar två förslag för att pryda byggnaden, antingen med någon form av inskriptioner eller med porträttmedaljonger. Byggnadskommittén föredrar medaljongerna, men anser att det blir alldeles för dyrt – elva medaljonger som beräknas kosta minst 200 kronor styck. Detta till trots beslutar stadsfullmäktige att genomföra förslaget.¹⁴⁴ Porträtten föreställer berömda män från Västergötland, från medeltid och fram till 1700-talet. Bland dem kan nämnas Magnus Gabriel de la Gardie, slottsherren på Läckö, potatisens ”uppfinnare” Jonas Alströmer samt skalden Johan Henrik Kellgren. Porträttmedaljongerna är kronologiskt ordnade, med början upptill på norrgaveln, som pryds av sex porträtt, medan den södra gaveln har fem. De tre första ersätts 1909 av fönster, då huset byggs om.¹⁴⁵ Den 27 september 1877 invigs läroverket av eforus biskop Beckman.¹⁴⁶

1899 tillkommer en latinlinje och en realgymnasielinje. Rektor Nath. Beckman klagar 1907 över att skolans utrymmen är alltför trånga, och anhåller om att en ny läroverksbyggnad uppförs. Han får dock nöja sig med att den gamla byggnaden repareras.¹⁴⁷ 1919 avsätter fullmäktige ett kvarter till ett nytt läroverk,¹⁴⁸ men först 1928 fattas beslut om byggandet.¹⁴⁹ Hösten 1930 invigs den nya läroverksbyggnaden, och stadsbiblioteket kan nu få disponera lämpliga utrymmen i den gamla byggnaden.

Biblioteket får sina lokaler på andra våningen, i den norra delen. Ovanför inryms Konsthallen, och på bottenvåningen samt i källaren förvaras delar av Hembygds- och Fornminnesföreningens samlingar. Konsthallen och biblioteket finns kvar i huset tills ett

¹⁴⁰ Lundh 2000, s. 88.

¹⁴¹ Högskolan i Skövde 2006.

¹⁴² Skövde kommun 2007.

¹⁴³ Söderling, Anna 1996. *Elementarläroverket Eric Ugglas skola*, s. 6ff.

¹⁴⁴ Söderling 1996, s. 9.

¹⁴⁵ Söderling 1996, s. 15f.

¹⁴⁶ Billqvist 1938, s. 42.

¹⁴⁷ Billqvist 1938, s. 85.

¹⁴⁸ Billqvist 1938, s. 106.

¹⁴⁹ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2.

nytt kulturhus byggs på den tomt där elementarläroverket ursprungligen skulle ha legat, bredvid järnvägen. 1965 invigs detta.

Byggnaden vid den plats, som 1937 får sitt namn efter Eric Ugglas, behöver inte stå tom någon längre tid. Efter renovering och inre ombyggnad används den som högstadieskola fram till 1974, då den kommunala musikskolan tar över lokalerna. Gymnastiksalen byggs om till konsertsal, och de stora klassrummen görs om till mindre lektionsrum. Den gamla bönesalen blir kommunalfullmäktiges sal. 1985 börjar man diskutera nya användningsområden för byggnaden. 1996 byggs lokalerna återigen om invändigt och Länsteatern i Skaraborg flyttar sin verksamhet dit. Konsertsalen blir nu en teatersalong med plats för drygt 130 åskådare. Den norra delen av huset byggs om till loger, och den södra delen inrymmer nu ett café.¹⁵⁰ 2002 uppgår Länsteatern i Göteborgsoperan och byggnaden är nu officiellt Göteborgsoperans Skövdescen. Bland Skövdeborna kallas den dock fortfarande Eric Ugglas skola.

3.3 Tidningarna i Skövde

Skövde Tidning grundas redan 1858. Tidningen byter ägare 1887 och i samband med det ändras namnet till *Västgöta Korrespondenten Skövde Tidning*. Den är främst en stadstidning och från och med 1888 ges den ut tre gånger per vecka.¹⁵¹ Tidningen är mycket konservativ både när det gäller ledningen och upplägget av själva tidningen. Det är först på 1930-talet som flerspaltiga rubriker införs. I juli 1931 införs de första fotografierna, och det är betecknande nog i en bilaga om Skaraborgs regementes 300-årsjubileum.¹⁵² Tidningen slås 1962 samman med *Skaraborg Läns Annonnsblad*.¹⁵³

Skaraborgs Läns Annonnsblad (SLA) grundas 1884 och är i första hand ett annonsblad. I folkmun kallas den för "Gresabla't", eftersom många av annonserna har med lantbrukarnas verksamhet att göra. Eftersom annonserna är det viktigaste och de tar mycket plats, blir det inte mycket utrymme kvar för redaktionell text. Tidningen har en stor upplaga och en bidragande orsak till det är att den skickas ut gratis till de flesta järnvägsstationer och offentliga lokaler i länet.¹⁵⁴ Tidningen är politiskt ombytlig även om den "ända sedan starten haft en borgerlig grundton".¹⁵⁵ I början av 1900-talet är den frisinnad för att med tiden bli mer moderat, och "1939 räknades den som allmänborgerlig"¹⁵⁶ År 1981 sker ett namnbyte till *Skaraborgs Läns Allehanda*.¹⁵⁷ När en länsreform genomförs, 1998, stryks ordet *Läns* och kvar blir *Skaraborgs Allehanda*.¹⁵⁸ Benämningen "Gresabla't" lever kvar, även om de flesta idag kallar den för SLA.

I januari 1907 kommer det första numret ut av *Billingen – Nyhets- och annonsorgan för Skövde och Västgötabygder*. Redan från starten konkurrerar tidningen med *Västgöta-*

¹⁵⁰ Söderling 1996, s. 10ff.

¹⁵¹ Andersson Odén, Tomas 1999. *Skaraborgar'n och Spionen*, s. 73f.

¹⁵² Andersson Odén 1999, s. 185.

¹⁵³ Andersson Odén 1999, s. 267.

¹⁵⁴ Andersson Odén 1999, s. 75ff.

¹⁵⁵ Andersson Odén 1999, s. 266.

¹⁵⁶ Andersson Odén 1999, s. 266.

¹⁵⁷ Andersson Odén 1999, s. 265.

¹⁵⁸ Andersson Odén 1999, s. 293.

Korrespondenten och *Skaraborgs Läns Annonssblad*. Namnet *Skaraborgs-Tidningen* får tidningen 1915 då den byter ägare. Tidningen blir allt större och den räknas som den andra eller tredje största i länet. Mellan 1918 och 1921 ges den ut som en daglig tidning, för att sedan minska till tre nummer per vecka.¹⁵⁹ År 1927 blir Petrus Österdahl chefredaktör och det är under honom som tidningen utvecklas till ”en ganska betydande frisinnad/liberal pressröst i Skövde”.¹⁶⁰ Tidningen riktar sig i första hand till stadsbefolkningen i Skövde och främst till ”dess liberala och frisinnade befolkningsgrupper”.¹⁶¹ År 1958 får tidningen sitt nuvarande namn *Skövde Nyheter*.¹⁶²

Skaraborgaren är en socialdemokratisk tidning. Eftersom det i Skaraborgs län vid den här tiden ges ut ett 15-tal borgerliga ortstidningar är tidningen efterlängtd av arbetarrörelsen när den börjar tryckas i Falköping 1926. Tidningen, som ges ut två dagar i veckan, täcker hela länet och allt som är av allmänt intresse rapporteras, medan lokalt skvaller och andra ”småttigheter” överlåts till de lokala ortstidningarna.¹⁶³ En av dem som ingår i tidningens styrelse är Walter Sundström, en man som vi återkommer till i fler sammanhang. Birger Andersson skriver angående styrelsen att ”det var duktiga karlar på många områden men noviser som tidningsutgivare” och med hjälp av tidningen vill de ”skapa en stark socialdemokratisk rörelse i länet”.¹⁶⁴ *Skaraborgaren* är uppskattad av många och blir en daglig tidning i länet. Trots det tvingas den lägga ner i november 1960, eftersom det ekonomiska stöd som den behöver uteblir.¹⁶⁵

¹⁵⁹ Andersson Odén 1999, s. 144ff.

¹⁶⁰ Andersson Odén 1999, s. 147.

¹⁶¹ Andersson Odén 1999, s. 266.

¹⁶² Andersson Odén 1999, s. 267.

¹⁶³ Andersson, Birger 1977. *Arbetarrörelsen i Skaraborg*, s. 57f.

¹⁶⁴ Andersson 1977, s. 58.

¹⁶⁵ Andersson 1977, s. 59f.

4 Föregångare till Skövdes stadsbibliotek

I detta kapitel presenterar vi några olika bibliotek som erbjöds Skövdeborna under de hundra år som föregick stadsbibliotekets öppnande. Vi är medvetna om att det har funnits fler än dessa vi redogör för, men vi tror att vårt urval ger en översikt över de bibliotek som haft störst betydelse i staden under den aktuella perioden.

4.1 Skövde Läsesällskap

Mellan åren 1828 och 1868 lever och verkar doktor Per Adolf Edgren i Skövde. Han föds i Åmål 1802 och avlider 1891. Han efterlämnar en dagbok på 1 500 sidor med titeln *Resan genom lifvet*. Efter Edgrens död finns dagboken hos hans änka Sofi, för att vid hennes bortgång övertas av Edgrens systerson, professor Johan Edgren. Denne överlåter manuskriptet åt Svenska läkarsällskapet, som deponerar det i Riksarkivet i Stockholm, där det nu finns. Skriften består av två delar varav den andra delen beskriver Edgrens tid som militär- och allmänpraktiserande läkare i Skövde från 1828 till pensioneringen och flytten till Stockholm. Denna andra del påbörjas 1869 och avslutas först 1877,¹⁶⁶ så man kan väl utgå ifrån att en del minnen fördunklats av den tid som förflutit mellan själva händelserna och nedtecknandet. Skövdeforskaren Gunnar Linde har sammanställt uppgifter från denna dagbok och ger en livfull bild av en läkares vardag i en svensk småstad. Det finns även en annan bearbetning av Edgrens manuskript från 1995, ”Resan genom livet” av Bruno Svedäng, men denna behandlar främst tiden före åren i Skövde.

Då Edgren anländer till Skövde finner han den litterära bildningsnivån bland Skövdeborna förfärande låg, även i de tongivande kretsarna. I staden finns varken tryckeri eller bokhandel, och det hör till ovanligheten att man har böcker i hemmen. ”Allt intresse för litterär bildning låg i dvala, och beröringen med den övriga världen var högst ringa för denna avsides belägna plats, och de få tidningar, som höllos, cirkulerade bland de förnämligare innevanarna.” Tillsammans med kyrkoherde Elias Christoffer Grenander, Edgrens blivande svärfar, och kapten G. F. Nycander beslutar Edgren att bilda ett läsesällskap.¹⁶⁷ I Skövde stadsmuseums arkiv hittar vi ett gulnat dokument, daterat den 17 maj 1830, tryckt i grannstaden Skara. Texten inleds med orden:

I en tid, då intresset för all bildning och cultur börjat göra sig nog gällande, för att en nästan allmän klagan över brist på goda Böcker, uttalats, hafva undertecknade trott sig göra mången en verklig agrement med inbjudandet att deltaga i ett sällskap eller Bolag för bildandet af ett Bibliothek uti Skövde Stad. I sådan afsigt få vi den äran bifoga ett project till Reglor för Sällskapet; och anhålla att den som det gillar, samt önskar deltaga, behagar derunder teckna sitt namn och bifall, äfvensom Reglorna med första återsända. – Undertecknade erbjuda sig att, till dess Sällskapet hunnit blifva organiseradt, öfvertaga den i dessa Reglor omnämnda Directeurs-befattning.¹⁶⁸

Bland de undertecknade finns inte Edgren med, utan endast Grenander och Nycander, men enligt Linde blir Edgren sällskapets verkställande ledamot.¹⁶⁹ I ”reglorna” står

¹⁶⁶ Linde, Gunnar 1976. *Småstadsliv på 1800-talet*, s. 7ff.

¹⁶⁷ Linde 1976, s. 101f.

¹⁶⁸ Skövde stadsmuseums arkiv, box 218, dok. 2.

¹⁶⁹ Linde 1976, s. 102.

bland annat att ”Directeurerna välja de böcker, som skola inköpas, med samvetsgrannt afseende på de mångsidiga interessen, som kunna blifva deltagande; så att alla, åtminstone ömsom, erhålla roande Lectur”.¹⁷⁰ Vidare skall böckerna bytas en gång per vecka, nämligen på fredagar, då posten kommer från alla orter. Om någon vill avsluta sitt deltagande på grund av flyttning från orten eller annan orsak, har denne rätt att få böcker vars värde motsvarar två tredjedelar av det belopp han bidragit med under sitt medlemskap. Sällskapet kan även tänka sig att mot avgift låna ut böcker till andra än medlemmarna, dock under förutsättning att böckerna lästs av delägarna och inte för tillfället efterfrågas.¹⁷¹

På Kungliga biblioteket i Stockholm finns en del av sällskapets dokument bevarade. Här kan man se att antalet medlemmar ligger ganska konstant runt tjugo personer under de år verksamheten pågår. Några byts ut genom åren, men ett tiotal deltar under större delen av sällskapets tid. Dokumenten avslöjar att det är medlemmar ur samhällets övre skikt som ansluter sig. Förutom kärngruppen bestående av Edgren, Grenander och Nycander deltar bland andra ryttmästare Gyllenberg, borgmästare Levijn (stavningen varierar), lieutenant Bjerkén, capitainerna Mannerstråhle och Lilljestjerna, apotekarna Sommar och Signeul, general Stackelberg, kronofogde Gallander, rådmän Rådberg med flera. En enda kvinna finns med bland delägarna, fröken Treffenberg, som troget återkommer i medlemslistan varje år.¹⁷²

Delägarna betalar fyra riksdaler per år för medlemskapet. Merparten av dessa pengar används till inköp av böcker, som beställs främst från Fritzes bokhandel i Stockholm. En liten del av inkomsten går till andra utgifter, som exempelvis inbindning, porto samt frakt av böcker till och från de medlemmar som bor utanför Skövde, till exempel apotekare Signeul i Mariestad. En förteckning över sällskapets böcker, daterad den 21 februari 1834, visar att samlingen då innehåller 146 verk, varav många i flera band.¹⁷³

I ett brev, daterat den 18 januari 1835, till kapten Nycander berättar doktor Edgren att de flesta av medlemmarna redan betalat årsavgiften till honom, men att han för sin egen avgift låtit binda in böcker för sällskapets räkning. Han ber Nycander att se till att betala sin egen avgift samt påminna dem som återstår, major Silfverswärd och kronofogde Gallander. Han räknar också upp vilka böcker som förkommit under föregående års cirkulation, och ber Nycander ”var hederlig och skrif påminnelse [...] jag äger ej tid dertill.” Dessutom bifogar han en räkning från en herr Fernström, och ber Nycander ”liquidera” denne, ”emedan mina penningar ej räckt till.”¹⁷⁴ Fernström var vid denna tid bokhandlare i Skara och bedrev även lånbiblioteksverksamhet där.¹⁷⁵

Man försöker tillgodose sällskapets skiftande behov och önskemål och inköper litteratur av alla de slag: reseskildringar, romaner, lyrik samt arbeten av historisk, politisk och statistisk karaktär. Några av författarna och titlarna känner vi igen, som Victor Hugo, Walter Scott, lord Byron, *Tusen och en natt*, *Kalevala* och Coopers *Den siste mohikanen*. De flesta har dock förmodligen fallit i glömska idag, men titlarna är nog så fantasieggande: *Mordbrännarna i Normandie*, *En wildhjernas memoirer*, *Romantiska*

¹⁷⁰ Skövde stadsmuseums arkiv, box 218, dok. 2.

¹⁷¹ Skövde stadsmuseums arkiv, box 218, dok. 2.

¹⁷² Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning, I.e.2.a:10.

¹⁷³ Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning, I.e.2.a:10.

¹⁷⁴ Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning, I.e.2.a:10.

¹⁷⁵ Carlander, C. M. 1889. *Svenska bibliotek och ex-libris*, del 1, s. 233.

*berättelser ur Pohlens historia, Mystisk Kalender, Dödens Engel, Naturlifvets Phenomener, Den fria kärleken, Hin ondes memoirer...*¹⁷⁶

Verksamheten lever vidare fram till 1848 under Edgrens ledning. Under detta år avlider kapten Nycander, och Edgren följer sitt regemente till Danmark på grund av det dansk-tyska kriget. Dessutom startar Johan Borg Skövdes första bokhandel, och då det alltså finns nya möjligheter att skaffa böcker, är behovet av läsesällskapet inte längre så stort. Eftersom ingen villig efterträdare till Edgren verkar finnas, samlas medlemmarna den 3 februari 1848 hemma hos Edgren och beslutar att upplösa sällskapet. I sin dagbok skriver han att han hade ”glädjen mottaga rätt innerliga tacksägelser för allt vad jag gjort till spridande av bildning och intresse inom den ort, där jag så länge varit bofast.”¹⁷⁷

Edgren skriver också att han är

egenkär nog att tro, att den bildning och intelligens, som satte detta samhälle i full jämbredd med vilken annan stad som helst av lika folkmängd, kanhända till och med över många, till ej obetydlig del bör tillskrivas detta läsesällskap, vars framgångar väckte många andra orters uppmärksamhet samt lockade till efterföljd.¹⁷⁸

4.2 Oscar Lindblads lånbibliotek

Då vi letar efter information om Skövde Arbetareförening i *Skövde Tidning*, hittar vi även uppgifter om ett annat bibliotek som inte omtalats i den lokalhistoriska litteratur vi har läst. Under sommaren 1876 annonserar en man vid namn Oscar Lindblad att han under juli och augusti månad driver ett lånbibliotek i brunnssalongen.¹⁷⁹ Oscar Lindblad är sockerbagare, född 1851, och en av de män som 1880 startar Logen Thor. Han beskrivs som den sammanhållande kraften i logen under sina år i Skövde, ”den ende som kunde dämpa diskussionens vågor när dessa började svalla alltför högt”.¹⁸⁰

I oktober 1876 kan man i tidningen läsa att lånbiblioteket åter öppnar i herr Kronlunds hus mittemot Stadsparken, där Lindblad även öppnar ett café och konditori några veckor senare. Samtidigt tillkännager Lindblad att han köper upp romaner och resebeskrivningar.¹⁸¹ Annonserna måste ha gett önskat resultat, för några veckor senare meddelas att biblioteket tillökats med flera hundra arbeten.¹⁸² Under februari månad nästkommande år annonserar Lindblad upprepade gånger i *Skövde Tidning* att det nu finns en tryckt katalog över bibliotekets böcker att hämta, samt att lånbiblioteket ”är betydligt tillökt under de senaste dagarna.”¹⁸³ Vi har inte funnit uppgifter om herr Lindblads lånbibliotek på andra ställen, men under hösten 1877 annonseras vid flera tillfällen, dels om bildandet av två läsecirklar,¹⁸⁴ dels att biblioteket utökats med alla under 1877 utkomna romaner.¹⁸⁵

¹⁷⁶ Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning, I.e.2.a:10.

¹⁷⁷ Linde 1976, s.102.

¹⁷⁸ Linde 1976, s.102.

¹⁷⁹ *Skövde Tidning* 1876-07-01, 1876-07-03, 1876-07-08.

¹⁸⁰ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 18.

¹⁸¹ *Skövde Tidning* 1876-10-14, 1876-10-18, 1876-10-21.

¹⁸² *Skövde Tidning* 1876-11-08.

¹⁸³ *Skövde Tidning* 1877-02-07, 1877-02-10, 1877-02-14.

¹⁸⁴ *Skövde Tidning* september 1877.

¹⁸⁵ *Skövde Tidning* november 1877.

I september 1879 syns Lindblad återigen i tidningen. ”För 4 kronor erhålles inträde i en nybildad läsecirkel för vintermånaderna å Lånbiblioteket. Mellan 4 à 500 arbeten finnas att välja på.”¹⁸⁶ I annonser för läsecirkeln 1881 meddelas att hela avgiften används till inköp av nya böcker, som väljs av deltagarna, samt att hela det övriga biblioteket får användas utan avgift för läsecirkelns medlemmar.¹⁸⁷ Under hösten 1882 flyttar både lånbiblioteket, caféet och konditoriet till apotekare Cavallii hus.¹⁸⁸ I augusti och september 1884 annonseras åter angående läsecirkeln. Antalet böcker i lånbiblioteket uppges nu vara 800, avgiften är fortfarande 4 kronor för sex månader.¹⁸⁹ I januari 1885 informerar Lindblad att lånbiblioteket är öppet alla veckans dagar. Avgiften är 38 öre/vecka, 1 krona/månad, 2:50 kronor/kvartal eller 9 kronor/år. Om man är bosatt utanför staden tillåts man låna många böcker vid varje ombyte.¹⁹⁰

Verksamheten med lånbiblioteket och läsecirkeln fortgår fram till sommaren 1887, då Oscar Lindblad säljer hela biblioteket på auktion eftersom han tänker flytta från Skövde. I annonsen för den kommande auktionen uppges bokbeståndet uppgå till 900 volymer.¹⁹¹ Biblioteket köps av bokbindare J. P. Brink, som redan samma månad annonserar för att ”tillkännagifva att jag inköpt Herr Konditor Oscar Lindblads stora välkända LÅNBIBLIOTEK rekommenderande detsamma i den ärade allmänhetens benägna hågkomst”. Han meddelar också att biblioteket kommer att utökas efterhand med nyutkomna böcker, och att låneavgifterna är betydligt nedsatta.¹⁹² Ett år senare annonseras i tidningen att lånbiblioteket nu innehåller omkring 1 100 böcker och kataloger finns att få gratis. Öppettiderna är generösa, från klockan sju på morgonen till åtta på kvällen alla helgfria dagar.¹⁹³ I C. M. Carlanders *Svenska bibliotek och ex-libris* omnämns Brinks lånbibliotek med följande rader:

J. P. Brink, lånbibl. i Skövde. Öfver bokbindaren J. P. Brinks i Skövde lånbibliotek har 1888 utkommit förteckning: Katalog öfver Skövde Lånbibliotek (utan tr. o. och tr. å.). Den omfattar 924 n:r romaner. Stommen till detta bibliotek egdes först af O. Lindblad, till yrket sockerbagare, nu bosatt i Jönköping. De böcker som tillhört honom äro å frampermens innersida märkta med en väldig blåstämpel, hvori läses: »Från Oscar Lindblads Lånbibliotek, Skövde.» Derefter följa »Lånevilkor» och »Låneregler» Alltsammans i blåstämpel.¹⁹⁴

Vi har valt att sätta punkt för vår undersökning av lånbiblioteket här eftersom vi, bortsett från ett par annonser, inte funnit ytterligare upplysningar om bibliotekets fortsatta existens.

¹⁸⁶ *Skövde Tidning* 1879-09-17, 1879-09-20.

¹⁸⁷ *Skövde Tidning* 1881-09-21, 1881-09-2, 1881-09-28.

¹⁸⁸ *Skövde Tidning* 1882-10-04, 1882-10-07, 1882-10-11, 1882-10-14.

¹⁸⁹ *Skövde Tidning* 1884-08-23, 1884-09-13, 1884-09-20, 1884-09-27.

¹⁹⁰ *Skövde Tidning* 1885-01-07, 1885-01-10, 1885-01-14.

¹⁹¹ *Skövde Tidning* 1887-06-01.

¹⁹² *Skövde Tidning* 1887-06-22.

¹⁹³ *Vestgöta Korrespondenten*, 1888-06-19, 1888-06-22.

¹⁹⁴ Carlander, C. M. 1891. *Svenska bibliotek och ex-libris*, del 2-3, s. 20.

4.3 Skövde Arbetareförenings bibliotek

I *Skövde Tidning* 1873 annonseras om bildandet av en arbetareförening i Skövde. Intresserade kallas till ett sammanträde i folkskolehuset söndagen den 26 januari.¹⁹⁵ Cirka 70 personer ur skilda samhällsklasser är närvarande vid mötet. Herr G. Tengberg, som leder mötet, formulerar föreningens mål:

att höja den idoge och ärlige arbetaren i moraliskt och intellektuellt hänseende, och för ernående af detta mål bör föreningen anställa sällskapliga samqvämm till ömsesidiga meddelanden och bildande förströelser, anskaffa god lektyr jemte planschwerk och kartor, tjänande till ledamöternas andeliga förkofran, befrämja förädlande nöjen såsom; sång, musik, fria föredrag m. m., hwilka anordningar alltid och utan undantag böra hafwa en verklig moralisk prägel ...¹⁹⁶

En interimstyrelse väljs med uppgiften att formulera stadgar för föreningen. Vid nästa sammanträde, den 9 mars, godkänns det lagda förslaget, och en styrelse utses. Inga protokoll finns bevarade från föreningens 17 första verksamma år. De uppgifter som går att finna från denna tid är vad som skrivits i *Skövde Tidning*, senare *Vestgöta Korrespondenten*.¹⁹⁷

Som ett steg mot sitt mål att moraliskt och intellektuellt höja arbetaren, är det ganska självklart att föreningen skall öppna ett bibliotek för sina medlemmar. Många vill läsa, och böcker i arbetarhemmen är inte så vanligt förekommande. Bokhandlare Hedbom är den förste som skänker böcker till det blivande biblioteket. Gåvan består av Bibeln i tre band, och Hedbom tackas i tidningen för denna värdefulla grundsten.¹⁹⁸ Under våren mottages böcker och häften från ytterligare åtta givare. Bland verken som skänks finns till exempel *Tidskrift för teknologi*, *Stora Svenska Män* och *Fäderneslandets historia*.¹⁹⁹

Redan i maj 1873 kan man i *Skövde Tidning* under rubriken Tillkännagifvanden läsa att ”Skövde Arbetareförenings Bibliothek och läserum är öppet alla Söndagar från och med Söndagen den 25 dennes mellan kl. 4 - 9 e.m.”. Bibliotekarie är en av föreningens styrelseledamöter, artisten Hilder Werner.²⁰⁰ I november hålls ett sammanträde då man fattar beslut om de läsesammankomster som skall hållas under vintern.²⁰¹

Skövde Tidning rapporterar från arbetareföreningens sammanträde den 25 januari 1874. Under mötet upplyser bibliotekarie Werner om

att föreningens bibliotek uppgår till 158 särskilda band, tillkomna genom gåfwor. Föreningen saknar ännu medel att inköpa böcker, men emottager med tacksamhet hwarje gåfwa huru ringa den af gifwaren än må synas.²⁰²

I juni samma år företar föreningen en sommarresa med musik och ”en enkel collation”. Särskilt inbjuden på resan är bibliotekarie Werner, som för en längre tid skall lämna

¹⁹⁵ *Skövde Tidning* 1873-01-25.

¹⁹⁶ *Skövde Tidning* 1873-01-29.

¹⁹⁷ Victorin, Richard 1958. *Skövde Arbetareförening 1873-1958*, s. 5ff.

¹⁹⁸ *Skövde Tidning* 1873-03-19.

¹⁹⁹ *Skövde Tidning* 1873-04-05, 1873-04-19.

²⁰⁰ *Skövde Tidning* 1873-05-24.

²⁰¹ Victorin 1958, s. 10.

²⁰² *Skövde Tidning* 1874-01-31.

staden. Med anledning av detta hedras han av föreningen med en gåva ”såsom en gård af tacksamhet för hans nit och omtanke wid bildandet af biblioteket”.²⁰³

I april 1875 byter biblioteket lokal och hamnar nu i A. Karlssons hus nr 30. Öppet-tiderna för ”ombytning af böcker” har nu minskat till en timma i veckan, klockan tre till fyra söndag eftermiddag.²⁰⁴ Redan ett år senare, i april 1876, är det dags att flytta igen, nu till förmannen Wadstens hus i Wallinsberg, en trappa upp.²⁰⁵

Augusti 1879 diskuteras hyrandet av lokal och piano, samt vilka tidningar som skall inköpas till det blivande samlingsrummet.²⁰⁶ Biblioteket har återigen bytt lokal, men öppettiderna är samma som tidigare.²⁰⁷ I juli månad 1880 meddelar bibliotekarien att Skövde Arbetareförening inte lånar ut några böcker förrän de ”inkomma i komplett skick”. Återlämning kunde ske varje dag.²⁰⁸ Under januari 1881 ombedes medlemmar som lånat böcker att återlämna dessa ”i anseende till revision”.²⁰⁹ I juli samma år meddelas återigen att biblioteket bytt lokal, och återfinns nu hos gelbgjutare A. Pettersson på tomt nr 94.²¹⁰

1882 får biblioteket vad som i tidningen omnämns som ”värdefulla gåfvor”, dels 65 verk av bokförläggare Askerberg i Stockholm, dels en större samling böcker av auditör A. Grenander.²¹¹ Grenander är för övrigt son till Elias Christoffer Grenander och svåger till P. A. Edgren,²¹² två av männen bakom den läsecirkel som fanns i staden 1830-1848. Han är också Skövde stadsfullmäktiges förste ordförande.²¹³ Han efterträds 1881 på denna post av kapten Knut Uggla,²¹⁴ far till en viss Eric Uggla.

I april 1884 meddelas i tidningen att diverse böcker från biblioteket skall försälas,²¹⁵ och under sommaren byter man lokal igen. Nu är det skomakare Linderblad som upplåter sin lokal åt föreningens bibliotek. Öppettiderna förändras också, till söndagseftermiddagar klockan ett till två.²¹⁶ Efter ett sammanträde i september 1886 påminner man i tidningen om att ”goda böcker från föreningens bibliotek utlånas avgiftsfritt till föreningens medlemmar”.²¹⁷ En vecka senare meddelar föreningen att man nu skaffat läsklokal hos skräddaremästare G. Hage på tomt nr 17. Medlemmar inbjuds att avgiftsfritt läsa tidningar eller låna böcker där söndagar mellan klockan tre och sju.²¹⁸

²⁰³ *Skövde Tidning* 1874-06-20.

²⁰⁴ *Skövde Tidning* 1875-03-31.

²⁰⁵ *Skövde Tidning* 1876-04-22.

²⁰⁶ *Skövde Tidning* 1879-08-16.

²⁰⁷ Victorin 1958, s. 10.

²⁰⁸ *Skövde Tidning* 1880-07-14, 1880-07-17.

²⁰⁹ *Skövde Tidning* 1881-01-12, 1881-01-15.

²¹⁰ *Skövde Tidning* 1881-07-23.

²¹¹ *Skövde Tidning* 1882-10-08.

²¹² Linde, Gunnar 1993. *Skövdeprofiler*, s. 23f.

²¹³ Billqvist 1938, s. 10.

²¹⁴ Billqvist 1938, s. 49.

²¹⁵ *Skövde Tidning* 1884-04-23.

²¹⁶ *Skövde Tidning* 1884-06-07.

²¹⁷ *Skövde Tidning* 1886-09-22.

²¹⁸ *Skövde Tidning* 1886-09-29.

I början av januari 1889 beslutar man att föreningen skall skaffa en egen lokal för bibliotek, läsrum och musiksal.²¹⁹ Vid ett möte i slutet av samma månad har man redan hittat en lokal, och man beslutar att köpa in nya inventarier och reparera en del gamla.²²⁰ Från och med den 14 februari hålls lokalen öppen varje torsdag och söndag kväll mellan klockan sex och nio. Efter anmälan från medlemmar är lokalen tillgänglig när som helst för läsning av de cirka 20 tidningar som finns tillgängliga.²²¹

Vid ett möte den 30 juni 1889 diskuteras var läslokalen skall vara under nästkommande år.²²² Ett halvår senare meddelas att man nu har ett 30-tal tidningar i läsrummet, 8 av dessa dagliga.²²³ Revisionsberättelsen för 1889, som uppläses vid ett sammanträde den 23 februari 1890, innehåller kritik mot biblioteket och dess skötsel. Många av böckerna är inte katalogiserade, vilket å andra sidan heller inte anses nödvändigt, då en stor del av samlingen kallas värdelöst skräp. Till råga på allt är bokskåpets lås så dåliga, att man bara behöver skaka lite på dörrarna för att öppna dem ”hvarförutom nästan hvarje mindre nyckel kan öppna låsen”. Revisorerna vägrar bevilja ansvarsfrihet för styrelsen, förrän en kommitté tillsatts, med uppgift att skaffa nya lås till bokskåpet, gallra ut böcker för försäljning och katalogisera det som blir kvar. Efter en livlig debatt antas revisorernas förslag, och herrarna Hallman, Linderblad och Pettersson utses till ledamöter i bibliotekskommittén.²²⁴ I tidningsnotisen som rapporterar om mötet, där revisionsberättelsen föredragits, står bara att ”på revisorernas tillstyrkan beviljades den afgående styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet”.²²⁵

Den 27 april 1890 beslutar föreningen att stänga läslokalen och sälja inventarierna. Biblioteket och bokskåpet skall dock behållas tills vidare, och skomakare Linderblad erbjuder sig att ta hand om det. Under hösten fattas beslut om att även personer som inte är medlemmar i föreningen mot en avgift av 10-15 öre/vecka skall få låna böcker, och för de pengar man får in skall nya, mer tidsenliga och läsvärda böcker köpas in.²²⁶ Troligen kommer inte så mycket pengar in på detta sätt, biblioteket verkar tyna bort, och i februari 1892 beslutar föreningen att även böckerna och bokskåpet skall säljas.²²⁷ Det sista vi funnit som vittnar om biblioteket är en notis i *Vestgöta Korrespondenten* som berättar att för arbetareföreningens räkning säljs på auktion cirka 200 inbundna böcker, romaner, naturhistoria, vetenskapliga verk, ett större bokskåp med mera.²²⁸ Här slutar historien om Skövde Arbetareförenings bibliotek.

Föreningen lever dock vidare. I april 2007 rapporterar *Skövde Nyheter* att Skövde Arbetareförening haft årsmöte med god tillslutning. Föreningen har nu alltså funnits i 134 år och är en av de få arbetareföreningar som ännu finns kvar i Sverige.²²⁹

²¹⁹ *Vestgöta Korrespondenten* 1889-01-08.

²²⁰ *Vestgöta Korrespondenten* 1889-01-29.

²²¹ *Vestgöta Korrespondenten* 1889-02-12.

²²² Victorin 1958, s. 10.

²²³ *Vestgöta Korrespondenten* 1890-01-24.

²²⁴ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Skövde Arbetareförening, A1:1, protokollbok 1890-1903.

²²⁵ *Vestgöta Korrespondenten* 1890-02-25.

²²⁶ Victorin 1958, s. 11.

²²⁷ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Skövde Arbetareförening, A1:1, protokollbok 1890-1903.

²²⁸ *Vestgöta Korrespondenten* 1892-03-18.

²²⁹ *Skövde Nyheter* 2007-04-12.

4.4 Logen Thor

I OGT får tidigt fäste i Skövde. I samband med att den svenska storlogen bildas vid det tidigare nämnda mötet, fredagen den 13 augusti 1880, bildas även den lokala Logen Thor, som får ordningsnummer 17. Mötesprotokoll finns bevarade från 1882. Ledare för logen vid dess start var sockerbagaren Oscar Lindblad – samme man som sedan 1876 driver ett lånbibliotek och konditori i staden. Lindblad fortsätter som ledare för Logen Thor fram till 1887 då han flyttar till Jönköping.²³⁰ Han verkar dock inte engagera sig nämnvärt i logens bibliotek, kanske därför att det i viss mån konkurrerar med hans eget företag.

Logen är genom åren en betydande institution i Skövde. Man bedriver all tänkbar verksamhet, musikkår, scoutverksamhet, syförening, amatörteater etcetera. Dessutom har man länge stadens enda profana samlingslokal, där olika grupper kan ha sina sammankomster. Bland medlemmarna finns flera kommunalpolitiker, och man diskuterar vid något tillfälle att gå fram med en egen lista till fullmäktigeval – ”det sades ibland att en del kommunala frågor avgjordes i Logen Thor.”²³¹

I slutet av april 1883 annonseras i *Skövde Tidning* att Skövde Good-Templares Läsklubb skall hålla sin första fest. Vid festen skall en auktion hållas, och inkomsterna från auktionen samt inträdesavgiften, 25 öre, skall gå till bildandet av ett bibliotek för läsklubben.²³² Veckan efter rapporteras att cirka 125 personer deltagit vid festen. Auktionen beskrivs som ”liflig” och inbringade 70 kronor.²³³ I protokoll från ett möte den 30 november 1884 läser vi att Skövde G. T. Läsklubb inlämnat en skrivelse till Logen Thor, där de erbjuder sig att överlåta sin egendom till logen på vissa villkor. Logen utser genast broder Lindholm till bibliotekarie, och förfogar hädanefter över ett eget bibliotek.²³⁴

Under de närmaste åren förekommer sporadiska uppgifter om biblioteket i mötesprotokollen. Från ett möte som hålls den 4 november 1888 meddelas att en nybildad läsklubb önskar att logen upplåter lokal åt klubbens möten. Dessutom vill de överta förvaltningen av biblioteket. Logen är villig att tillhandahålla lokal, men angående biblioteket är tveksamheten stor, och frågan bordläggs till nästa möte.²³⁵ Vid detta möte utbryter en livlig diskussion. Broder Hällman, som representerar läsklubben, vill att alla böcker skall bindas in och överlämnas. Förslaget förkastas enhälligt, det skulle bli alldeles för dyrt, eftersom man endast anser sig kunna använda låntagaravgifterna till inbindning. Dessutom vill Loge-Sekreteraren att någon form av garanti för biblioteket lämnas vid ett eventuellt överlåtande. Om böcker försvann trots de nuvarande bibliotekariernas starka kontroll, hur skulle det bli om man överlät biblioteket utan vidare? Herr Hällman, ”troligen smått förargad öfver tidigare lidet nederlag”, påpekar att han själv har för avsikt att aktivt arbeta med biblioteket, och att det är omöjligt att sköta ett bibliotek utan att en och annan bok försvinner. Han tolkar därför sekreterarens begäran om garanti som ett utslag av ”kitslighet och krassaste materialism”. Nu tycker flera av mötets deltagare att diskussionen börjar urarta till

²³⁰ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 15ff.

²³¹ *En hundraårig kulturgärning* 1980, s. 19.

²³² *Skövde Tidning* 1883-04-25.

²³³ *Skövde Tidning* 1883-05-02.

²³⁴ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:1, protokoll 1884-11-30 § 7.

²³⁵ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:2, protokoll 1888-11-04 § 8.

personliga angrepp, och ärendet bordläggs ytterligare.²³⁶ Vid nästa möte, söndagen den 11 november, upplyser broder Westerberg om att läsklubben under gårdagens sammankomst beslutat att återta sin begäran om biblioteket.²³⁷

Redan den 22 november 1888 är det dags för nya oroligheter vad gäller biblioteket. Det har kommit till logens kännedom att bibliotekarie A. R. Hesselblad råkat i ekonomisk obalans och inte längre fullgör sina skyldigheter. Med hjälp av falska kvitton har han lurat logen på ett "ej obetydligt belopp". Han befrias omgående från sitt uppdrag, och för undvikande av "vidare skandal" beslutar man att kassören omgående skall betala den bokskuld, som Hesselblad inte betalt, trots att han tagit ut pengar för detta. Broder Kjellstrand skall fortsättningsvis ensam vara logens bibliotekarie.²³⁸ Friden blir dock kortvarig. Ett halvår senare är det flera av logens medlemmar som uttrycker sitt missnöje med bibliotekarie Kjellstrand, som "hvarken utlemnar eller mottager böcker för biblioteket". Vid ett möte den 19 maj 1889 föreslår därför broder Friberg att man utser en ny och påpasslig bibliotekarie. Förslaget godtas och till ny bibliotekarie utses enhälligt broder Frick.²³⁹

Den 24 januari 1908 föreslår broder Lundin att även utomstående skall få låna logens böcker till ett pris av 10 öre per bok och vecka. Frågan bordläggs till nästa möte.²⁴⁰ Här beslutas att Logen Thors medlemmar skall betala 5 öre per bok och vecka, andra logemedlemmar 10 öre, och utomstående 20 öre.²⁴¹ Under verksamhetsåret 1910/11 är 77 låntagare inskrivna, av dessa är minst 56 medlemmar, uppgifter om medlemskap saknas för en del. De flesta lånar en eller två böcker i taget, och behåller dem en eller två veckor. Någon har bara lånat något enstaka verk under året, medan ett par kommer upp i 30-40 lån.²⁴² Den 9 juni 1918 diskuteras hur man skall göra biblioteket mer känt för allmänheten. Beslut fattas att man skall annonsera om att biblioteket har öppet varje söndag klockan ett till två. Dessutom får biblioteksstyrelsen uppdraget att skicka ut bibliotekets tryckta kort till andra organisationer.²⁴³

Med hjälp av en utförlig förvärvskatalog, som täcker åren 1890-1932,²⁴⁴ samt två odaterade kataloger,²⁴⁵ tror vi oss kunna få en rättvis bild av bibliotekets bestånd vid olika tidpunkter. Eftersom den förstnämnda katalogen innehåller uppgifter om katalognummer, titel, författare och inköpsår, kan vi vid jämförelser se att biblioteket innehåller 873 verk runt 1918. 1925 är siffran 1 451. I den stora förvärvskatalogen är antalet för 1932 1 796 böcker. Här ser vi också vilken typ av böcker som finns i biblioteket vid olika tidpunkter. Till en början är det övervägande romaner, de flesta historiska sådana. Författarnamn som återkommer är bland andra Viktor Rydberg, Charles Dickens, Victor Hugo, Alexandre Dumas, August Strindberg, Jules Verne och Selma Lagerlöf. Även lyrik och dramatiska verk förekommer, till exempel av Gustav Fröding och William Shakespeare. Från 1915 får man in lite fler fackböcker, med titlar

²³⁶ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:2, protokoll 1888-11-08 § 9.

²³⁷ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:2, protokoll 1888-11-11 § 11.

²³⁸ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:2, protokoll 1888-11-22 § 6 samt 7.

²³⁹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:2, protokoll 1889-05-19 § 13.

²⁴⁰ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:7, protokoll 1908-01-24 § 7.

²⁴¹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:7, protokoll 1908-01-26 § 12.

²⁴² Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, F1:2, "kladdbok" 1910-1911.

²⁴³ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:9, protokoll 1918-06-09 § 11.

²⁴⁴ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, F1:1, förvärvskatalog 1890-1929.

²⁴⁵ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, F1:2, katalog & förvärvskatalog, odaterade.

som *Det demokratiska statskicket, Konsthistoria, Hembygdsvård, Alkoholen och samhället, Kristendomens moral, Allmän kulturhistoria...*²⁴⁶

Enligt 1924 års revisionsberättelse är statsanslaget 218:45 kronor, från landstinget har man fått 15 kronor, båda bidragen i form av böcker.²⁴⁷ Under verksamhetsåret 1926/27 har sammanlagt 1 965 utlån skett till 149 personer. Av dessa är 68 ordensmedlemmar, som lånat 1 011 böcker. 6 cirkelmedlemmar står för hela 160 av dessa. Resterande 951 utlån har skett till 81 utomstående.²⁴⁸ Från stat och landsting har man fått bidrag till ett värde av 222:40 respektive 15 kronor. Nästa års revisionsberättelse säger att ”biblioteket synes väl skött och inga anmärkningar förefinnas”. 83 abonnenter har betjänats med 1 099 boklån. Från 1926 till 1927 sjunker alltså antalet låntagare och utlån till nästan hälften. Varför? Vi har ingen förklaring till detta. Statsanslaget inbringade 196:51 kronor, landstingbidraget 15 kronor. Året efter påpekas att logens egna medlemmar visar dåligt intresse för biblioteket. För att öka intresset föreslås annonsering i *Västgöta Korrespondenten* minst en gång per kvartal.²⁴⁹

Den 24 april 1927 diskuteras bibliotekets verksamhet. Broder Dahlin kommer med ett revolutionerande förslag, nämligen att omorganisera logens bibliotek från studiecirkelbibliotek till folkbibliotek. Logen beslutar att kontrollera med distriktslogen vad en sådan omvandling skulle innebära, och frågan bordläggs tills vidare.²⁵⁰ Vid mötet den 5 maj har man fått svar från R. Th. Fogelquist i Mariestad. Denne förklarar de regler som gäller för folkbibliotek med statsunderstöd, bland annat vad gäller tillgänglighet för allmänheten och kommunens rätt till granskning av räkenskaperna. Han kan inte se några fördelar med att göra sig av med ”denna skatt, som de under en följd av år samlat på under hängivet arbete och ekonomiska uppoffringar från enskilda medlemmars sida.” Frågan behandlas åter, och i protokollet kan vi läsa att efter ”en ingående debatt anhöll broder Dahlin att få återtaga sitt förslag” och logen beslutar att behålla sitt bibliotek som studiecirkelbibliotek.²⁵¹

Frågan om bibliotekets verksamhet kommer upp igen den 30 mars 1930. Med anledning av att Skövde stadsbibliotek skall öppnas utbryter en livlig debatt om huruvida logen skall behålla sitt bibliotek. Beslutet blir att tills vidare fortsätta med verksamheten som tidigare, i övrigt hänskjuts frågan till biblioteksstyrelsen.²⁵²

Under ett möte den 8 februari 1931 diskuteras åter bibliotekets framtid. Enligt broder Dahlin finns endast två alternativ. Det ena är att utreda om man får hålla stängt för allmänheten och endast ha öppet för medlemmar, om inte statsanslag söks, det andra är att låta logens bibliotek uppgå i stadsbiblioteket. Efter diskussion beslutas att den blivande biblioteksstyrelsen skall ta hand om frågan.²⁵³ Den 22 februari meddelar broder Liljeblad att han talat med stadsinspektören angående biblioteksfrågan. Denne säger att om inte logen sköter biblioteket, kommer det att övergå till stadsbiblioteket. Logen verkar fortfarande inte helt övertygad om hur den vill ha det, utan beslutar att

²⁴⁶ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, F1:1, förvärvskatalog 1890-1929.

²⁴⁷ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, B1:1, revisionsberättelser 1924-1927.

²⁴⁸ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1927-04-24 § 15.

²⁴⁹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, B1:1, revisionsberättelser 1927-1929.

²⁵⁰ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1927-04-24 § 17.

²⁵¹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1927-05-05 § 17.

²⁵² Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1930-03-30 § 8.

²⁵³ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 193-02-08 § 18.

ärendet skall ligga kvar hos ”gamla kommittén”.²⁵⁴ Vid mötet den 8 juni 1933 rapporterar biblioteksstyrelsen att biblioteket förfogar över 1 912 band och att man under året betjänat 123 låntagare med 1 515 boklån. Biblioteket dras dock med skulder som växer år för år, och ekonomikommittén får i uppdrag att utreda hur logen skall förfara med sitt bibliotek.²⁵⁵

Den 24 augusti samma år kommer kommitténs förslag, att ej söka statsanslag och i fortsättningen endast hålla biblioteket öppet för logens medlemmar i samband med logemöten. Broder Sune Eriksson, protokollsekreterare vid detta möte, föreslår att stadsbiblioteket skall erbjudas att överta logebiblioteket. Nu utbryter en diskussion, som av allt att döma verkar varit tämligen hetsig. Närmare en sida i protokollet är senare överstruken, men det går att utläsa att de flesta går på kommitténs linje, medan broder Eriksson ”framhöll att meningen med böcker är att de skall läsas och ej låsas in”, och påpekar att han inte tycker att kommitténs förslag överensstämmer med ”Ordens idéella idéer och program”. Efter det strukna partiet konstateras kortfattat att beslutet blir i enlighet med kommitténs förslag. Sedan följer en lång reservation från Sune Eriksson, som anser att man satt egoismen framför idéerna då man tycker det är viktigare att behålla böckerna som logens egendom än att låta stadsbiblioteket få överta dem.²⁵⁶

Biblioteket verkar fortleva lite i skymundan av det nya stadsbiblioteket. Man har öppet endast för medlemmar vid logens möten. I januari 1940 får logen en förfrågan från Skövde stadsbibliotek om de vill överlåta sitt bibliotek. Frågan överläts till ekonomistyrelsen.²⁵⁷ Den 20 oktober samma år tas frågan åter upp, och nu föreslås att biblioteket skall deponeras på stadsbiblioteket. Återigen hänskjuts frågan till ekonomistyrelsen.²⁵⁸ Den 3 november fattas äntligen beslutet att överlämna böckerna till stadsbiblioteket, efter att de böcker logen och ungdomslogens bibliotek anser sig vilja behålla tagits undan.²⁵⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket läser vid sitt sammanträde den 11 februari 1941 upp en skrivelse från logen, där de meddelar sitt beslut.²⁶⁰ Överlämnandet verkar dock inte gå helt smärtfritt. Inför årsmötet den 7 februari 1942 kan vi i logerådets rapport läsa följande lätt förbittrade ord:

Logen Thors bibliotek som efter flera års ofta upprepade påtryckningar från stadsbibliotekets styrelse, vid föregående årsskifte överläts till detta bibliotek under högtidlig försäkran att logen Thors bibliotek skulle ingå som en särskild avdelning i Stadsbiblioteket, har under årets lopp åstadkommit, sedan vederbörande gallrat ut vad som i enlighet med deras värdighet ansågs lämpligt att behålla. Stadsbibliotekets styrelse har ej ansett det nödvändigt bifoga handlings sättet något yttrande och logen Thors styrelse stannar vid en stilla undran över att Stadsbibliotekets styrelse med dess ordförande [Albin Bengtsson, vår anm.] som medlem i logen Thor, inte i förväg gjorde sig mer förtrogen med värdet av biblioteket, innan dessa radikala åtgärder vidtogs. Logen Thor har nu, sedan all inblandning från det allmännas sida måste anses eliminerad, beslutat att genom en särskild kommitte hålla biblioteket öppet vid logens enskilda möten.²⁶¹

²⁵⁴ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1931-02-22 § 9.

²⁵⁵ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1933-06-08 § 7.

²⁵⁶ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1933-08-24 § 9.

²⁵⁷ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1940-01-17 § 8.

²⁵⁸ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1940-10-20 § 12.

²⁵⁹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1940-11-03 § 8.

²⁶⁰ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll, 1941-02-11 § 3.

²⁶¹ Skaraborgs Läns Folkrorelsearkiv, Logen Thor, B1:1, rapport till årsmötet 1942.

Av de böcker som efter många diskussioner och noggrant övervägande överlämnats har hälften returnerats, utan någon förklaring eller kommentar från stadsbiblioteket.²⁶² Det är förståeligt att logens styrelse känner en viss besvikelse över att deras omsorgsfullt uppbyggda bibliotek inte värderas högre än så.

4.5 Skövde lokalavdelning av ABF

Upptakten till bildandet av en ABF-avdelning i Skövde sker vid ett offentligt möte som hålls i Folkets Hus i den 25 januari 1925. Herr C. Eng, ABF-instruktör från Tidaholm, är inbjuden för att tala om ABF:s arbetsmetoder och uppgifter. Efter talet bestäms att en uppmaning skall skickas ut till samtliga arbetarorganisationer i Skövde om att de skall sända representanter till ett möte söndagen den 1 mars 1925. Syftet är att bilda ett bildningsråd som skall ansvara för studieverksamheten och 26 representanter för olika föreningar kommer till mötet. Beslutet blir att bilda en lokalavdelning av ABF och stadgar för den antas. Till styrelse och verkställande utskott väljs W. Sundström, Karl Dahlin, G. Landelius, R. Victorin samt G. Östberg. En årsavgift på 10 öre per medlem och år bestäms också.²⁶³

Som tidigare sagts arbetar ABF genom studiecirklar, bibliotek och föreläsningar, och så blir det också i Skövde. Eftersom vi i första hand är intresserade av bibliotekets tillkomst och utveckling riktar vi fokus på detta i vår redovisning. Först vill vi redogöra för några frågetecken kring starten av biblioteket. I det material som Folkrörelsearkivet i Lidköping har finns en del luckor och alla uppgifter verkar inte stämma överens. Till exempel så finns det fyra stycken inbundna förvärvsjournaler. Tre av dem har stämpeln ”ABF”. Inget årtal anger när journalerna började användas, men innehållet visar att böcker har införskaffats redan 1916.²⁶⁴

Det finns fler indikationer på att biblioteket kan ha bildats före ABF:s verksamhet i Skövde. ABF-biblioteket i Skövde har nr: 203, och i den ”Redogörelse för Arbetarnes Bildningsförbunds studiecirkelbibliotek” som skickas till centralbyrån varje år står det att biblioteket började sin verksamhet år 1917, och att gällande stadgar antogs år 1917 samt 1930.²⁶⁵ Vi har inte hittat något material som direkt förklarar varför 1917 anges som startår för biblioteket. Det närmaste vi kan komma är att det i en jubileumsskrift står att ABF i Skövde fick arva ett 30-tal band från en studiecirkel i den socialdemokratiska ungdomsklubben. Dessa böcker är början till bibliotekets bestånd.²⁶⁶

Beträffande den socialdemokratiska ungdomsklubben i Skövde, så låg den nere mellan 1917 och 1921.²⁶⁷ Intressant nog återfinns både Victorin och Landelius bland de aktiva inom ungdomsklubben. Victorin var till exempel ordförande i ungdomsklubben 1906.²⁶⁸ Det är intressant eftersom dessa namn återkommer i ABF-bibliotekets styrelse och Victorin kom så småningom att sitta i stadsbibliotekets styrelse. Victorin föreslår 1909

²⁶² Skaraborgs Läns Folkrörelsearkiv, Logen Thor, A1:11, protokoll 1941-11-24 §11.

²⁶³ 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 3.

²⁶⁴ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1.

²⁶⁵ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1.

²⁶⁶ 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 4.

²⁶⁷ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, Skövde socialdemokratiska ungdomsklubb, SSU, F1.

²⁶⁸ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, Skövde socialdemokratiska ungdomsklubb (gamla), A1:1, protokoll 1906-08-26 § 7.

att ett vandringsbibliotek skall upprättas,²⁶⁹ men vi hittar vi inga fler uppgifter om det i protokolls-boken som endast sträcker sig fram till 1910. Vi vet inte heller något mer om studiecirkel inom ungdomsklubben och vi har heller ingen möjlighet att inom vår tidsram söka vidare i folkrörelsearkivets material. Kanske skulle det inte heller ge oss svar på frågan om varför 1917 anges som startår för biblioteket. Vi går därför över till de fakta som vi har kring biblioteket som startade 1925. När vi i fortsättningen skriver ABF så menar vi ABF:s lokalavdelning i Skövde.

Biblioteket första lokal är kapprummet i Folkets hus, där ett bokskåp som lånats från Logen Billingen ställs upp.²⁷⁰ ABF får i juni 1925 veta att Kooperativa föreningen kan ställa ett rum till förfogande utan kostnad.²⁷¹ Rummet ligger innanför deras charkuteri-verkstad på S:t Helenagatan 6. ABF tackar ja och flyttar dit tillsammans med biblioteket. Avgiften för boklån är bestämd till 10 öre per band och vecka, och förblir så fram till 1930 då den tas bort.²⁷² Bibliotekets bestånd utökas något när en bokvinst á 200 kronor köps in för 80 kronor. När två studiecirkel bildas i november 1925 bestämmer styrelsen att cirkelmedlemmarna får låna böcker fritt om de under året köper in böcker; om inte så gäller den ordinarie avgiften.²⁷³ I bibliotekets redogörelse för 1925/26 står det att bokbeståndet vid arbetsårets slut är 108 böcker. 63 registrerade låntagare har gjort 448 lån; varav endast 8 är lån inom cirkel.²⁷⁴ Det är ett ganska litet bibliotek, men det nyttjas ändå väl.

År 1926, i juni, väljs R. Victorin, typograf, till bibliotekarie. Den uppgiften har han kvar merparten av tiden fram till 1936. Undantag är åren 1932-33 då redaktör G. A. Johansson förestår biblioteket. Efter Victorin övergår uppdraget till Åke Kjellman, som är elektriker till yrket. Arvodet eller en gratifikation som tilldelas bibliotekarien ligger de flesta åren på 35 kronor.²⁷⁵ ABF:s styrelse, som i stort sett består av samma personer åren framöver, kom också att utgöra biblioteksstyrelse.²⁷⁶

Lokalfrågan är ett återkommande bekymmer för ABF och deras bibliotek. ABF får flytta flera gånger och naturligtvis följer biblioteket med. 1926 får ABF disponera ett litet rum i arbetarföreningens hus på tomt 10, S:t Helenagatan 8, där tidningen *Skaraborgaren* har sin expedition. Tidningen är fattig och ibland saknas koks till den kamin som skall värma upp rummet, som dessutom har en otät ytterdörr där hälften av värmen försvinner ut. Trots bristerna tycks alla trivas och lokalen är en ”kär samlingspunkt för både partifolk och studieintresserade”. Här delar ”biblioteket, studiecirkelarna och styrelsen rum med G. A., hans kunder och hyllorna fulla av gamla tidningar”.²⁷⁷ I *Skaraborgaren* läser vi att ”ABF:s bibliotek är ju ännu icke så synnerligen stort, men är dock kvalitativt mycket gott och rekommenderas i alla bokvänners särskilda åtanke”,²⁷⁸ samt en uppmaning till föreningar och organisationer

²⁶⁹ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, Skövde socialdemokratiska ungdomsklubb (gamla), A1:1, protokoll 1909-01-10 § 7.

²⁷⁰ 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 4.

²⁷¹ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1925-06-04.

²⁷² 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 4.

²⁷³ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1925-11-12.

²⁷⁴ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, biblioteksredogörelser.

²⁷⁵ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, protokoll samt biblioteksredogörelser.

²⁷⁶ 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 4.

²⁷⁷ 1925-1950: *historik för Skövdeavdelningen av ABF*, s. 12.

²⁷⁸ *Skaraborgaren* 1926-06-18.

att ansluta sig till ABF och på så sätt stödja arbetarnas bildningssträvanden. Biblioteket är öppet varje torsdag kväll mellan klockan sju och åtta.²⁷⁹

Socialdemokratiska arbetarkommunen betalar hyran för rummet, och när *Skaraborgarens* expedition flyttar följer ABF samt biblioteket med. Mellan 1931 och 1934 är adressen Kyrkogatan 21, och 1934 bär flyttlasset iväg till Långgatan 10. Där blir biblioteket kvar fram till 1937 då det deponeras i stadsbiblioteket.²⁸⁰ Trots alla förflyttningar och olika adresser så är biblioteket ändå hela tiden centralt beläget i staden.

Det är mycket lite som sägs om biblioteket i protokollen de närmaste åren. 1926 skall ABF enligt ett förslag av Victorin utverka ett anslag till biblioteksverksamheten av Skövde stadsfullmäktige.²⁸¹ Ett par år senare, 1928, bestäms det att lokalavdelningen och biblioteket skall föra var sin kassabok och ha räkenskaperna åtskilda. En fråga om Skövde arbetarkommun skall anses ha betalt årsavgiften genom att tillhandahålla en bibliotekslokal till ABF kommer upp, men avslås efter en kortare debatt. Metallindustriarbetarförbundet avdelning 225 beviljar ett extra anslag på femtio kronor med förbehållet att avdelningens medlemmar skall erhålla fria boklån ur biblioteket, om inte också andra organisationer beviljar extra anslag. Gåvan tas emot med tacksamhet. Ett nytt bokskåp till biblioteket köps in.²⁸² 1930 antas nya stadgar för biblioteket. Ett förslag ges också om att ABF tillsammans med Logen Thors bibliotek skall söka anslag hos stadsfullmäktige, vilket bifalles.²⁸³

Stadsbiblioteket i Skövde öppnar den 6 maj 1931 och vid ABF:s årsmöte i slutet av samma månad diskuteras frågan om man skall överlämna ABF:s bibliotek till stadsbiblioteket. Diskussionen verkar ha varit livlig, men något definitivt beslut tas inte.²⁸⁴ Året därpå, 1932, är frågan om bibliotekets eventuella uppgående i stadsbiblioteket på dagordningen igen. Efter ytterligare en diskussion blir beslutet återigen att ABF:s lokalavdelning skall fortsätta att förvalta sitt bibliotek.²⁸⁵ Det är inte förrän 1936 som styrelsen gör en utredning om ett eventuellt överlämnande av biblioteket, och vid årsmötet i maj redovisas resultatet. Vi har inte tillgång till utredningen, men i protokollet för årsmötet står det att ”Efter en stunds debatt beslöt mötet enligt styrelsens förslag att om så kan befinnas lämpligt, biblioteket överlåtes, men dock att äganderätten icke avhändes A.B.F.”²⁸⁶ Styrelsen får handlingsfrihet i frågan. En månad senare diskuteras på nytt bibliotekssammanslagningen. Vice ordförande G. A. Johansson föreslår att man ändå skall vänta till hösten med sammanslagningen, eftersom antalet låntagare ökat på sista tiden; ett förslag som bifalles.²⁸⁷

Hösten kommer och det är dags att avgöra om man skall lämna över biblioteket till stadsbiblioteket eller inte. I oktober 1936 tar styrelsen upp frågan till behandling. Eftersom styrelsen har fått handlingsfrihet i frågan har G. A. Johansson förhandlat med stadsbibliotekarie R. Ljung som i en skrivelse anger villkoren för en eventuell

²⁷⁹ *Skaraborgaren* 1926-06-18.

²⁸⁰ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, biblioteksredogörelser.

²⁸¹ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1926-06-08.

²⁸² Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1928-05-24.

²⁸³ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1930-05-26.

²⁸⁴ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1931-05-29.

²⁸⁵ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1932-05-31.

²⁸⁶ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1936-05-27.

²⁸⁷ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1936-06-19.

deponering.²⁸⁸ Villkoren är att även om böckerna förblir ABF:s egendom, kommer de av praktiska skäl inte placeras på en speciell hylla, utan fördelas på de olika avdelningarna. Böckerna kommer att klassificeras och katalogiseras, och i förvärvskatalogen kommer de att skrivas in i en för ABF-biblioteket separat del. Ljung säger också att en disposition är välkommen då stadsbiblioteket får ett ”värdefullt tillskott inom vissa områden, främst då genom de arbeten, som behandlar arbetarrörelsen samt politiska, ekonomiska och sociala frågor”.²⁸⁹ Även om det medför att det blir vissa dupletter kommer de att behövas när stadsbiblioteket utökar sin verksamhet, och med det syftar Ljung på att centralbiblioteket kanske kommer att förläggas till Skövde. Eftersom ABF:s studiecirkel nu är flyttade till bibliotekshuset och stadsbiblioteket har öppet alla vardagar blir det lättare för ABF:s medlemmar att få tillgång till böcker eller få information.²⁹⁰ Styrelsen beslutar att vidta de åtgärder som behövs för ett genomförande av överlämnandet.²⁹¹

Innan en deponering kan ske förhör sig ABF med centralbyrån i Stockholm om hur de förhåller sig i frågan och bifogar skrivelsen från Ljung. Centralbyrån svarar att de inte har något att invända mot en deponering av ABF-bibliotekets böcker på stadsbiblioteket. Då lokal för studiecirkelarna också är ordnad i stadsbibliotekets lokaler ses detta som en bra lösning. Centralbyrån föreslår att ”ABF-avdelningen kanske kan få en representant med i Stadsbibliotekets styrelse, som har att följa och bevaka ABF:s intressen”.²⁹² Om förslaget antas och deponeringen blir ordnad på detta sätt, skall ABF-biblioteket i vanlig ordning lämna en redogörelse över sin verksamhet till centralbyrån varje år.²⁹³

Beslutet blir alltså till sist att lokalavdelningens böcker skall deponeras på stadsbiblioteket, vilket genomförs den 8 februari 1937.²⁹⁴ Det har gått 12 år sedan starten. 1926 skriver ABF i *Skaraborgaren* att biblioteket inte är så stort, men det blir aldrig det.²⁹⁵ Bokbeståndet är i slutet av kalenderåret 1936 på 459 böcker och det är övervägande skönlitteratur. Under året har 43 registrerade låntagare gjort 244 lån.²⁹⁶ Vi presenterar statistik för åren 1925 till och med 1938 i bilaga 1. ABF:s verksamhet med studiecirkel och föreläsningar fortsätter, även om de inte längre har något helt eget bibliotek. Senare, i slutet av 1940-talet, har ABF en egen lokal och ett ”förmånligt referensbibliotek”.²⁹⁷ Vi redogör emellertid inte för ABF:s fortsatta verksamhet i Skövde, eftersom vårt syfte var att endast presentera studiecirkelbibliotekets utveckling fram till deponeringen på stadsbiblioteket.

²⁸⁸ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1936-10-31.

²⁸⁹ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, brev 1936-10-29.

²⁹⁰ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, brev 1936-10-29.

²⁹¹ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1936-10-31.

²⁹² Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, brev från ABF 1936-12-12.

²⁹³ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, brev från ABF 1936-12-12.

²⁹⁴ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, A1:1, protokoll 1937-05-02.

²⁹⁵ *Skaraborgaren* 1926-06-18.

²⁹⁶ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, biblioteksredogörelser.

²⁹⁷ Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, B3, verksamhetsberättelser 1948/49.

5 Major Eric Ugglas

Den man som utan tvivel betytt mest för Skövde stadsbibliotek är Eric Ugglas. Det är han som 1916 skriver ett förslag till stadsfullmäktige om att inrätta ett stadsbibliotek. Under större delen av sitt liv är han en av de mest inflytelserika männen i Skövde, och vi vill här försöka ge en bild av denne man.

Den 5 januari 1861 föds Knut Eric Axel Ugglas i Skövde.²⁹⁸ Föräldrarna är Knut Hjalmar Ugglas, kapten och ordförande i stadsfullmäktige i Skövde, och dennes hustru Maria, född von Segebaden.²⁹⁹ Efter 200 års tjänst i Sveriges försvar i Finland, är Knut Hjalmar den första av den finländska Ugglas-släkten som återvänder till Sverige. Först bor familjen på Aspö gård strax utanför Skövde, men vid Ericas födelse säljs egendomen, och familjen flyttar in till en stor fastighet mitt i staden.³⁰⁰

Efter studier vid Stockholms Gymnasium tar Eric Ugglas 1881 examen vid Krigsskolan och utnämns till underlöjtnant vid Kungl. Skaraborgs Regemente.³⁰¹ Då han 50 år senare inviger Skövde stadsbibliotek berättar han om hur hans intresse för historia får näring under studieåren i huvudstaden. Redan som 15-åring är han en flitig besökare på olika museer och Kungliga biblioteket, institutioner han senare saknar då han återvänder till hemstaden.³⁰² 1909 har han avancerat till major. 1916 gifter han sig med den 20 år yngre Anna Krook. Vigseln äger rum i Våmbas kyrka, en liten vacker romansk kyrka från 1100-talet, belägen strax utanför Skövde. Paret flyttar in i en lägenhet på fem rum i korsningen Skolgatan/Prinsgatan, helt nära den plats som 20 år senare uppkallas efter Eric Ugglas. 1917 får paret en son, Eric j:r, och den stolte fadern kan ses dragande barnvagnen på Skövdes gator, en inte helt vanlig syn vid denna tid.³⁰³

Vid sidan av den militära karriären ägnar sig Ugglas, liksom sin far, åt kommunalpolitiken. Han bedriver även affärsverksamhet samt en försäkringsagentur.³⁰⁴ 1888 blir han ledamot i drätselkammaren, 1895 vice ordförande och mellan åren 1900 och 1926 ordförande.³⁰⁵ Drätselkammaren var vid denna tid det kommunala organ som skötte stadens finanser och behandlade de flesta ärenden som skulle upp i stadsfullmäktige. Efter beslut var det drätselkammarens uppgift att verkställa dessa.³⁰⁶ 1895 väljs Ugglas in som ledamot i Stadsfullmäktige, där han är vice ordförande 1923-1926 och därefter ordförande fram till 1934.³⁰⁷

Runt sekelskiftet flyttas flera regementen till Skövde, vilket innebär en betydande ökning av folkmängden. Eric Ugglas inser behovet av fler bostäder och driver igenom köp av stora områden. Dessa bebyggs med pampiga villor på stora tomter, avsedda för välbärgade medborgare. Sentida kritiker har påtalat just detta, att Ugglas främst såg till

²⁹⁸ Ugglas, Eric j:r 1989. Majoren. *Billingsbygden*, s. 18.

²⁹⁹ Linde 1983, s. 67.

³⁰⁰ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 18.

³⁰¹ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 18.

³⁰² *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

³⁰³ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 18ff.

³⁰⁴ Linde 1993, s. 67.

³⁰⁵ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 29.

³⁰⁶ Nationalencyklopedin 2007.

³⁰⁷ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 29.

att tillfredsställa den förmögna delen av befolkningen och deras behov. I *Dagens Nyheter*, november 1900, skriver en journalist följande om Skövde och Eric Uggla:

Det kommunala livet dirigeras av en energisk man, vilken förträffligt vet att fylla sin uppgift. Det behöver icke befaras, att Skövde skall översvämmas av något mindre önskvärdt folkelement. Ett sådant skall helt enkelt aldrig få plats där. Skövde skall alltid förbli den fina stad det är, överlämnande åt grannstäderna den plebejiska sporten att arbeta och frodas.³⁰⁸

Visst finns det ”vanliga” arbetare även i Skövde, men de är hänvisade till att bo utanför själva stadskärnan.³⁰⁹

Som tidigare nämnts, är Uggla inblandad i mycket utöver det militära. Sonen beskriver hur Eric Ugglas olika uppdrag orsakade många resor till huvudstaden:

Då och då reste Pappa till Stockholm för att uträtta något uppdrag gällande Skövde stad. Det kunde röra sig om Hotellbyggnadsbolaget, Hypoteksföreningen, Skövde-Axvalls järnväg eller något annat. Han bevistade ofta bokauktionerna på Stockholms Bokauktionskammare, där han dels gjorde inrop för egen räkning – men framför allt för Skövde Stadsbibliotek, som då ännu inte existerade. Genom dessa inrop skulle han lägga grunden till det bibliotek, som 1930 grundades och fick sin plats i Gamla Läroverket, i samband med att det Nya Läroverket invigdes.³¹⁰

Annat som engagerar honom är stadens elektricitetsverk och järnvägen mellan Skövde och Axvall. Järnvägen färdigställs 1903, och Eric Uggla blir trafikchef och verkställande direktör. Bolaget går inget vidare, det sägs att Uggla ofta syntes vid stationen, bekymrat räknande passagerare och fraktgods. Dessbättre satsar han även på ett konkurrerande bussbolag, Billingens trafikaktiebolag, som lyckas bättre.³¹¹

Det framgår på många sätt att Uggla är en handlingskraftig man. Majorsgatan är uppkallad efter den man, som en dag tröttnar på att gatan inte anläggs efter hans önskemål. Stadens övriga beslutsfattare tyckte nämligen att S:ta Elins kyrkogård skulle utvidgas på den plats där Eric Uggla ville ha gatan. Han passar på i semestertider, då de flesta av stadens kyrkliga och kommunala befattningshavare är bortresta, och kommenderar helt enkelt ut en arbetsstyrka att anlägga gatan, som än idag finns kvar.³¹²

Även som hembygdsforskare är Eric Uggla en betydande man. Med hjälp av John Georg Grönvall, chef för Skövde Mekaniska Verkstad, söker han upp och tillvaratar historiska föremål, som deponeras på Skövde museum.³¹³ I samlingsverket *Sveriges städer nu och fordom*, utgivet 1915-1926, är det Uggla som har skrivit avsnittet om Skövde. På ett tjugotal sidor beskrivs Skövdes historia från forntid till samtid. Artikeln illustreras med många fotografier av stadsbebyggelsen, samt ett antal bilder av stadens betydande män, bland andra författaren själv. Kanslihuset vid Hertig Johans torg beskrivs på med följande ord: ”Byggnaden innesluter lokaler för drätselkammaren, byggnadsnämnden och stadskassan, stadens arkiv samt de första bidragen till ett stadsbibliotek och ett ortsmuseum i enlighet med stadsfullmäktiges beslut den 29

³⁰⁸ Linde 1993, s. 67.

³⁰⁹ Linde 1993, s. 68.

³¹⁰ Uggla, Eric j:r 1989, s. 26.

³¹¹ Linde 1993, s. 68.

³¹² Linde 1993, s. 69.

³¹³ Linde 1993, s. 68.

december 1916.”³¹⁴ I andra upplagan av Nordisk Familjebok från 1917 har Eric Uggla författat artikeln om Skövde, som består av 207 rader, karta över staden och fotografier av de viktigaste byggnaderna i staden. För detta får han ett honorar på 31:05 kronor.³¹⁵

Eric Uggla är en man med humor. 1961 berättar Walter Sundström vid Skövde Rotaryklubbs sammanträde om sina minnen av Eric Uggla. ”Personligen var Uggla en bitvarg som ofta retade gallfeber på folk men han kunde också utveckla en förödande charm och han var en förnämlig värd [...] Han kunde fördrå kritik men icke personliga angrepp.”³¹⁶ Sundström berättar också om det mottagande stadsbibliotekarie Ljung fick då han presenterade sig för majoren. Eric Uggla ”tittade upp och konstaterade lakoniskt, att det hittas på så många dumheter nu för tiden för att förstöra stans pengar.”³¹⁷ Trots att de politiskt representerade olika sidor, berättar Sundström att han ofta fått goda råd av Uggla, sedan han övertagit dennes roll som ordförande för drätselkammaren. Ett av dem var att aldrig bry sig om vad andra sade, om han trodde att en sak var ”riktig och bra för staden”.³¹⁸

Inför 70-årsdagen uppmärksammas jubilarerna i den socialdemokratiska tidningen *Skaraborgaren*. Tidningen uttrycker en motvillig beundran inför denne ”kraftkarl”. Trots att man kallar honom antidemokratisk och liknar honom vid en envåldshärskare i den kommunala politiken, förklaras och försvaras denna ställning med hans stora sakkunskap, kännedom om kommunal förvaltning samt inte minst hans brinnande intresse för hemstadens utveckling. Tidningen påpekar dock att hans insatser kunnat vara ännu större ”om han till sin av ingen bestridda duglighet, kunnat lägga några kvintin koncilians och diplomati.”³¹⁹

Den 5 januari 1936 fyller Eric Uggla 75 år. Inför födelsedagen skriver *Västgöta Korrespondenten*:

som ordförande i byggnadsnämnden har han senast under sistförlidna år visat, att hans aktivitet och stridbarhet icke äro avtrubbade. Hans inlägg härvidlag ha ofta väckt motsägelser till liv, ibland av samma temperamentsfulla kynne som hans eget, men aldrig ha hans uttalanden glidit intresselöst förbi.³²⁰

Under själva födelsedagen är jubilarerna med familj bortrest, men *Västgöta Korrespondenten* beskriver de hyllningar som framförts till hemmet. Bland annat uppvaktade Skövdeortens Hembygds- och Fornminnesförening med en stor tennbägare, fylld av röda nejlikor, och drätselkammarens ordförande Walter Sundström överbringade ett album, innehållande fotografier av de senaste åtta årens ledamöter. Dessutom överlämnades en mängd blommor och inte mindre än 125 telegram.³²¹

För att hylla Uggla kommer stadsfullmäktiges ordförande, friherre Gustav Adolf Klingspor, med förslaget att platsen framför stadsbiblioteket skall få namnet Eric Ugglas plats. Uggla påpekar själv i en tacksamhetskrivelse det ovanliga i att på detta

³¹⁴ Uggla, Eric 1921. Skövde. Ingår i *Sveriges städer nu och fordom*, s. 54.

³¹⁵ Uggla, Eric j:r 1989, s. 27.

³¹⁶ *Västgöta Korrespondenten* 1961-03-15.

³¹⁷ *Skövde Nyheter* 1961-03-15.

³¹⁸ *Västgöta Korrespondenten* 1961-03-15.

³¹⁹ *Skaraborgaren* 1931-01-20.

³²⁰ *Västgöta Korrespondenten* 1936-01-03.

³²¹ *Västgöta Korrespondenten* 1936-01-08.

sätt hedras under sin livstid. Skrivelsen, riktad till stadsfullmäktige, inleds lätt ironiskt med att Ugglas kallar 1935 ett ”besvikelsens år”, då stadsfullmäktige ”sista året vänt upp och ned på förhållanden jag varit med att ordna”. Han uttrycker farhågan att spåren av hans mångåriga kommunala verksamhet helt kommer att utplånas, men övergår i tacksamhet över äran att få sitt namn bevarat på detta sätt.³²²

Ett annat Ugglas-projekt är byggandet av ett krematorium. Redan 1938 får arkitekten Gunnar Asplund, som även ritat Stockholms stadsbibliotek, uppdraget att rita Skövdes krematorium. Vid hans död 1940 övergår färdigställandet av ritningarna åt Sven Ivar Lind. Byggnaden blir av olika anledningar inte klar för invigning förrän 1963, långt efter Eric Ugglas bortgång.³²³ Kanske beror hans intresse för ett krematorium på en rädsla för att av misstag begravas levande? Sonen berättar att ”Pappa ansåg, att man borde gardera sig genom att ge anvisningar om att pulsådrona skulle öppnas före begravningen”.³²⁴

Torsdagen den 11 juni 1942 avlider Eric Ugglas efter en tids sjukdom. I *Skaraborgs Läns Annonssblad* skriver friherre Klingspor om den stora betydelse Ugglas haft för Skövdes utveckling, och den oro han känt för ”den framtida gestaltningen av hans så högt älskade stad när han trätt åt sidan”. I samma tidning berättas om hur mycket staden har Eric Ugglas att tacka för, samt att det under dagen efter dödsfallet allmänt flaggats på halv stång i hela Skövde som en sista hedersbevisning.³²⁵ I *Västgöta Korrespondenten* påminns vi återigen om hans uppenbarligen hetsiga humör:

Ett liv, fyllt av arbete och strid, tillhör nu minnet. Verksamhetslust var signaturen över hans levnad, stridbarheten en väsentlig del av hans natur. [...] Den, som stod honom emot i hans övertygelse, fick vara beredd på en kamplust, som det kunde ta år i anspråk för att dämpa.³²⁶

Fredagen den 19 juni sker jordfästningen. Kistan, smyckad med Ugglas älsklingsblomma liljekonvalj,³²⁷ bärs in i kyrkan till tonerna av Chopins sorgmarsch. Många har samlats för att ta farväl, åter hänger flaggorna på halv stång i staden. Förutom en mängd blommor från enskilda personer finns kransar från många föreningar etcetera, bland andra Skövde stad, Kungl. Skaraborgs Regemente, Skövde Högerförening, A-B Volvo-Penta, Stadshypotekskassan, Skövde stadsbibliotek, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum.³²⁸ Eric Ugglas begravs på S:t Sigfrids kyrkogård, ett stenkast från den livliga trafiken på Majorsgatan. Huruvida pulsådrona är öppnade eller inte – det vet vi ingenting om...

Man kan ännu idag finna spår av denne man i Skövde. Eric Ugglas plats finns fortfarande kvar, numera med en liten vacker fontän. Själva byggnaden, som numera inhyser Göteborgsoperans Skövde-scen, kallas fortfarande Eric Ugglas skola. Den kommunala musikskolan, som också tidigare haft sina lokaler i denna byggnad, har idag en barnkör som heter Ugglorna, och blåsorkestern kallades under perioden i Eric Ugglas skola för Eric Ugglas Paradorkester.

³²² Billqvist 1938, s. 131f.

³²³ På upptäcktsfärd i Skövde 1998, s.13.

³²⁴ Ugglas, Eric jr 1989, s. 28.

³²⁵ Skaraborgs Läns Annonssblad 1942-06-13.

³²⁶ Västgöta Korrespondenten 1942-06-12.

³²⁷ Västgöta Korrespondenten 1942-06-22.

³²⁸ Skaraborgs Läns Annonssblad 1942-06-20.

6 Skövde stadsbibliotek

I detta avsnitt redogör vi för olika beslut och förberedelser inför stadsbibliotekets öppnande. Uppgifterna vi använt kommer främst från stadsfullmäktiges och biblioteksstyrelsens protokoll. I de tryckta protokollen från stadsfullmäktiges sammanträden står endast vilka frågor som behandlas samt beslut. För att få en uppfattning om diskussionerna kring dessa beslut har vi även sökt i ortens tidningar. När det gäller biblioteksstyrelsens protokoll finns de inte komplett bevarade, men ur de protokoll vi funnit har vi valt ut det som vi anser är intressant beträffande bibliotekets utveckling. Vi startar då den första idén om ett stadsbibliotek väcks 1916 och fortsätter fram till 1940.

6.1 Beslut i stadsfullmäktige om att inrätta ett stadsbibliotek

Den 29 december 1916 behandlar stadsfullmäktige det förslag som drätselkammaren lämnat om inrättande av stadsbibliotek samt ortsmuseum i Skövde. Förslaget är skrivet av kammarens ordförande Eric Ugglå i november 1916, och vi utgår från den maskinskrivna originalhandlingen. Ugglå anger skälen till varför staden borde få ett stadsbibliotek och förslaget inleds enligt följande:

Här som annorstädes torde gälla att ju med [sic!] samhället tillväxer i folkmängd och ekonomiska bärkraft, ju mer bör man ha rätt begära, att möjlighet beredes för de ideella och kulturella intressenas tillgodoseende. Bland andra permanenta inrättningar, som härvidlag i hög grad fylla ett dylikt ändamål, äro stadsbibliotek och ortsmuseer. Sådana institutioner skapas icke på kort tid, men för att de må komma till stånd, måste någon gång en början göras, och är grunden en gång lagd, vaknar på många håll ett förut slumrande intresse och känner sig manadt att draga sitt strå till stacken.³²⁹

Vidare sägs att samhället är i fullständig avsaknad av sådana institutioner. Det allmänna läroverkets bibliotek är inte av det slag att det kan tillfredsställa ”så anspråkslösa kraf och torde äfven sakna förutsättningar att kunna utvecklas till hvad här afses”.³³⁰ Däremot föreslås det att läroverket kan deponera delar av sina samlingar till stadsbiblioteket. Enskilda personer kan också bidra genom att skänka, deponera eller testamentera föremål till biblioteket. Sedan fortsätter Ugglå:

Hvad särskildt angår biblioteket, synes det Drätselkammaren som man redan från början bör till innehållet gifva detsamma en begränsad omfattning. Kammaren vill sålunda föreslå, att endast svensk litteratur ifrågakommer och att de grenar, som här böra representeras, blifver encyklopedi, svensk historia, arkeologi, kulturhistoria, biografi, memoarer och närbesläktade samt svensk geografi, etnografi och topografi och slutligen svenskt samhällsväsen, såsom statskunskap, nationalekonomi, statistisk, politisk ekonomi och finansväsen.

³²⁹ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bilag nr 83.

³³⁰ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bilag nr 83.

I bibliotekets första utvecklingsstadium bör utlåning endast i undantagsfall förekomma och samlingens förkofran och tillväxt vara hufvudsaken. När omfånget så påkallar, torde biblioteksskötseln på billiga villkor kunna uppdragas åt exempelvis någon af allmänna läroverkets lärarepersonal. Närmaste ändanålet [sic!] med detta bibliotek är nämligen att lämna personer, som för forskning eller speciella studier behöfva tillgång till sådana källskrifter eller uppslagsböcker, hvilka alls icke eller endast i ringa grad äro tillfinnandes i privata personers boksamlingar, tillfälle att här i staden tillfredsställa sitt kunskaps- och forskningsbegär.³³¹

När en enskild ledamot av stadsfullmäktige får höra om planerna, skänker han genast femhundra kronor som ett bidrag till bokinköp för det blivande stadsbiblioteket. Detta är skrivet i förslaget för att visa att det verkligen finns ett intresse av att skapa en sådan här institution.³³²

Beträffande lämplig lokal för biblioteket föreslår kammaren ett hörnrum en trappa upp i kansli- och arkivbyggnaden, som inom kort kommer att vara klar. För förvaring och ordnande av samlingarna kan man där sätta upp väggskåp.³³³ Stadsfullmäktige beslutar i enlighet med förslaget och de ”förklara de blifvande samlingarne såsom en kommunal institution, hvarigenom äganderätten för framtiden må anses oomtvistlig”.³³⁴

Året efter begär kammaren ett anslag på 500 kronor för stadsbibliotekets räkning. Pengarna skall användas till bokinköp och bindning för år 1918. Fullmäktige beviljar anslaget.³³⁵ Under de följande åren ökar fullmäktiges anslag till biblioteket. För år 1919 är det 800 kronor; för 1920 är det 1 200 kronor. Från och med 1921 till och med 1930 är anslaget 2 000 kronor per år.³³⁶ Beträffande anslag för kommande år se bilaga 2.

Under dessa år sköter Eric Uggla om inköpen av böcker till det framtida biblioteket. Detta är en bidragande orsak till att Walter Sundström, folkskollärare och socialdemokrat, lämnar en motion till fullmäktige i januari 1924.³³⁷ Han föreslår att en biblioteksnämnd skall tillsättas, bestående av fem personer som skall ansvara för bibliotekets organisation och utveckling. Dessutom skall den se till att biblioteket får de statsanslag det har rätt till. Den bör också göra biblioteket tillgängligt för allmänheten ”när så anses lämpligt”.³³⁸ Tydligt är Sundström inte nöjd med hur biblioteket utvecklas och frågan är vad svaret blir på hans motion?

Ärendet behandlas av fullmäktige den 27 maj 1924. Kammaren har fått uppdraget att undersöka frågan. I inledningen av deras uttalande återges ordagrant det förslag eller den plan som fullmäktige godkände i december 1916 beträffande inrättandet av ett stadsbibliotek. Därefter skriver kammaren:

³³¹ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bihang nr 83.

³³² Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bihang nr 83.

³³³ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bihang nr 83.

³³⁴ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1916-12-29 § 5.

³³⁵ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1917-11-30 § 2, bihang nr 90.

³³⁶ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1918-1929.

³³⁷ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-01-03 § 13.

³³⁸ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2, bihang nr 23.

Det finnes en mångfald slag av bibliotek: stifts-, stads-, läroverks-, folkbibliotek o. s. v. Ifrågavarande bibliotek är, som av det föregående framgår, anlagt på att vara ett stadsbibliotek, huvudsakligen omfattande litteratur i ovannämnda ämnesgrenar. Drätselkammaren, som fått stadsfullmäktiges uppdrag förvalta anslaget till biblioteket, har allt ifrån början uppdragit åt initiativtagaren till bibliotekets bildande, drätselkammarens ordförande, att ombesörja bokinköpen och tills vidare under uppsättningstiden förestå biblioteket.³³⁹

Har bokanskaffningen gjorts i enlighet med den godkända planen? Kammaren har bitt adjunkten Carl Eneman, bibliotekarie vid realskolan och kommunala gymnasiet att uttala sig i frågan. Eneman sparar inte på lovorden. Han anser att planen följts noggrant, och att det ”med en boksynthet, ett intresse och en kärlek till uppgiften, som synas höjda över allt beröm, åstadkommit ett urval av ej endast goda utan helt enkelt av de värdefullaste, delvis unika litterära skatter”.³⁴⁰ Avslutningsvis säger han att den grund som lagts genom detta införskaffade bokbestånd är så gedigen att Skövde redan nu bör känna stolthet över den. Fortsättningen på kammarens yttrande, som är undertecknat av Eric Uggle på kammarens vägnar, följer:

Av motionen framgår påtagligt, att motionären syftat på en helt annan bibliotekstyp, nämligen s. k. folkbibliotek, eftersom han förutsätter, att en försummelse blivit begången i det ej statsanslag [sic!] sökts. Av författningen av den 23 september 1912 framgår, att vid statsanslag fästas sådana villkor, som ej äro avsedda att uppfyllas vid ett stadsbibliotek. Anslagens belopp äro så obetydliga och villkoren för deras åtnjutande sådana, att anslagen icke kunna vara eftersträfvansvärda.

Folkbibliotekstanken har ingalunda saknat drätselkammarens intresse, utan har tvärtom redan från första början förutsatts, att sådant skulle komma till stånd, samt i sinom tid, då lokalfrågans lösning framtvings, en sammanslagning av dessa båda till ett mer omfattande stadsbibliotek. Det synes ej otänkbart, att denna tanke skulle kunna förverkligas redan nu, om man i någon av stadens byggnader kunde finna lämplig lokal att disponeras till läsrum för ett folkbibliotek.³⁴¹

Kammaren föreslår att fullmäktige tillsätter en biblioteksstyrelse på tre personer, och att den skall sortera under kammaren så länge bokbeståndet förvaras inom kammarens lokaler. Styrelsen skall ge förslag angående ”organisation av ett folkbibliotek vid sidan av stadsbiblioteket” med syftet att slå samman de båda biblioteken när man funnit lämpliga lokaler.³⁴²

Vice ordförande, överstelöjtnant R. T. Berg,³⁴³ påpekar vid sammanträdet i fullmäktige att gällande författning skall vara av den 31 december 1920 och inte av den 23 september 1912, vilket kammaren har förbisett.³⁴⁴ *Västgöta Korrespondenten* återger delar av debatten som inleds av att major Uggle framhåller att den ursprungliga planen har följts. I den ”ingick icke att få till stånd ett folkbibliotek i vanlig mening förrän grunden lagts”.³⁴⁵ Han uttrycker sin tvekan om tiden var inne för att utöka planen till att ordna biblioteket som ett lånbibliotek, innehållande skönlitteratur.

³³⁹ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2, bihang nr 23.

³⁴⁰ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2, bihang nr 23.

³⁴¹ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2, bihang nr 23.

³⁴² Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2, bihang nr 23.

³⁴³ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924, s. 66.

³⁴⁴ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2.

³⁴⁵ *Västgöta Korrespondenten* 1924-05-28.

Herr Sundström har inget emot drätselkammarens förslag, men vill ha fem personer i kommittén, som han vill lägga under fullmäktige och inte under kammaren. Dessutom vill han att verksamheten läggs så att man kan få statsbidrag. Major Uggle svarar att en sådan omläggning skulle bli alltför dyr, eftersom man då måste ordna med expedition och föreståndare. Fröken Geijerstam önskar att allmänheten blev bättre informerad om att biblioteket redan nu står till deras förfogande. Rektor Estreen framhåller att staden behöver ett offentligt bibliotek, men tror inte att de förslag som har framställts är rätt väg att gå. För att lösa frågan är större anslag nödvändigt, vilket stadens finanser inte tillåter. Direktör Henström menar att frågan ”ännu är i så outrett skick att man svårligen kan fatta ställning till densamma”.³⁴⁶ Han yrkar därför på att en kommitté som är helt fristående från kammaren tillsätts för att utreda ärendet och sedan redovisa en plan som gäller styrelse, lokal, expeditionstid och så vidare.³⁴⁷

Efter en votering med 16 röster mot 14 blir beslutet att gå på kammarens linje och Henströms yrkande om att tillsätta en kommitté på tre personer för att utreda ”inrättande och organisation såväl av ett folkbibliotek som av stadsbiblioteket, i syfte att, när ändamålsenliga lokaler kunde beredas, de båda biblioteken skulle sammanslås”.³⁴⁸

En valberedningsnämnd får uppdraget att komma med förslag över vilka som skall ingå i denna kommitté.³⁴⁹ Den föreslår major Eric Uggle, läroverksadjunkt Carl Eneman och folkskolelärare Oskar Malmborg.³⁵⁰ *Skaraborgs Läns Annonssblad* skriver att från ”socialdemokratiskt håll hade i stället för hr Eneman föreslagits hr V. Sundström”.³⁵¹ Det är Thorsells förslag, men det blir inte som han vill. Vid fullmäktiges sammanträde den 24 juni 1924 görs en votering där 17 röster tillfaller Eneman, men endast 8 Sundström.³⁵² Vad denna bibliotekskommitté egentligen uträttar under de närmaste åren är för oss höljt i dunkel då vi inte har funnit några handlingar som berör deras arbete.

Staden har brist på lämpliga lokaler för olika institutioner, bland andra stadsbiblioteket. Flera beslut skall tas innan det blir möjligt för fullmäktige att komma fram till en lösning på problemet.

6.2 Utredning om gamla läroverksbyggnaden kan bli bibliotek

Vid stadsfullmäktiges sammanträde den 26 januari 1928 tas ett enhälligt beslut om att en ny läroverksbyggnad skall uppföras på Vårfruplatsen.³⁵³ Frågan beträffande en ny läroverksbyggnad är gammal. Sedan det kommunala gymnasiet upprättades 1911 har behovet av nya lokaler varit mycket stort. En kommitté tillsattes redan 1918 för att utreda frågan. Deras utlåtande var att en ut- och ombyggnad inte var tillräcklig utan att man behövde bygga nytt. Ogynnsamma omständigheter, som kriget samt en långvarig debatt om skolreformen, hade gjort att bygnadsfrågan fått skjutas upp.³⁵⁴

³⁴⁶ *Västgöta Korrespondenten* 1924-05-28.

³⁴⁷ *Västgöta Korrespondenten* 1924-05-28.

³⁴⁸ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2.

³⁴⁹ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1924-05-27 § 2.

³⁵⁰ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1924-06-12 § 9, bihang nr 42.

³⁵¹ *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1924-06-13, s. 5.

³⁵² Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1924-06-12 § 9, bihang nr 42.

³⁵³ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2.

³⁵⁴ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2, bihang nr 2.

En skolkommitté, i vilken Eric Ugglå ingår, får i juni 1927 i uppdrag att göra en ny utredning, och det är den som ligger till grund för fullmäktiges beslut i januari 1928. Kommittén skriver att det ligger utanför deras uppdrag att föreslå vad den nuvarande byggnaden skall användas till, men menar ändå att några ändamål är självskrivna. Den hänvisar till att fullmäktige i juni 1924 tillsatte en kommitté som skulle utreda inrättandet och organiserandet av både ett folkbibliotek och ett stadsbibliotek, vilka skulle kunna slås ihop när man hade fått fram ändamålsenliga lokaler. Detta mål skulle kunna nås inom den närmaste tiden då ”den nuvarande läroverksbyggnaden erbjuder ypperliga lokaler för biblioteksändamål”.³⁵⁵ Vidare skulle Hembygds- och Fornminnesföreningen också kunna få disponera delar av byggnaden, då de saknar lokaler och därför inte kan göra sina samlingar tillgängliga för allmänheten. Kommittén skriver: ”Om tillfället ej nu begagnas, lär det ligga i vida fältet när dessa behov kunna hava utsikt bliva tillgodosedda.”³⁵⁶

Enligt vad *Västgöta Korrespondenten* skriver blir det en livlig debatt beträffande frågan om vad byggnaden skall användas till. Sundström, med vilka flera andra instämmer, yrkar att fullmäktige redan nu skall fatta ett beslut om att stadsbiblioteket och fornminnesföreningens samlingar skall inrymmas i lokalerna. Överste Berg och bankdirektör Henström däremot yrkar att inget beslut skall fattas utan att drätselkammaren först skall utreda frågan.³⁵⁷ Beslutet blir att kammaren skall inkomma med förslag om byggnadens framtida användning.³⁵⁸

Drätselkammarens lämnar en rapport till fullmäktige i april 1930. I den redogör kammaren för hur långt den har kommit i ärendet och att den ”har alltjämt ansett den gamla läroverksbyggnadens upplåtande icke allenast såsom den bästa utan även såsom den för närvarande enda tänkbara lösningen av bibliotekets och Fornminnesföreningens lokalfråga”.³⁵⁹ Redan förra året hade kammaren kontaktat Kungliga Skolöverstyrelsens bibliotekskonsulenter för att undersöka vilken del av byggnaden som skulle passa bäst för ett bibliotek. En av bibliotekskonsulenterna kom på senhösten samma år för att inspektera boksamlingen och för att närmare undersöka hur lokalerna bäst kunde användas. Den lämpligaste delen av byggnaden visade sig vara ritsalen och klassrummen en trappa upp. Skolöverstyrelsen har också skickat en ritning som visar hur lokalerna borde disponeras. Kammaren menar att man bör vänta något med beslut om hur byggnaden skall disponeras tills omorganisationen av flickskolan är klar.³⁶⁰ Fullmäktige tar del av rapporten den 24 april 1930 och lägger den sedan till handlingarna.³⁶¹

När fullmäktige har tagit beslut beträffande flickskolans omorganisation menar kammaren att det inte finns någon orsak att skjuta upp frågan om läroverksbyggnadens användning ytterligare. I den rapport som fullmäktige behandlar den 12 juni 1930 skriver kammaren att det är nödvändigt att man redan under hösten inreder lokalerna för biblioteket och genomför en katalogisering för att få en möjlighet att erhålla statsbidrag för nästa år. Att skjuta upp beslutet till hösten skulle omöjliggöra det.³⁶²

³⁵⁵ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2, bihang nr 2.

³⁵⁶ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2, bihang nr 2.

³⁵⁷ *Västgöta Korrespondenten* 1928-01-27.

³⁵⁸ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1928-01-26 § 2.

³⁵⁹ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-04-24 § 2, bihang nr 22.

³⁶⁰ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-04-24 § 2, bihang nr 22.

³⁶¹ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-04-24 § 2.

³⁶² Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-12 § 4, bihang nr 37.

Kammaren presenterar en kostnadskalkyl på 8 320 kronor, vilket täcker en mindre ombyggnad och inköp av hyllor, möbler samt mattor. Årliga kostnader är 10 000 kronor som omfattar lön till bibliotekarie, vikarieersättning, bokinköp och bindning, eldning, städning och belysning. Dessa kostnader kan, menar kammaren, reduceras för staden om den kan erhålla ett statsunderstöd, vilket är på 50 % av ortsbidraget, dock högst 5 000 kronor, och tilläggsunderstöd på 2 500 kronor samt 1 500 kronor. Sammanlagt kan det bli högst 9 000 kronor. Statsunderstödet bestäms enligt prövning av Skolöverstyrelsen och förste bibliotekskonsulent. Biblioteket måste ordnas och katalogiseras innan statsbidrag kan begäras, vilket skall göras före den 15 februari. För att det skall kunna genomföras bör det alltså finnas en bibliotekarie tillgänglig hela det sista kvartalet detta år.³⁶³ Någon bibliotekarie blir inte anställd förrän den 1 december.

Drätselkammarens förslag innehåller också det svar som andre bibliotekskonsulent Greta Linder har skickat till major Uggle den 12 mars 1930. Av de ritningar som Uggle har skickat får de nu tillbaka en som visar vilket minimiutrymme som behövs för biblioteket uppdelat på ett utlåningsrum och en läsesal. Linder skriver att det måste finnas ett arbetsrum på samma våning. Eventuella studiecirkelrum kan däremot placeras i en annan del av huset. I detta förslag har man endast räknat med en avdelning för vuxna. När det blir aktuellt att också ordna en barnavdelning måste givetvis ytterligare utrymme göras tillgängligt. För att få en sammanhängande lokal, vilket krävs för att kunna övervaka biblioteket från en plats, behöver vissa väggar rivas. Att Skövde stadsbibliotek ”som alla moderna stadsbibliotek kommer att tillämpa systemet med öppna hyllor, d. v. s. allmänhetens fria tillträde till böckerna, utgå vi här ifrån som självklart”,³⁶⁴ skriver Linder. Om hyllorna placeras som ritningen visar kan man få plats med cirka 10 000 volymer av böcker för utlåning samt cirka 3 500 handböcker och ett antal tidskrifter i läsesalen.³⁶⁵

Det blir inget beslut taget vid sammanträdet den 12 juni. Flera ledamöter menar att frågan inte är tillräckligt utredd. Herr Lejon anser att en biblioteksstyrelse borde tillsättas först så att den får säga sitt, och att den får vara med om att organisera biblioteket. Ordförande Uggle svarar att en styrelse skall utses så snart lokalfrågan är löst. Det blir en lång diskussion och efter en omröstning blir ärendet framskjutet.³⁶⁶ Valberedningsnämnden får uppdraget att till nästa sammanträde komma med förslag på ledamöter till en biblioteksstyrelse.³⁶⁷

Ärendet tas upp till fortsatt behandling den 26 juni. Sundström föreslår att man låter utreda om man i den gamla läroverksbyggnaden också skall inrymma fler institutioner, förutom bibliotek och fornminnesföreningen. Hans förslag är att man kan ha ”lokaler för kronokassören, kriminalpolisen och stadsfiskalen” i byggnaden. Rådstugurättens samlingsal och borgmästarens expeditjonsrum kan också inrymmas där.³⁶⁸ Magnusson, borgerlig representant i fullmäktige, instämmer i Sundströms förslag och säger sedan att ”folkbiblioteken numera icke ha samma betydelse som förr, då böckerna i allmänhet voro dyra och sålunda svåråtkomliga för den stora allmänheten. Därför vore det skäl uti

³⁶³ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-12 § 4, bihang nr 37.

³⁶⁴ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-12 § 4, bihang nr 37.

³⁶⁵ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-12 § 4, bihang nr 37.

³⁶⁶ *Skaraborgs Tidningen* 1930-06-13, *Västgöta Korrespondenten* 1930-06-13.

³⁶⁷ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-12 § 4.

³⁶⁸ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-26 § 5.

att icke tillmätta allt för omfattande utrymme åt stadsbiblioteket.”³⁶⁹ Magnussons åsikt är också att ”utvecklingen går i den riktningen, att folkbiblioteken icke frekventeras så som tidigare”.³⁷⁰ Efter en omröstning med 14 röster mot 13 återremitteras ärendet till drätselkammaren.³⁷¹ Val av biblioteksstyrelse görs i alla fall vid detta möte och vilka som ingår den redovisar vi under nästa underrubrik.

Den 18 september 1930 behandlar fullmäktige ett delvis nytt förslag från kammaren.³⁷² Kammaren har inhämtat utlåtande från Magistratens ordförande, eftersom Sundströms förslag berör deras område. Ordförande visar sig inte alls vara intresserad av att flytta de olika institutionerna. Han menar att det kommer att bli stora kostnader för staden, eftersom omfattande renovering, ombyggnader och inköp av nya möbler behöver göras. Om de föreslagna institutionerna skall flyttas till den gamla läroverksbyggnaden, måste också ordningspolisens lokaler och stadshäktet flyttas dit. Att ställa i ordning ett nytt häkte och arrestlokaler skulle innebära stora förändringar av byggnaden. Dessutom måste en ”fånggård, inhägnad av plank eller hög stenmur” byggas utanför läroverket där ”rannsakningsfångarne” kan få tillgång till motion och frisk luft minst en timme om dagen under tillsyn av polisman.³⁷³

Nu anser kammaren att frågan måste anses vara så utredd ”att anledning till ytterligare uppskov med ärendets avgörande näppeligen torde förefinnas”, och den begär att fullmäktige nu tar beslut i frågan.³⁷⁴ Utan votering blir beslutet att läroverksbyggnaden skall användas till följande: bibliotek, permanent utställning av konst samt Sköfde Hembygds- och Fornminnesföreningens samlingar. Flickskolan skall få disponera gymnastiksalen och de naturvetenskapliga klassrummen på vindsvåningen. Tillsvidare skall också folkskolan få låna tre till fyra rum tills deras lokalproblem har fått en lösning. Fullmäktige går också i stort sett på den föreslagna kostnadskalkyl som kammaren presenterat och som fullmäktige tog del av den 12 juni. ”Beslutet förklarades vara enhälligt i vad det rörde byggnadens disposition för bibliotek samt anslag för bibliotekets ordnande och drift.”³⁷⁵ När detta beslut till sist tas är det egentligen inget som hindrar att biblioteket nu kan ställas i ordning. Några praktiska frågor kvarstår emellertid.

6.3 Val av biblioteksstyrelse och stadsbibliotekarie

I samband med utredningen om var biblioteket kan inrymmas anser vissa ledamöter i fullmäktige att en biblioteksstyrelse måste utses. Enligt valberedningsnämndens förslag väljs följande till ledamöter i biblioteksstyrelsen: major Eric Uggla, rektor Elis Estreen, folkskollärare Walter Sundström, stadsombudsman Axel B. Svensson samt montör Albin Bengtsson. Styrelsen väljs för en tid av fyra år och första perioden blir 1930-33.³⁷⁶ Nästa period har styrelsen samma medlemmar.³⁷⁷ Perioden 1938-41 har

³⁶⁹ *Västgöta Korrespondenten* 1930-06-27.

³⁷⁰ *Skaraborgs Tidningen* 1930-06-27.

³⁷¹ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-26 § 5.

³⁷² Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-09-18 § 3.

³⁷³ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-09-18 § 3, bihang nr 47.

³⁷⁴ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-09-18 § 3, bihang nr 47.

³⁷⁵ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-09-18 § 3.

³⁷⁶ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1930-06-26 § 5, bihang nr 42.

³⁷⁷ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1934, s. 63.

inledningsvis en plats vakant, då major Eric Ugglas namn inte står med,³⁷⁸ men senare tillkommer fil. mag. Gunhild Dahl,³⁷⁹ O. Malmberg samt R. Victorin.³⁸⁰ E. Estreen och W. Sundström sitter inte kvar hela sista perioden.

Från och med juni 1930 finns det alltså en biblioteksstyrelse som har ansvar för biblioteket och en lokal är ordnad. Nu är det också hög tid att anställa en lämplig bibliotekarie. Hur styrelsen gör när den ansöker om en bibliotekarie och vilka diskussioner som förkommer vet vi inte. Det enda dokument som berättar något om detta är en bilaga som hör till protokollet för den 27 oktober 1930, men själva protokollet finns inte. Bilagan består av ett svar från bibliotekskonsulent Knut Tynell daterat den 22 oktober 1930. Biblioteksstyrelsen har sändt nio stycken ansökningshandlingar till Tynell för att han skall ge sina synpunkter när det gäller vem av dessa sökande som passar bäst för tjänsten. De som har sökt tjänsten är:

Fil. mag. W. Edström, Hälsingborg.
Fil. mag. Sylvia Francke, Lund.
Fil. lic. C. Vilh. Jacobowsky, Lund.
Fil. kand. Carl-Erik Jonasson, Eslöv.
Fil. kand. Ragnar Ljung, Stockholm.
Fil. kand. Ragnar Nordgren, Uppsala.
Fil. dr. Einar Nylén, Vetlanda.
Fil. mag. Nils Roth, Lund
Fröken Sigrid Spens, Halmstad.³⁸¹

Nordgren är den förste som blir bortsorterad av Tynell, eftersom han inte har någon tidigare erfarenhet av bibliotekstjänstgöring. Jacobowsky och Nylén har visserligen högst examensmeriter av de sökande, men på grund av ensidigheten i bådats tjänstgöring samt bristen på erfarenhet från den typ av bibliotek som Skövde stadsbibliotek representerar ”synes ingendera böra ifrågakomma till den sökta tjänsten, då deras högre examensmeriter ej få anses uppväga svagheten i de praktiska biblioteksmeriterna”.³⁸²

De återstående sex sökande har alla erfarenhet av bibliotekstjänstgöring. De har också gått de kurser som Skolöverstyrelsen ordnar för utbildning av personal vid stadsbibliotek och andra större folkbibliotek. Fröken Spens har lång erfarenhet av biblioteksarbete, men eftersom hon endast har gått en 8-klassig flickskola medan de andra har en akademisk examen så väljs också hon bort. Av de återstående är Ragnar Ljung den som har längst och mest varierad erfarenhet av biblioteksarbete. Sedan 1927 tjänstgör han på Stockholms stadsbibliotek. Före det arbetade han en kort tid på dels ett svenskt vetenskapligt specialbibliotek, Konstakademiens bibliotek, dels ett danskt centralbibliotek. Han har också studerat biblioteksverksamhet i Odense och Köpenhamn. De övriga fyra sökande har också tjänstgjort vid stadsbibliotek samt universitetsbibliotek. Eftersom Ljung har längst tjänstgöringstid och erfarenhet sätter Tynell honom främst bland de sökande. Därefter kommer Roth och Edström.³⁸³ Biblioteksstyrelsen väljer alltså Ragnar Ljung som börjar sin anställning den 1 december 1930.³⁸⁴

³⁷⁸ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1938, s. 68.

³⁷⁹ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1939, s. 67.

³⁸⁰ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1940, s. 58.

³⁸¹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, bilaga nr 4 till protokoll 1930-10-27.

³⁸² Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, bilaga nr 4 till protokoll 1930-10-27.

³⁸³ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, bilaga nr 4 till protokoll 1930-10-27.

³⁸⁴ Ljung, Ragnar 1931. Skövde stadsbibliotek, *Biblioteksbladet*, s. 237.

Vid biblioteksstyrelsens sammanträde i oktober 1930 sammanställs ett förslag till stat för stadsbiblioteket för år 1931. Det är på 8 000 kronor, där 4 000 kronor skall användas för lön till bibliotekarien och 4 000 kronor skall användas till bokinköp och bindning med mera. Bibliotekskonsulenterna har påpekat att uppslagsböckerna behöver kompletteras, vilket också är nödvändigt för tilläggsunderstöd. Förslaget godkänns.³⁸⁵

Bibliotekskonsulent Tynell gör ett inspektionsbesök i Skövde på våren 1931. Han är inte nöjd med boksamlingen utan föreslår att staden skall tilldela biblioteket ett extra anslag på 3 000 kronor till inköp av böcker som hör till den mer efterfrågade utlåningslitteraturen.³⁸⁶ Förslaget tillstyrks av kammaren.³⁸⁷ Att det är bråttom att göra dessa bokinköp framgår av att när frågan dryftas i fullmäktige anmärker herr Lejon på att ett sådant stort anslagskrav görs utan att biblioteksstyrelsen har fått yttra sig. Vice ordförande svarar ”att saken var av så brådskande natur, då biblioteket snart skall öppnas, att detta icke medhunnits, men biblioteksstyrelsens ledamöter hade dock full kännedom om det föreslagna inköpet”.³⁸⁸

Under hela den här tiden har Eric Ugglas köpt böcker för de beviljade anslagen. Hans vision är inte ett lånebibliotek för allmänheten. Han vill bygga upp ett bibliotek av det mer exklusiva slaget, där seriösa forskare kan sitta och läsa i vetenskapliga verk av olika slag. Vi skall nu redogöra för hur han gjorde sina inköp och vilken sorts litteratur det var.

6.4 Eric Ugglas bokinköp

På en hylla i Skövde stadsbiblioteks magasin ligger en svart bok. På framsidan är en vit etikett påklitråd, med sirlig, svart skrift står präntat ”Stadsbiblioteket 1917 - ”. Boken innehåller en förteckning över alla de böcker Eric Ugglas köpt in för stadsbibliotekets räkning. Han har nogsamt noterat datum, inköpsställe, författare, titel samt pris på varje inköpt bok. Även kostnader för eventuell frakt, emballage och inbindning har bokförts, allt med samma vackra, lite spretiga skrivstil och svart bläck.

Som vi tidigare skrivit är det en enskild ledamot i fullmäktige som ur egen ficka skänker det första bidraget på 500 kronor till biblioteket. Det är Carl Högberg som är så positiv till förslaget och vill bidra till bokinköpen. Boken inleds följaktligen den 1 januari 1917 med ”Behållning från år 1916: Grosshandlare C. Högbergs donation 14/10 1916: 500:-.”

Första inköpet, Almqvists *Sveriges bibliografiska litteratur* från A-B Nordiska Bokhandeln för 19 kronor, är daterat den 4 april 1917. Inbindning av detta verk görs hos bokbindare J. P. Brink i Skövde för 12 kronor. Övriga inköp detta år är bland annat *Bibliografiskt lexikon* av Palmblad, som köps från Stockholms Bokauktionskammare den 10 maj, *Svenskt Diplomatarium* (publicerade medeltidsdokument, utges fortfarande, sedan 1976 av Riksarkivet) som den 9 juni skickas efter från Björck & Börjessons Antikvariat för 250 kronor, samt den 8 november Warholms *Skara stifts herdaminne*, även denna från Stockholms Bokauktionskammare. Under 1917 uppgår inköpen till

³⁸⁵ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1930-11-20 § 9, bilag nr 63.

³⁸⁶ *Skaraborgs Tidningen* 1931-04-24.

³⁸⁷ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1931-04-23 § 12, bilag nr 19.

³⁸⁸ *Skaraborgs Tidningen* 1931-04-24.

420:25 kronor. Nästa år får biblioteket det första bidraget från stadsfullmäktige, 500 kronor plus de återstående 79:75 kronor att handla för. 455:24 kronor används till inköp av bland annat flera årgångar av *Fataburen*, *Biblioteksbladet* och *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* samt verk som *Skandinavien under unionstiden*, *Sveriges periodiska litteratur*, *Svensk lagbibliografi* etcetera.

Anslagen från stadsfullmäktige ökar med tiden och 1921 är det 2 000 kronor. Den 1 juni detta år bokförs dessutom en ny donation på 500 kronor från grosshandlare Högberg. Även 1923 kommer 500 kronor från herr Högberg.

Ugglas eget intresse för historia, inte minst lokalhistoria, och topografi speglas tydligt i de inköpta verkens titlar: *Svenskt dialektlexikon*, *Topografiska och statistiska uppgifter*, *Suecia Antiqua*, *Runlära*, *Sveriges kyrkor*, *Boken om hembygden*, *Grekisk och romersk mytologi*. Det är uteslutande vetenskapliga böcker och tidskrifter som köps in. En del är från de lokala bokhandlarna Strokirk och Karlstedt, men de flesta verken kommer från auktionskammare och antikvariat, främst i Stockholm. Ibland bokförs kostnader för frakt och emballage, ibland inte, varför man kan ana att Eric Ugglas ofta personligen inhandlar böcker till "sitt" bibliotek. Om detta vittnar också sonen i sin artikel i *Billingsbygden*.³⁸⁹ Biblioteket Eric Ugglas arbetar för att skapa har uppenbarligen ingen plats för nöjesläsning och tidsfördriv, det är en plats för forskning och seriösa studier.

Från och med 1931, det år då biblioteket öppnas för allmänheten, redovisas inte bibliotekets anslag och inköp i Eric Ugglas "lilla svarta", utan en ny kassabok påbörjas av biblioteksstyrelsen som nu ansvarar för bokföringen. Dock verkar det som om Eric Ugglas behåller ansvaret för de pengar som finns kvar sedan tidigare. Han fortsätter att köpa in böcker för dessa medel, om än i mindre skala än tidigare. Under 1920-talet har han köpt in ett par hundra verk per år, 1932 redovisas cirka 65 inköp, mellan 1932 och 1934 är de endast ett fåtal. Från 1935 och fram till 1941 verkar Ugglas endast ha köpt in bokauktionskataloger varje vår och höst. Handstilen blir allt spretigare och svårare att tolka dessa senare år och man ser att åldern börjar ta ut sin rätt. Major Ugglas verkar dock inte ha en tanke på att fullständigt släppa taget om "sitt" bibliotek. De sista anteckningarna i boken är förberedelser för 1942, då han på uppslagets vänstersida präntat "Behållning från 1941", "Inkomst" samt "Sparkasseränta för 1941". Spalten för dessa summor gapar dock tom. Eric Ugglas hann aldrig bokföra dessa siffror, eftersom han avlider den 11 juni 1942, 81 år gammal.

6.5 Stadsbiblioteket slår äntligen upp sina portar

Stadsbiblioteket öppnas för allmänheten onsdagen den 6 maj 1931. Inför öppnandet skriver tidningarna om den kommande händelsen. Att en del anser att det dröjt väl länge tycker vi oss utläsa av tonen i *Skaraborgaren*:

Ända sedan 1916 har Skövde samlat till ett stadsbibliotek. Stadsfullmäktige ha gett årliga anslag och major E. Ugglas har för pengarna köpt böcker och lagrat för att en dag kunna pryda stadsbibliotekets hyllor.³⁹⁰

³⁸⁹ Ugglas, Eric j:r 1989, s. 26.

³⁹⁰ *Skaraborgaren* 1931-05-01.

Biblioteket har, enligt vad tidningarna skriver, cirka 2 500 band för utlåning samt en referenssamling på cirka 300 band. Därtill kommer omkring 6 000 okatalogiserade band, bestående av bibliografi, biografi, historia och topografi.³⁹¹

Kvällen före öppnandet hålls en enkel invigningshögtid till vilken stadsfullmäktiges, drätselkammarens och magistratens ledamöter med flera har inbjudits. Tidningarna skriver om hur biblioteksstyrelsens ordförande major Eric Uggla i ett långt tal berättar om hur institutionen vuxit fram sedan förslaget gavs till fullmäktige 1916.³⁹² Eftersom talaren själv hade haft mycket med ”festföremålets tillkomst” att göra ”kunde han ej undgå att inblanda sin egen person”, skriver *Västgöta Korrespondenten*. Uggla berättar att han i sin ungdom tillbringat mycket tid i Stockolm och att han ”trodde sig ha tillbragt flera hundra timmar” på Kungliga biblioteket förutom flitiga besök på museerna. Även om han höll mycket av sin fädernestad har ”saknaden efter sådana institutioner, som de nu omnämnda, med styrka framträtt och sedan många år tillbaka utgjort ett önskemål, vars uppnående städse hägrat honom”.³⁹³

Uggla talar om att till en början var anslagen från staden obetydliga men höjdes med åren. Vidare berättar han om framlidne grosshandlare Carl Högbergs donationer på sammanlagt 1 500 kronor och att flera privatpersoner, av vilka flera namnges i tidningen, har gett värdefulla böcker i gåva till bibliotekets samlingar.³⁹⁴ Eftersom kammaren hade gett major Uggla uppdraget att sköta bokinköpen, säger han att han redan från början var

angelägen att anskaffa mer svåråtkomliga verk, vilka bliva allt mer sällsynta i bokmarknaden i den mån nya bibliotek uppstår. Biblioteket har nu också en ganska stor samling antika verk, vilkas värde är i stigande år för år. [...] Den speciella skönlitteraturen hade däremot fått anstå, i avvaktan på bibliotekets öppnande, då behovet av sådan lätt kunde fyllas.³⁹⁵

Major Uggla tar också i sitt tal upp det faktum att Skövde tills nu haft brist på lämpliga lokaler. Innan den bristen var avhjälpt kunde man inte hoppas på att ett stadsbibliotek skulle kunna förverkligas.³⁹⁶ Sedan majoren ”uttalat en förhoppning om att allmänheten skulle begagna de bildningsmöjligheter, som den nya institutionen erbjöde, förklarade han biblioteket invigt för detta ändamål”.³⁹⁷

Efter major Ugglas tal framför stadsfullmäktiges vice ordförande herr W. Sundström ”ett tack från staden till major Eric Uggla för hans mångåriga arbete på att skaffa Skövde ett gediget bibliotek”.³⁹⁸ Sundström säger att han själv hade hört till de otåliga som ville se biblioteksfrågan löst. Det hade också höjts röster mot det sätt på vilket bokinköpen hade gjorts.³⁹⁹ Somliga hade menat att det var olämpligt att en ensam person skulle sköta om bokinköpen för de pengar som staden anslagit.⁴⁰⁰ Nu däremot

³⁹¹ *Skaraborgs Tidningen* 1931-04-27, *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1931-05-01, s. 5.

³⁹² *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1931-05-08, s. 5.

³⁹³ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

³⁹⁴ *Skaraborgs Tidningen* 1931-05-06, *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06, *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1931-05-08, s. 5.

³⁹⁵ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

³⁹⁶ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

³⁹⁷ *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1931-05-08, s. 5.

³⁹⁸ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

³⁹⁹ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

⁴⁰⁰ *Skaraborgs Tidningen* 1931-05-06.

säger Sundström att de kan glädja sig åt resultatet och han uppmanar alla närvarande ”att förena sig i ett ärligt, uppriktigt tack till major Ugglar för hans stora arbete till bibliotekets fromma”.⁴⁰¹ Bibliotekarie R. Ljung redogör sedan för hur biblioteket är organiserat och villkoren för utlåning med mera. De närvarande passar också på att få en guidning av honom och beskåda alla ”bokskatterna”.⁴⁰²

Alla tidningar, utom *Västgöta Korrespondenten*, har ett eller ett par foton på bibliotekets interiör. När stadsbibliotekarien själv skriver i *Biblioteksbladet* 1931⁴⁰³ berättar han att bibliotekslokalen är vinkelformad med höga fönster, varifrån man har en vidsträckt utsikt bortåt Vätterbygden. Ena delen av lokalen används till läsesal och den andra är utlåningsavdelningen. Möblerna är i ek och mörkgröna. Utmed väggarna löper hyllor av stål. I läsesalen står tre långa bord med 36 sittplatser. I nedre delen av utlåningsavdelningen står ”tre stora skåp med glasdörrar, som bl.a. inrymma den sällsynta och dyrbara äldre litteraturen, vilken ej är lämplig att placeras på öppna hyllor men dock utlånas åt den intresserade”.⁴⁰⁴ Mitt för rummets ingång står en hästskoformad disk varifrån man har god utsikt över båda delarna av rummet. Vidare säger han att rummet som är på cirka 190 m² har en tambur som leder till ett arbetsrum och ett studiecirkelrum som är 48 m² vardera. Man förfogar över nästan 300 m². Ljung säger att utrymmena är så väl tilltagna för att man med tiden skall kunna placera 10 000 band i utlåningsdelen, och i läsesalen skall man kunna få plats med 3 500 handböcker förutom tidskrifter.⁴⁰⁵ Biblioteksstyrelsen verkar helt klart ha följt bibliotekskonsulenternas förslag, som vi återgett tidigare.

Drygt två veckor efter det att biblioteket har öppnat rapporterar *Västgöta Korrespondenten* att besökssiffran stadigt stiger trots sköna varma dagar som kan locka till utomhusvistelse. Antalet besökande är hitintills 386. 124 personer har skrivit in sig och 350 hemlån har gjorts. Tidningen presenterar sedan en lista över de författare och verk som biblioteket har utökats med.⁴⁰⁶ Just *Västgöta Korrespondenten* rapporterar därefter regelbundet om nyförvärv till biblioteket samt statistik över antal besökande och lån. Statistik beträffande antal besökare och antal lån presenterar vi i bilaga 2.

Biblioteket är uppskattat av allmänheten och det är viktigt att detta intresse hålls vid liv. När biblioteksstyrelsen 1931 begär ett högre anslag från stadsfullmäktige för kommande år sägs det ”att vissa ämnesgrenar, som äro alltför knapphändigt representerade, just nu böra kompletteras för åstadkommande av en viss jämvikt mellan bibliotekets bokbestånd inom skilda kunskapsgränar”.⁴⁰⁷ Anslaget de begär är 20 000 kronor, av vilka 11 500 kronor skall gå till bokinköp och bindning och 6 500 kronor till löner. Biblioteket har dessutom beviljats 8 833:33 kronor kontant i statsbidrag.⁴⁰⁸

När detta förslag diskuteras i stadsfullmäktige går åsikterna isär, då flera ledamöter anser att höjningen är för stor och att anslaget bör minskas med 5 000 kronor.⁴⁰⁹ I *Västgöta Korrespondenten* läser vi att det är ”med hänsyn till tidens tryckande

⁴⁰¹ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-06.

⁴⁰² *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1931-05-08, s. 5.

⁴⁰³ Ljung 1931, s. 235ff.

⁴⁰⁴ Ljung 1931, s. 238.

⁴⁰⁵ Ljung 1931, s. 237f.

⁴⁰⁶ *Västgöta Korrespondenten* 1931-05-22.

⁴⁰⁷ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1931-12-17 § 3, bihang nr 65.

⁴⁰⁸ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1931-12-01.

⁴⁰⁹ Sköfde stadsfullmäktiges protokoll 1931-12-17 § 3, bihang nr 65.

ekonomiska förhållanden”.⁴¹⁰ Sundström, som sitter i biblioteksstyrelsen, har förståeligt nog en helt annan åsikt. Han säger att en komplettering där fler kunskapsområden blir representerade är nödvändigt om låneintresset skall kunna hållas vid liv. Beredningsutskottet som behandlade frågan först har tillstyrkt styrelsens begäran, men tidningen avslöjar att inom utskottet ”hade man visserligen varit en smula häpen i början, när man såg styrelsens statförslag, men när man skymtade planerna för bibliotekets framtid och visste vilken popularitet institutionen redan åtnjöt, veko betänkligheterna”.⁴¹¹ Utskottet menar också att det är en engångsutgift. Efter en omröstning där 17 röster är för utskottets förslag och 14 röster är för en minskning av anslaget, blir förslaget till sist godkänt.⁴¹²

Biblioteksstyrelsens ordförande Eric Uggle har sedan långt innan bibliotekets öppnande samlat ihop en imponerande kollektion av olika verk. ”Det var ett bibliotek för forskning och allvarliga studier”⁴¹³ skriver Hans Giöbel, som blev Skövdes stadsbibliotekarie 1952. Giöbel konstaterar att ett modernt folkbibliotek har fler uppgifter att fylla, som att tillhandahålla förströrelselitteratur och böcker i praktiska ämnen. Det blir bibliotekarie Ljungs uppgift att försöka tillgodose även dessa behov. Giöbel beskriver samarbetet mellan Uggle och Ljung som gott, trots deras olika syn på stadsbibliotekets uppgift och skyldighet gentemot låntagarna.⁴¹⁴ Att det vid styrelsemötena finns olika åsikter och uppfattningar om bibliotekets verksamhet framgår tydligt av det som skrivs i protokollen. Att det synliggörs kanske beror på att det är stadsbibliotekarie Ljung som skriver protokollen.

Exempel på detta kan vi se i protokollet från sammanträdet i juni 1932. Bibliotekarie Ljung föreslår en ändring av reglementet som går ut på att låntagarna skall få låna fyra böcker istället för tre, varav högst två får vara skönlitteratur. Avsikten är att låntagaren skall få möjlighet att låna mer facklitteratur. Ledamöterna ställer sig tveksamma till förslaget. ”Styrelsen ansåg sig icke böra fatta sådant beslut, då detta lätt kunde missbrukas och vore ägnat att onödigtvis alltför mycke [sic!] länsa bibliotekshyllorna.” Man tillägger dock att om någon för ”verkliga studier” har behov av att låna fler fackböcker, kan ett personligt ”studiekort” utfärdas. Detta skall endast få användas efter ”noggrann prövning av behovet och i hvarje fall ytterst sparsamt.”⁴¹⁵

Ett par år senare, 1934, när Ljung kommer med förslaget att antalet böcker per lånetillfälle skall vara obegränsat, blir styrelsens reaktion också avvaktande.

Styrelsen var ej benägen att genast härom fatta beslut, men skulle bibliotekarien försöksvis under månaderna mars-maj få praktisera en sådan utlåning, hvarefter styrelsen framdeles skulle taga frågan under förnyat överbägande, sedan någon erfarenhet vunnits.⁴¹⁶

I protokollen nämns inget mer om detta, men i nästa reglemente som trycks 1936 är antalet tillåtna lån ändrat. Lån av skönlitteratur på svenska är fortfarande begränsat till två band, medan lån av facklitteratur och lån av skönlitteratur på främmande språk är obegränsat.

⁴¹⁰ *Västgöta Korrespondenten* 1931-12-18.

⁴¹¹ *Västgöta Korrespondenten* 1931-12-18.

⁴¹² *Västgöta Korrespondenten* 1931-12-18.

⁴¹³ Giöbel, Hans 1954. Skövde stadsbibliotek. Ingår i *Mariestad, Skara, Skövde...*, s. 232.

⁴¹⁴ Giöbel 1954, s. 232.

⁴¹⁵ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1932-06-17.

⁴¹⁶ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1934-02-23.

Från och med den 1 april 1933 har biblioteket också skyldighet att tillhandahålla lån av facklitteratur och lån av skönlitteratur på främmande språk avgiftsfritt till boende i:

Gudhems, Kåkinds och Valle härader, i Vadsbro härad Bergs, Binnebergs, Böja, Flistads, Frösve, Götlunda, Horns, Lerdala, Locketorps, Låstads, Odensåkers, Ransbergs, Svenneby, Sätters, Tidavads, Timmersdala och Värings kommuner samt städerna Mariestad och Hjo.⁴¹⁷

Beslutet har sin grund i kungörelsen av den 24 januari 1930. Enligt den 23:e paragrafen skall bibliotek som får ett statsunderstöd på minst 8 000 kronor hållas ”helt eller delvis kostnadsfritt” tillgängligt för personer boende utanför kommunen, men inom det område som skolöverstyrelsen har bestämt.⁴¹⁸ En skrivelse från Tynell i november 1932 angående detta behandlas av styrelsen i december 1932.⁴¹⁹ En korrespondens mellan Skövde biblioteksstyrelse och Tynell påbörjas där förslag på vilka områden som skall ingå eller inte ventileras. Till sist blir ovanstående bestämt och en justering av reglementet görs.⁴²⁰ Året efter beslutar styrelsen att boende utanför staden kan, mot en avgift, även få låna skönlitteratur på svenska. Avgiften bestäms till 1:50 kronor per halvår.⁴²¹

Det finns ingen särskild barn- och ungdomsavdelning och åldersgränsen för att få ett eget lånekort är 16 år. 1933 införs en ändring i reglementet vilket innebär att barn och ungdomar under 16 år ”kunna på målsmans kort låna högst 2 band” och dessa lån får ”endast äga rum vardagar kl. 16-18”.⁴²² Beträffande de värnpliktiga i Skövde kan de mot en pant på fem kronor få ett särskilt låntagarkort som berättigar dem till lån av högst 2 volymer.⁴²³

6.6 Ansökan om att stadsbiblioteket skall bli godkänt som centralbibliotek

Alltsedan stadsbibliotekets öppnande har förhoppningen varit att det skall bli centralbibliotek i Skaraborgs län. I sin framställning till stadsfullmäktige den 13 maj 1935 skriver biblioteksstyrelsen att de

vid bokinköpen planering haft detta mål som ögonmärke. På grund därav kan bokbeståndet i stadens bibliotek bilda ej blott en värdefull grundstomme utan även efter ej allt för dyrbara kompletteringar uppfylla kraven på ett av vederbörande myndigheter godkänt centralbibliotek, vad tillgången på böcker beträffar. I fråga om lokaler torde stadens bibliotek även utan stora kostnader kunna fylla centralbibliotekets anspråk.⁴²⁴

Eftersom endast ett centralbibliotek skall finnas i varje län och det nu är tid för att ansöka om sådant godkännande vill styrelsen få fullmäktiges tillstånd att få göra det hos

⁴¹⁷ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1934, bihang nr 42, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1931-1933*, s. 3.

⁴¹⁸ Tynell, Knut 1931a. *Den nya biblioteksförfattningen*, s. 30f.

⁴¹⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1932-12-04.

⁴²⁰ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1933-05-10.

⁴²¹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1934-02-23.

⁴²² Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1933-05-10, bilaga nr 3.

⁴²³ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1934, bihang nr 42, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1931-1933*, s. 3.

⁴²⁴ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1935-05-23, bihang nr 47.

vederbörande myndighet. ”Enligt vad styrelsen tror sig veta, är det endast ett begränsat antal bibliotek, som kunna upptaga tävlan med vårt bibliotek om godkännande för närvarande som centralbibliotek,” och om man väntar med ansökan kan konkurrensen hårdna.⁴²⁵

Beredningsutskottet tillstyrker begäran den 16 maj, med motiveringen att inrättandet av ett centralbibliotek skulle vara värdefullt för staden. De menar att den beräknade kostnadsökningen på 3 600 kronor årligen uppvägs av de fördelar som ett centralbiblioteks inrättade medför. Skrivelsen är undertecknad av N. Henström på utskottets vägnar. Biblioteksstyrelsen får bemyndigande av fullmäktige att hos kungliga Majestätet begära godkännande av biblioteket som centralbibliotek,⁴²⁶ vilket görs den 30 september 1935.⁴²⁷ Stadens tidningar skriver mycket litet om att en sådan ansökan har gjorts, men av *Skaraborg Läns Annonssblads* rubrik: ”Skövde och Skara konkurrera om centralbibliotek för länet”,⁴²⁸ förstår vi att utgången inte är given.

Biblioteksstyrelsen diskuterar återigen ärendet i november 1935. Walter Sundström, ledamot i styrelsen och riksdagsman, har fått i uppdrag att personligen uppvakta statsrådet Engberg och framföra styrelsens förhoppningar om att Skövde stadsbibliotek skall bli ett centralbibliotek. Sundström redogör för vad som har hänt och vad som måste göras, då han har haft ett samtal med statssekreterare Löwbeer, vilken han uppfattade som ”ointresserad för hela ärendet; sannolikt emedan han visste, att statsrådet var inställt till förmån för landsbibliotek i Skara”.⁴²⁹ Han visade heller inget intresse av att verka till förmån för Skövdes sak, men gav Sundström rådet ”att organisera en deputation, bestående av inflytelserika folkbildningsmän och politiker från skilda delar av länet med representanter för bondeförbundet och landsbygdens bildningsintressen”.⁴³⁰ Denna uppvaktning måste göras kommande vecka eftersom ärendet ligger hos statskontoret och därefter skall behandlas i departementet. Syftet med uppvaktningen är ”att få över statsrådet på vår sida”.⁴³¹ En skrivelse bör sammanställas där länets intresse framhävs före stadens önskemål och han anger vilka synpunkter de bör ta med.⁴³² Styrelsen beslutar att uppvakta statsrådet samt skicka en framställning till Konungen.⁴³³

Vi har två dokument med den skrivelse som styrelsen sammanställer. Det ena är en bilaga till protokollet. Det andra är en avskrift av det tidigare och ligger som bilaga till protokollet för det möte som hålls senare i januari 1937. Det är intressant att läsa dokumentet och se hur kraftfullt styrelsen argumenterar för sin sak.

I skrivelsen framgår att Skolöverstyrelsen den 11 oktober 1935 uttalat sig om både Skara stads framställning om inrättandet av ett landsbibliotek och den förfrågan som Skövde stadsbibliotek har gjort om att få bli centralbibliotek. Ett skäl som väger tungt för Skaras sak och som skolöverstyrelsen betonat är ”att det staten tillhöriga delvis för forskning mycket värdefulla äldre bokbeståndet bevaras från förstörelse och anknytes

⁴²⁵ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1935-05-23, bihang nr 47.

⁴²⁶ Skövde stadsfullmäktiges protokoll 1935-05-23, bihang nr 47.

⁴²⁷ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1935-09-24 § 7.

⁴²⁸ *Skaraborgs Läns Annonssblad* 1935-05-24, s. 5.

⁴²⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 2, bilaga nr 7.

⁴³⁰ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 2, bilaga nr 7.

⁴³¹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 2, bilaga nr 7.

⁴³² Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 2, bilaga nr 7.

⁴³³ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3.

till ett levande bibliotek”.⁴³⁴ Styrelsen för Skövde stadsbibliotek menar att om en sådan bokskatt hade funnits i ett län med väl utvecklat biblioteksväsen hade det varit ett tungt skäl för Skaras sak. Emellertid verkar överstyrelsen inte ha tagit hänsyn till att länet består av 250 mycket små kommuner som inte själva kan bygga upp bibliotek av betydelse, trots aktningvärda ansträngningar av olika folkbildningsrörelser. Folkbildningsarbetets verksamhet skulle inte ha någon nämnvärd hjälp av ett landsbibliotek. Ett levande centralbibliotek med aktuell litteratur skulle däremot bli till ”ovärderligt gagn för alla dessa hundratals folk- och studiecirkelbibliotek, som i bristen på lämpliga böcker ha sina största bekymmer”.⁴³⁵ För cirkelbibliotekens utveckling är det viktigt att de har tillgång till facklitteratur i olika ämnen så att de kan ”lägga an på böcker, ägnade att giva väckelse, förströelse och överhuvud stimulera läslusten”.⁴³⁶ Folkbildningens intressen betonas ytterligare genom att de skriver:

Vi anse med andra ord, att speciellt inom vårt län måste dessa folkbildningsintressen ovillkorligen väga tyngre än de i och för sig betydelsefulla forskningsmöjligheter ett landsbibliotek i Skara skulle erbjuda, varför ett centralbibliotek i första rummet bör upprätta [sic!] inom länet.⁴³⁷

Eftersom ett landsbibliotek också kan fylla ett centralbiblioteks uppgifter, tas även detta upp och frågan ställs hur länge det i så fall skulle dröja innan det kan genomföras. Styrelsen menar att det skulle ta många år för landsbiblioteket att införskaffa den litteratur som behövs för att tillgodose detta folkbildningsintresse, och innan det ”ens kommer i nivå med Skövde stadsbiblioteks nuvarande bokbestånd”. Sedan redovisar styrelsen hur mycket pengar Skövde stad har anslagit för bokinköp. 1918-1930 köptes facklitteratur för 24 000 kronor, och 1930-1935 låg bokinköpen på 42 000 kronor. Efter 1930 gjorde inköpen i samråd med skolöverstyrelsen i det syftet att bokbeståndet skulle lämpa sig för ett centralbibliotek.

För att landsbiblioteket skall komma i nivå med Skövde stads bibliotek på detta område kräves alltså bokinköp för tillhoppa 75.000 kronor. Går man nu på det statförslag, som i skolöverstyrelsens yttrande återges, finner man, att till ”Bokinköp, inbindning och vissa expenser” anslagits 7.000 kronor per år. Om man vidare antar, att ”vissa expenser” och inbindning [sic!] av redan befintlig, säkerligen i stort behov av omvårdnad varande äldre litteratur skulle draga en årlig kostnad av 2.000 kronor, skulle alltså 5.000 kronor årligen återstå till inköp av böcker, dels för att tillgodose behovet av komplettering av det bestånd, som i första hand skall tjäna forskningsintresset, dels till inköp av litteratur, ägnad att vara en påbyggnad av folkbiblioteksväsendet. Med dessa fakta för ögonen torde det påståendet vara berättigat, att det förvisso kommer att dröja årtionden, innan folkbildningsarbetet kommer att få ett lika gott stöd i sitt arbete av det blivande landsbiblioteket som Skövde stadsbibliotek, förvandlat till centralbibliotek, omedelbart kan giva.⁴³⁸

Detta antagande omkullkastas inte av att Skaraborgs läns sparbank har erbjudit 15 000 kronor att användas till bokinköp om ett landsbibliotek upprättas i Skara. ”Denna summa överstiger inte nämnvärt ett års bokinköp vid det eventuella centralbiblioteket i Skövde, i vars förslag till stat är upptaget ett belopp av årligen 14.000 kronor till bokinköp.”⁴³⁹ Styrelsen skriver också att stadsbiblioteket redan nu fungerar som ett centralbibliotek för de närmaste områdena runt Skövde då biblioteket under 1934 och

⁴³⁴ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴³⁵ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴³⁶ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴³⁷ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴³⁸ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴³⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

1935 har förmedlat 771 respektive 849 boklån till boende i dessa områden. Styrelsen vill inte förringa de prestationer som Skara stad erbjudit sig att göra, men innebörden i dessa är något svävande vilket också Skolöverstyrelsen har påpekat. Sedan går man över till att berätta att 150 000 kronor anslagits till biblioteket med personal, hyra etcetera. Skolöverstyrelsen har sagt att ett centralbibliotek i Skövde ”skulle för statsverket bli va ej obetydligt billigare än ett landsbibliotek i Skara”.⁴⁴⁰

Skrivelsen avslutas med en uppställning av de argument som framförts och sista punkten är att ett centralbibliotek i Skövde skulle var mer ekonomiskt fördelaktigt för statsverket. Slutligen anholder man om ”att Eders Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen göra framställning om upprättande av centralbibliotek i sådan omfattning, att Skövde stadsbibliotek måtte [...] godkännas som centralbibliotek för Skaraborgs län”.⁴⁴¹ Skrivelsen är undertecknad underdånigt på styrelsens vägnar av Eric Uggla den 14 november 1935.⁴⁴² Något svar på denna begäran har vi inte hittat, men däremot framgår det av protokollen att en ny begäran skickas till konungen i oktober 1936.⁴⁴³

I januari 1937 tas frågan upp igen eftersom styrelsen har fått ta del av ecklesiastikdepartementets skrivelse till skolöverstyrelsen av den 4 december 1936. Den säger att Skövde stadsbibliotekets framställning om centralbibliotek ”icke föranledde någon K. Maj:ts åtgärd”.⁴⁴⁴ Nu beslutar styrelsen att göra en framställning direkt till statsutskottets ordförande, till vilken man skickar en skriven kopia av den tidigare skrivelsen tillsammans med ytterligare synpunkter och argument.⁴⁴⁵ De ytterligare argument som framförs är bland annat att Skara är en av de mindre städerna i Skaraborg och inte visar tecken på ett ökat invånarantal. Skaras högre allmänna läroverk, som åberopas som länets förnämsta kulturkälla, har nu ett mindre antal lärjungar än vad Skövdes högre allmänna läroverk har. ”Ingen kan väl på allvar påstå, att ett forskarbibliotek är i detta län påkallat”,⁴⁴⁶ tillägger styrelsen och menar att detta skulle vara dålig ekonomi.

Vidare påpekas att Skövdes stadsbibliotekarie är akademiskt utbildad och därtill biblioteksutbildad, samt att det alltid finns en eller två extra biträden. Dessutom är biblioteket öppet fem timmar på vardagar och fyra timmar på söndag. Styrelsen vill också påminna om att staden är en stor garnisonsort med tre regementen, ”hvars personal, särskilt bland beväringen, i rätt stor utsträckning begagnar sig av biblioteket”.⁴⁴⁷ De kan därför när de återvänder till sin hemort sprida kännedom om biblioteket och samt möjligheten att beställa litteratur därifrån.⁴⁴⁸

I Skövde biblioteksstyrelsens sista skrivelse finns en bilaga med en kopia av ett brev skrivet den 10 september 1924 av en lektor S. E. Melander i Skara adresserat till Domkapitlet i Skara. I detta ganska långa brev uttalar han sig om biblioteket i Skara och säger bland annat att:

⁴⁴⁰ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴⁴¹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴⁴² Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll november 1935 § 3, bilaga nr 8.

⁴⁴³ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll oktober 1936 § 3.

⁴⁴⁴ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 4.

⁴⁴⁵ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5.

⁴⁴⁶ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 2.

⁴⁴⁷ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 2.

⁴⁴⁸ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 2.

Den nuvarande lokalen är eldfarlig. Vådan av att hava en stor och dyrbar boksamling inrymd vägg om vägg med ett kemiskt laboratorium ligger ju i öppen dag, och tillbud till olyckshändelser hava ej alldeles saknats.⁴⁴⁹

Därtill är hyllorna så fulla att böcker nu måste staplas på golv och bord, och i ett vindskontor har det ”invräktts en massa litteratur, som ännu ej är undersökt, men som helt säkert innehåller en mängd värdefulla arbeten”.⁴⁵⁰ Att läroverket verkligen har fått inhysa naturvetenskapliga undervisningsrum i biblioteksbyggnaden framgår av innehållet i tidigare bilagor.⁴⁵¹ Hur situationen verkligen var i Skara i mitten av 1930-talet har vi dock inte kunnat undersöka eftersom vår tidsram inte tillät det.

Skövde stadsbibliotek blir aldrig centralbibliotek. Efter ett riksdagsbeslut, antaget 1937, inrättas Stifts- och landsbiblioteket i Skara.⁴⁵² Eftersom ett landsbibliotek också fyller funktionen som centralbibliotek i länet, försvinner möjligheten för Skövde att få den efterlängta utnämningen.

6.7 Barn- och ungdomsavdelning samt annan verksamhet

I ett välkomsttal som Ljung håller vid en biblioteksskurs i Skövde hösten 1935 avslöjar han vissa personliga önskemål beträffande bibliotekets framtid. Ett av dem är att inreda en särskild barnavdelning. ”Vi ha ju visserligen i flera år haft några barnhyllor, men de kunna ju ej ersätta ett barnens eget bibliotek med särskilt utbildad personal.”⁴⁵³ Vid biblioteksstyrelsens sammanträde i juni 1937 föreslår Ljung att man skall inrätta en ungdomsavdelning. Ordförande Ugglas är emot förslaget och

tillät sig betvivla möjligheten att under nu rådande lokala och ekonomiska förhållanden anordna en dylik institution, som givetvis skulle komma att påkalla ökning av bibliotekspersonalen [sic!] och framkalla svårigheter beträffande lokals tillhandahållande utan att inkräkta på stadsbibliotekets redan hårt i anspråk tagna utrymme.⁴⁵⁴

Ugglas pessimism delas dock inte av de övriga ledamöterna. Ljung får därför i uppdrag att undersöka möjligheterna och komma med förslag om hur detta skall kunna lösas tekniskt och ekonomiskt.⁴⁵⁵ Fem månader senare tar Ljung återigen upp frågan. Eftersom varken lokaler eller personal räcker till, vilket man i nuvarande läge inte kan göra något åt, beslutar styrelsen att en fortsatt utredning skall göras under år 1938.⁴⁵⁶

Det sägs inget mer om den fortsatta utredningen. Att tanken finns att ge plats för en barnavdelning framgår dock av det svar som biblioteksstyrelsen ger drätselkammaren i juli 1939. Kammaren vill veta hur styrelsen ställer sig till den kommunala flickskolans ansökan om att få disponera fyra rum i bibliotekshusets första våning. Styrelsen har inget att invända emot deras begäran, sedan tillägger den:

⁴⁴⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 5E.

⁴⁵⁰ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 5E.

⁴⁵¹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-01-18 § 5, bilaga nr 2.

⁴⁵² Stenberg 1975, s. 540f.

⁴⁵³ Skövde stadsbiblioteks magasin, omärkt pärm, disposition till välkomsttal.

⁴⁵⁴ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-06-22 § 3.

⁴⁵⁵ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-06-22 § 3.

⁴⁵⁶ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1937-11-06 § 4.

detta dock under den oeftergivliga förutsättningen, att stadsfullmäktige anvisar biblioteket erforderliga lokaler för barnavdelning och magasinutrymmen. Styrelsen måste nämligen uttryckligen framhålla, att redan nu alla utvecklingsmöjligheter saknas, så som bibliotekshuset f.n. disponeras.⁴⁵⁷

På hösten samma år, 1939, behandlar styrelsen frågan igen efter ett besök av bibliotekskonsulent Bengt Hjelmquist. Han var mycket nöjd med biblioteket, med ett undantag:

Dock ansåg han, att frågan om en barnavdelning nu borde få åtminstone en provisorisk lösning med hjälp av förefintliga lokalmöjligheter och i intimt samarbete med folkskolornas bibliotek.

Bibliotekarien föreslog därför styrelsen, vilken ju under de senaste åren ivrigt arbetat för att få en lösning av barnbiblioteksfrågan till stånd, att låta provisoriskt inreda studierummet, så att det stod färdigt att tas i bruk hösten 1940. De kostnader, som voro förknippade med denna utvidgning av verksamheten, torde efter vad bibliotekarien visade kunna täckas utan extra anslag.⁴⁵⁸

Styrelsen godkänner förslaget,⁴⁵⁹ men det blir ingen barn- och ungdomsavdelning det året. Vi har inte följt alla turerna framåt eftersom vår redogörelse endast sträcker sig fram till 1940. Hans Giöbel, stadsbibliotekarie i Skövde från och med 1952, skriver att det dröjer ända till sommaren 1952 innan styrelsens beslut om en barn- och ungdomsavdelning kan verkställas.⁴⁶⁰

Vi går tillbaka i tiden igen till åren mellan 1938 och 1940. Stadsbiblioteket utvidgar nu sin verksamhet på andra områden. Bland annat har man kurser i bok- och bibliotekskunskap på olika skolor och läroverk i staden, vilket gör att eleverna lär sig använda biblioteket på ett helt annat sätt av vad de har gjort tidigare. Man inrättar också ett bibliotek på garnisonssjukhuset. Vad gäller de värnpliktiga så får de från den 1 december 1939 kostnadsfritt ett lånekort.⁴⁶¹

Åren 1938 och 1939 blir också slutet på en epok. I januari 1938 avsäger sig Eric Uggla ledamotskapet i biblioteksstyrelsen. Vid 1939 års slut avgår både Elis Estreen och Walter Sundström. De har båda, i likhet med Uggla, varit medlemmar av styrelsen sedan bibliotekets tillkomst.⁴⁶² I januari 1940 blir R. Victorin, som tidigare fungerat som suppleant, invald i styrelsen.⁴⁶³ ABF:s bibliotek överlämnas till stadsbiblioteket 1937, men inget sägs om det i biblioteksstyrelsens protokoll. 1941 överlämnas även Logen Thors bibliotek till stadsbiblioteket, och i med det avslutar vi vår redogörelse för biblioteksutvecklingen i Skövde.

⁴⁵⁷ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1939-07-10 § 2.

⁴⁵⁸ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1939-11-24 § 4.

⁴⁵⁹ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1939-11-24 § 4.

⁴⁶⁰ Giöbel 1954, s. 233.

⁴⁶¹ Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1940, bihang nr 40, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1938-1939*, s. 2ff.

⁴⁶² Skövde kommunarkiv, Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1940, bihang nr 40, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1938-1939*, s. 1.

⁴⁶³ Styrelsen för stadsbiblioteket, Skövde, protokoll 1940-01-23 § 1.

7 Analys och avslutande diskussion

Syftet med detta arbete är att ge en bild av Skövdes bibliotekshistoria under en period på 110 år. Vi vill också ta reda på varför det dröjde så länge innan staden fick ett stadsbibliotek. För att kunna göra det använder vi följande frågeställningar:

- Hur kan biblioteksutvecklingen i Skövde under åren 1830-1940 beskrivas?
- Vilken roll spelar major Eric Uggle i den process som leder fram till att Skövde får ett stadsbibliotek?

Frågorna är i vissa fall svåra att skilja på och går in i varandra, därför kommer en del att upprepas i vår analys.

7.1 Hur kan biblioteksutvecklingen i Skövde under åren 1830-1940 beskrivas?

För att kunna besvara denna fråga har vi gjort en deskriptiv redogörelse för biblioteksutvecklingen i Skövde under åren 1830-1940. Vi analyserar vårt material i förhållande till den nationella folkbiblioteksutvecklingen, statliga beslut och förordningar samt Skövde stads karaktär.

7.1.1 Skövde 1830-1940

Runt 1830, då doktor Edgren startar Skövde Läsesällskap, liknar han Skövde vid en vacker by, där gatorna ännu inte är stensatta och bebyggelsen består av små envåningshus. Staden har omkring 600 invånare, varav de flesta lever av åkerbruk och boskapsskötsel. Här finns redan ett antal militärer bosatta, tack vare närheten till Axvall, där Skaraborgs och Västgöta regementen har sin mötesplats. 1859 invigs järnvägen, och nu växer Skövde snabbt. Industrier etableras, en vattenkuranstalt lockar folk till staden. Arbetareföreningen och IOGT-logen Thor startar sin verksamhet med föreläsningar och egna bibliotek. Under en period finns även ett kommersiellt lånbibliotek, vilket innebär att det under 1880-talet finns inte mindre än tre bibliotek i Skövde, som då har cirka 3-4 000 invånare. Officerarna är ett betydande inslag i stadsfullmäktige, vilket bidrar till att fler militärförläggningar hamnar i Skövde. Vid sekelskiftet har staden ungefär 5 000 invånare, 20 år senare är antalet nästan 10 000. Fullmäktige domineras av högern och liberalerna. Tanken om ett stadsbibliotek väcks 1916, men realiserar inte fullt ut förrän 1931. 1925 bildas en lokalavdelning av ABF i Skövde och ett studiecirkelbibliotek. Staden är fortfarande borgerligt styrd, också den lokala pressen är borgerligt präglad. Mot slutet av 1930-talet bryts denna borgerliga dominans, då vänsterblocket för första gången går förbi högern i fullmäktigeval.

7.1.2 Läsesällskapet

Läsesällskapen, som är en form av lånbibliotek, börjar växa fram i Sverige under 1700-talets senare del, då upplysningens tankar fortsätter att spridas och läskunnigheten ökar allt mer. Enligt Utterström är ett utmärkande drag att sällskapen startas på orter där det inte finns någon bokhandlare, vilket innebär att det är svårt att få tag på böcker.

I Karlskrona startas runt 1800 ett lånbibliotek och ett läsesällskap. Staden är vid denna tid en ämbetsmannastad som domineras av aristokratiska och konservativa element. Där finns ingen bokhandel som kan förmedla lån. Även Skövde har en borgerlig prägel, och inte heller här finns någon bokhandel. I Karlskrona är det en grupp bildningsintresserade privatpersoner som tar sig an uppgiften att starta läsesällskap och lånbibliotek. Då doktor Edgren 1828 kommer till Skövde reagerar han över den låga bildningsnivån, även bland de förnämre invånarna. ”Allt intresse för litterär bildning låg i dvala”, skriver han i sina memoarer. Två år efter sin ankomst till Skövde försöker han råda bot på detta. Utan tvekan har han en önskan att höja bildningsnivån genom läsesällskapets bildande. Medlemmarna får delvis styra inköpen, och det som köps in är främst skönlitteratur, men även reseskildringar samt historiska och politiska verk.

Läsesällskapen är ofta slutna, ganska homogena i sammansättningen och består främst av välbeställda herrar. Sällskapen blir enligt Utterström en social inrättning, som gör det möjligt för likasinnade att träffas och diskutera. Läsesällskapet i Skövde har ett tjugotal medlemmar. De flesta återkommer år efter år, även om några namn försvinner och ersätts av andra. Vi vet inte hur och i vilket omfattning ”inbjudandet” till sällskapet sprids, men att döma av medlemmarnas namn och titlar håller det sig uppenbarligen till de finare kretsarna i Skövde. Runt hälften av deltagarna är officerare, här finns capitainer, lieutenanter, ryttmästare och till och med en general. De övriga medlemmarnas titlar visar att även dessa kommer från högre kretsar; borgmästare, apotekare, rådman, notarie etcetera. Edgren själv är läkare, och tjänstgör både som fältläkare och allmänpraktiserande.

Vad som är lite speciellt med Skövde Läsesällskap är att även en kvinna förekommer i medlemslistorna. Fröken Treffenberg finns med under hela den tid vi har uppgifter om medlemmarnas namn, 1832-1844. Vi försöker ta reda på vem hon är och lyckas hitta uppgifter om ett par kvinnor med detta efternamn. Båda bor i Skövde trakten under denna tid, men närmare undersökningar visar dock att ingen av dessa kan vara den vi söker. Den ena dör redan 1840, den andra gifter sig och lämnar trakten under 1830-talet. Vem ”vår” fröken Treffenberg är och hur hon hamnar i detta sällskap är fortfarande en obesvarad fråga.

Enligt Östholm är orsaken till att läsesällskapen mer eller mindre försvinner vid 1800-talets mitt flera: fler bokhandlare etablerar sig även i mindre orter, priserna på böcker sjunker, folkrörelserna startar egna bibliotek och den nya typen av folkbibliotek börjar växa fram. Här ser vi bara delvis likheter med utvecklingen i Skövde. Visserligen öppnas en bokhandel i staden vid denna tid, vilket gör det möjligt att skaffa böcker på egen hand, men det dröjer ännu många år tills något folkrörelsebibliotek startas. Den största orsaken till att läsesällskapet läggs ner verkar vara att två av de tre grundarna försvinner; en dör och en flyttar tillfälligt från staden. När dessa eldsjälar försvinner upplöses sällskapet.

7.1.3 Oscar Lindblads lånbibliotek

1876 öppnar ett lånbibliotek i Skövde. Enligt Utterström är det ofta bokhandlare som ligger bakom de lånbibliotek som startar i Sverige, men den bokhandel som finns i Skövde verkar inte bedriva någon dylik verksamhet. Det är i stället Oscar Lindblad, en sockerbagare, som öppnar lånbiblioteket. Lindblad är även nykterhetsivrare och en av dem som 1880 bildar IOGT-logen Thor. Denna leder han fram till 1887, då han flyttar till Jönköping. Han verkar dock inte alls engagera sig i logens bibliotek. Det kan hända att han inte vill blanda sig i loge-biblioteket eftersom det konkurrerar med hans egen rörelse.

Skövde är nu en stad som växer snabbt. Järnvägen mellan Stockholm och Göteborg som passerar Skövde har inneburit stora förändringar för staden. Folk från andra delar av landet kan lätt ta sig till vattenkuranstalten och de förbättrade transportmöjligheterna gör att industrier börjar etableras i Skövde, om än i ganska liten skala. 1873 bildas Skövde Arbetareförening och startar sitt bibliotek, men Lindblad ser tydligen behov av ytterligare ett bibliotek, eller kanhända ett folkligare urval av böcker än vad arbetareföreningen kunde erbjuda? Lånbiblioteket startar under ett par sommarmånader i brunnssalongen, vilken vi förmodar var belägen vid vattenkuranstalten. Antagligen går verksamheten bra under dessa månader, eftersom den återupptas i nya lokaler mitt i staden under hösten. I samband med nyöppnandet annonserar Lindblad att han köper in romaner och resebeskrivningar. Några veckor senare öppnar Lindblad även bageri och café i samma lokal. Björkman skriver att hemlån var det vanligaste i de svenska lånbiblioteken, medan man i andra länder samlades i bibliotekens lärum för att läsa och diskutera. Hos Oscar Lindblad finns båda dessa möjligheter. Från och med 1877 startar han också läsecirklar, och vi antar att dessa samlades i caféet, men vi har inga källor som bekräftar det.

Atlestam, Berggren och Halasz påpekar att de svenska lånbiblioteken främst erbjöd romaner, eftersom ekonomiska intressen styrde utbudet. Även hos Lindblad förefaller romaner ha varit det som dominerar beståndet, i annonserna är det dessa som omnämns. Läsecirklarnas medlemmar har också möjlighet att önska vilka böcker som skall köpas in till biblioteket. Enligt Björkman var lånbibliotekens kundkrets vid slutet av 1800-talet övervägande kvinnlig. Hur det såg ut i Skövde kan vi inte uttala oss om, då vi inte hittat något material om lånbiblioteket eller dess låntagare utöver tidningsannonserna.

Om man jämför avgifterna för de olika biblioteken ligger Lindblad ganska högt, 38 öre per vecka. Arbetareföreningen låter medlemmar låna gratis, medan utomstående senare får betala 10-15 öre per vecka. Å andra sidan finns ett betydligt större bokbestånd hos Lindblad, där läsecirkelns medlemmar får låna fritt. Avgifterna för Logen Thors bibliotek vid denna tid vet vi inget om, men 1908 betalar logens medlemmar 5 öre per bok och vecka, andra 10 eller 20 öre.

När biblioteket säljs 1887 består det av cirka 900 volymer. Det är alltså förhållandevis stort, om vi jämför med Skövdes övriga bibliotek. Arbetareföreningen har cirka 200 böcker då deras bibliotek säljs 1892, Logen Thors bestånd är 873 böcker 1918, efter drygt 30 års verksamhet.

7.1.4 Skövde Arbetareförenings bibliotek

De första svenska arbetarföreningarna bildas redan under 1850-talet, i samband med industrialismens genombrott. De blir dock inte så långlivade, bland annat på grund av bristande hänsyn till industriarbetarna, som blir fler och fler. Några år senare får denna typ av föreningar ett nytt uppsving, och nu är de lite mer anpassade till arbetarnas behov. Skövde Arbetareförening bildas 1873 i den ”andra vågen” av arbetarföreningar i Sverige, och liksom i resten av landet är det inte vad vi idag skulle kalla arbetare som startar föreningen. De som omnämns skulle vi snarare kalla hantverkare eller medelklass. Den första styrelsens ledamöter har titlar som skräddaremästare, urmakare, garvaregesäll etcetera. Skövde är ingen stor industristad vid denna tid, även om utvecklingen börjat gå framåt efter att järnvägen lades vid Skövde. Stadens första industri, den mekaniska verkstaden, sysselsätter vid sekelskiftet cirka 130 personer.

Arbetareföreningen blir en mötesplats för många. Liksom i andra arbetarföreningar vid denna tid betonar man i Skövde vikten av bildning och upplysning, och biblioteket öppnas redan några månader efter att föreningen bildats. Pålman och Sjölin säger att föreningarnas bibliotek oftast grundas på gåvor, och att religiösa och naturhistoriska verk är vanliga i biblioteken. Tidningar och tidskrifter, som är dyra att köpa, är också ett betydande inslag i beståndet. Allt detta stämmer väl med Skövde Arbetareförenings bibliotek, vars första verk är en bibel i tre band, skänkt av bokhandlare Hedbom. De donationer som senare omnämns är till stor del naturvetenskapliga och historiska verk. 1890 meddelas att biblioteket tillhandahåller inte mindre än ett trettiotal tidningar.

Trots att bibliotek och lärum är ett så prioriterat inslag i verksamheten, blir deras livstid relativt kort med tanke på hur vital föreningen visat sig vara. Så sent som 1889 skaffar man en egen lokal där biblioteket skall vara, men redan året efter stängs läslokalen, och biblioteket kritiserar för bristande ordning. Trots att öppettiderna har ökat markant verkar intresset minska. Utomstående tillåts nu låna böcker mot en avgift, men inte heller detta hjälper. Kanhända beror det minskade intresset på konkurrensen från andra bibliotek? Enligt Pålman och Sjölin förlorar arbetarföreningarnas bibliotek sin betydelse i takt med att andra typer av bibliotek börjar växa fram, inte minst de som tillhör den nya arbetarrörelsen. I Skövde öppnar Oscar Lindblad sitt lånbibliotek ett par år efter arbetareföreningen, och sedan 1884 finns även Logen Thors bibliotek. Under slutet av 1880-talet finns alltså minst tre bibliotek i Skövde, som då har cirka 4 000 invånare. 1892 läggs Skövde Arbetareförenings bibliotek ner, trots att föreningen fortsätter sin övriga verksamhet. Då biblioteket upphör säljs böckerna, cirka 200 band. Det är alltså inget stort bibliotek, vilket kan förklara att det inte lyckas hävda sig gentemot Lindblads och Logen Thors bibliotek.

7.1.5 Logen Thors bibliotek

1879 kommer IOGT-rörelsen till Sverige, och redan 1880 bildas Logen Thor nr 17 i Skövde. En av grundarna, tillika logens ledare, är tidigare nämnde sockerbagare Lindblad. Enligt Åkerstedt är det på 1890-talet som Goodtemplarrörelsens folkbildande verksamhet startar. Då Oscar Olssons idéer om studiecirkel slår igenom i början av 1900-talet ökar antalet IOGT-bibliotek. När studiecirkelbiblioteken 1912 får rätt till statsbidrag ökar antalet än mer. Logen Thor får tidigt ett eget bibliotek då en läsklubb 1884 överlåter sina böcker till logen. Bibliotekets verksamhet verkar ganska turbulent

under de tidiga åren. Kanhända är det en tillfällighet, men det är just åren närmast efter att Lindblad 1887 lämnat staden som det stormar kring biblioteket, då läsklubben vill överta logens bibliotek och olika bibliotekarier försöker pengar eller på andra sätt vansköter sitt uppdrag. Med tanke på sin omskrivna förmåga att ”dämpa diskussionens vågor” kanske han skulle behövt styra upp verksamheten en smula!

Logen Thor bedriver en mångskiftande verksamhet, och i dess lokal sker allt från allmänna val till artistuppträdanden. Bland medlemmarna återfinns flera kommunpolitiker, och logen blir en maktfaktor i staden. Det ligger förmodligen en hel del sanning i påståendet att kommunala frågor ibland avgjordes i Logen Thor. Thors bibliotek verkar under 1900-talets första årtionden vara det enda bibliotek som Skövdeborna har tillgång till. Trots detta är antalet låntagare 1910/11 endast 77 stycken, vilket verkar förvånansvärt lite. Under arbetsåret 1932/33 har man 1 912 böcker, och 123 låntagare har lånat 1 515 böcker. Vi har inga siffror för andra svenska IOGT-bibliotek detta år, men 1938 är genomsnittsbeståndet för dessa bibliotek 470 böcker, med 460 utlån. Biblioteket i Skövde är alltså stort om man jämför med andra IOGT-bibliotek, men utlåningstalet är något mindre än genomsnittet.

Under 1920-talet startar kommunaliseringen av de svenska IOGT-biblioteken. På många håll är tveksamheten stor inför detta. Skövde är inget undantag. 1927 kommer det första förslaget att omorganisera logens bibliotek till folkbibliotek. Under de närmaste åren diskuteras bibliotekets framtid vid flera tillfällen, och 1933 är oenigheten stor. Biblioteket dras med växande skulder, och en del av styrelsen vill överlåta böckerna till stadsbiblioteket. Beslutet blir att behålla biblioteket, men endast ha öppet för medlemmarna vid logens möten. Protokollsekreteraren lägger in en kraftfullt formulerad reservation, där han anklagar de övriga för egoism. 1940 beslutas ”efter upprepade påtryckningar från stadsbibliotekets styrelse” att överlåta böckerna till stadsbiblioteket. De som tidigare varit motståndare till detta får dock vatten på sin kvarn, då det visar sig att stadsbiblioteket endast vill ta emot hälften av de skänkta böckerna. I rapporten inför årsmötet 1942 framgår tydligt den besvikelse logen upplever då deras mödosamt uppbyggda bibliotek värderas så lågt av stadsbiblioteket. Skövdelogens överlåtande går dock i linje med andra svenska folkrörelsebibliotek, varav de flesta införlivas med de kommunala biblioteken på respektive ort.

7.1.6 ABF-biblioteket i Skövde

En lokalavdelning av ABF bildas 1925 i Skövde och i och med det ett studiecirkelbibliotek vilket får ordningsnummer 203. Skövdes verkstäder och fabriker utökas under de första årtiondena av 1900-talet och det skulle kunna vara orsaken till att initiativtagarna G. Landelius, W. Sundström, och R. Victorin anser att det finns underlag för att bilda en lokalavdelning av ABF. Vi ser emellertid inte något sådant samband. Stadens befolkning har inte ökat nämnvärt och endast 26 representanter är närvarande vid det konstituerande mötet. Visserligen vet vi inte hur stora föreningar de representerar, men av hela redogörelsen ser vi att lokalavdelningen är liten och fattig. De har till exempel ingen egen lokal utan är inhysta på *Skaraborgarens* expedition vilket betyder att de får flytta med när tidningen byter lokaler.

Vi koncentrerar oss på studiecirkelbibliotekets utveckling under de 12 år som det existerar. Grunden till bokbeståndet är ett 30-tal böcker som övertas från en studiecirkel

i den socialdemokratiska ungdomsklubben. På andra orter är förfaringsättet likartat då arbetarföreningar eller ungdomsförbund överlåter sina bibliotek till ortens lokalavdelning av ABF. Emellertid är ABF-biblioteket i Skövde mycket litet och för att visa det gör vi en jämförelse med några andra ABF-bibliotek. Vi har valt biblioteken i Halmstad, Lidköping och Laholm.

I ABF:s redogörelser används begreppet arbetsår och det sträcker sig från 1 maj till 30 april året därpå. Siffrorna för folkmängden gäller det år som arbetsåret börjar med. Vi har inga siffror för låntagare i Halmstad och Lidköping.

År	Stad	Bokbestånd	Folkmängd	År	Stad	Bokbestånd	Folkmängd
1925	Halmstad	4 399	18 381	1928	Halmstad	5 125	23 344
1925	Lidköping	246	8 762	1928	Lidköping	665	8 907
1925	Skövde	108	10 149	1928	Skövde	295	10 317

ABF-biblioteket i Halmstad är mycket stort och stadens folkmängd år 1925 och 1928 ungefär dubbelt så stor som Skövdes. ABF:s biblioteks bokbestånd är däremot 40 respektive 17 gånger så stort i Halmstad jämfört med Skövde. Lidköpings folkmängd är cirka 1 400 mindre än Skövdes dessa år, men bibliotekets bestånd är drygt dubbelt så stort. Siffrorna för Lidköping är speciellt intressanta eftersom staden ligger endast 5 mil norr om Skövde. Jämfört med Skövde har Lidköping fler industrier vilket kan förklara arbetarrörelsens framgång där.

År	Stad	Bokbestånd	Antal låntagare	Folkmängd
1930	Laholm	564	227	2 686
1930	Skövde	337	114	10 848

Laholms bibliotek bildas på 1920-talet, precis som Skövdes. Men Skövdes folkmängd 1930 är nästan fyra gånger större än Laholms. Ändå är bokbeståndet i Laholms bibliotek en och halv gånger så stort och antalet låntagare är dubbelt så stort jämfört med Skövde. Vi tycker att siffrorna talar sitt tydliga språk och vi kan konstatera att ABF-biblioteket i Skövde är litet och det förblir så. Antalet låntagare överstiger 100 endast detta år, 1930, för att sedan sjunka igen.

Att styrelsen ändå vill ha kvar biblioteket så länge som möjligt framgår av protokollen. Beslutet att överlåta biblioteket till stadsbiblioteket skjuts upp gång på gång. Redaktör Johansson säger att låntagarna har ökat i antal sista tiden och därför bör de vänta med att överlämna biblioteket, men 1937 beslutas att samlingen skall överlåtas. Antalet ABF-bibliotek minskar nationellt 1939 då alltfler införlivas i de kommunala biblioteken. Precis som på andra orter får styrelsen rekommendationen från Centralbyrån att de skall försöka få en representant i styrelsen för stadsbiblioteket. R. Victorin, som har fungerat som lokalavdelningens bibliotekarie de flesta av åren, blir 1940 ledamot i stadsbibliotekets styrelse och innan dess fungerar han som styrelsesuppleant. Stadsbiblioteket har betydligt större resurser och fackutbildad personal som kan hjälpa till att förmedla information, vilket är en fördel för ABF:s verksamhet. Myntet har dock en baksida. Inge Johansson säger att det var "andra värden som gick förlorade" och syftar på ABF-biblioteken som trivsamt träffpunkt för medlemmar. Också i Skövde beskrivs bibliotekets lokal som en "kär samlingspunkt för både partifolk och studieintresserade", och även om det är trångt bland "hyllorna fulla av gamla tidningar" verkar alla trivas.

Bibliotekets bokbestånd är mindre än 500 när det deponeras i stadsbiblioteket. Stadsbiblioteket har när det öppnar närmare 9 000 böcker. Av det kan vi dra slutsatsen att ABF-biblioteket knappast påverkar stadsbibliotekets utveckling. Möjligtvis skulle det kunna vara som stadsbibliotekarie Ljung skriver, ett "värdefullt tillskott inom vissa områden, främst då genom de arbeten, som behandlar arbetarrörelsen samt politiska, ekonomiska och sociala frågor". Kan en eventuell brist på sådana verk bero på att stadsbibliotekets styrelse inte är så speciellt intresserad av sådana verk? Vi vet inte, men det är ju möjligt med tanke på den borgerliga dominansen i staden, vilken även speglas i styrelsen.

Eftersom en lokalavdelnings styrelse också kan utgöra biblioteksstyrelse, vilket är fallet i Skövde, är det svårt att urskilja i protokollet vilka beslut som rör hela verksamheten och vilka som endast rör biblioteket. Egentligen är det en helhet. Det finns mycket information om hela verksamheten med studiecirkel och föreläsungsverksamhet men ytterst lite finns sammanställt om ABF:s historia i Skövde.

7.1.7 Stadsbiblioteket – för nöjesläsning eller forskning?

När det gäller frågan vilken typ av bibliotek Skövde skall få, verkar åsikterna gå isär. I drätselkammarens förslag från 1916 står uttryckligen att beståndet skall begränsas till svensk vetenskaplig litteratur, och att utlåning till en början skall ske endast i undantagsfall. Bibliotekets ändamål skall vara att tillfredställa kunskaps- och forskningsbegäret hos dem "som för forskning eller speciella studier behöfva tillgång till sådana källskrifter eller uppslagsböcker". Det framgår tydligt att "stadsbibliotek" för kommunfullmäktige i Skövde innebär ett vetenskapligt bibliotek. Här finns ingen önskan att inrätta ett bibliotek för "vanligt folk". Detta verkar vara ganska unikt i Sverige vid denna tid. Om vi jämför med situationen i några andra städer, ser det annorlunda ut.

I Göteborg finns sedan slutet av 1800-talet två bibliotek, det vetenskapliga Stadsbiblioteket och det allmänt inriktade Dicksonska folkbiblioteket. Långt senare, på 1960-talet, byter biblioteken namn, Stadsbiblioteket blir Göteborgs Universitetsbibliotek, och folkbiblioteket får benämningen Stadsbiblioteket. Här byter alltså beteckningen *stadsbibliotek* betydelse från att ursprungligen stå för ett vetenskapligt bibliotek till att bli ett bibliotek för alla.

När Malmö stad 1904 beslutar att öppna ett bibliotek, sägs uttryckligen att det skall kallas stadsbibliotek. Anledningen är att man vill betona att det är ett bibliotek för alla, till skillnad från ett folkbibliotek som kan uppfattas som ett bibliotek främst för arbetarklassen. När det öppnar är beståndet främst vetenskaplig litteratur. Detta ändras inom kort, eftersom man i första hand köper in skönlitteratur. Denna står också för större delen av utlåningen.

I Norrköping öppnas runt sekelskiftet ett folkbibliotek. När kommunen några år senare köper in ett vetenskapligt bibliotek startar en diskussion om huruvida biblioteken skall slås samman eller hållas isär. Folkskoleinspektör Baager-Sjögren hävdar att det är en förlegad tanke att folkbibliotek är till för fattiga och obildade. Det är oväsentligt om man kallar det stadsbibliotek eller folkbibliotek. Han vill ha ett bibliotek som riktar sig till alla och kan erbjuda både vetenskapliga böcker och förströelselitteratur. 1913 har

han lyckats övertyga de beslutsfattande och de båda biblioteken förenas under namnet Norrköpings stadsbibliotek.

I Gävle är tanken 1906 att öppna folkbibliotek och lässtugor för folket. Kommittén som utreder frågan är noga med att betona att det offentliga biblioteket även skall erbjuda vetenskaplig litteratur och inte begränsas till det som ofta går under benämningen folkbibliotek. När ett bibliotek öppnas 1907 kallas det stadsbibliotek.

I andra städer verkar de styrande alltså oro sig för att det kommunala biblioteket inte skall bli ett bibliotek för alla. Det finns en rädsla att de som vill ha vetenskaplig litteratur inte skall komma till biblioteket. I Skövde är det enbart dessa man i första hand värnar om när man mellan 1917 och 1930 beviljar anslag för inköp av böcker. De övriga invånarna har man till en början inte en tanke på. 1924 kommer en motion som föreslår tillsättandet av en bibliotekskommitté som skall se till bibliotekets utveckling och göra det tillgängligt för allmänheten. Under detta möte framförs en önskan att allmänheten blir bättre informerad om att de inköpta böckerna redan nu står till deras förfogande. Denna önskan verkar inte ens tas upp till diskussion. Förmodligen kunde man under kansliets öppettider komma dit för att titta i böckerna, men de var inte katalogiserade. Tanken att aktivt verka för att allmänheten skulle använda samlingen verkar inte föresväva fullmäktige vid denna tid.

7.1.8 Stadsbiblioteket och lokalfrågan

Beslutet att inrätta ett stadsbibliotek i Skövde tas 1916. Det dröjer emellertid 15 år innan biblioteket öppnas för allmänheten. Varför tar det så lång tid?

En faktor som bidrog till att det drog ut på tiden för bibliotekets öppnande är att staden har brist på lämpliga lokaler för olika institutioner, däribland biblioteket. Diskussionen om var biblioteket skall inrymmas blir långvarig. När beslutet om att bygga ett nytt läroverk tas 1928 påbörjas en serie undersökningar beträffande vad den gamla läroverksbyggnaden skall användas till. Kammaren skriver redan på våren 1930 att biblioteket kan inhysas där, och statens bibliotekskonsulenter har inspekterat såväl boksamling som lokaler.

Efter en lång utredning beslutas att stadsbiblioteket skall placeras i byggnaden. När fullmäktige till sist tar detta beslut har de gått i en vid cirkel av olika förslag och utredningar för att komma fram till något som kammaren och enskilda ledamöter hela tiden har ansett. Önskan att få fina och rymliga lokaler till biblioteket är berömvärd, men försenade säkert öppnandet avsevärt. Hade fullmäktige i ett första steg nöjt sig med en enklare lokal hade staden med all säkerhet kunnat få ett stadsbibliotek tidigare. Vi har inte funnit någon sådan diskussion, men vi uppfattar det som att majoriteten i fullmäktige inte var intresserad av ett sådant alternativ.

Redan inför stadsbibliotekets öppnande skriver bibliotekskonsulent Linder att lokalerna måste utökas när det blir aktuellt med en barnavdelning. Hon skriver **när**, inte **om**, som om det är något självklart att en sådan avdelning skall finnas. Bibliotekarie Ragnar Ljung har också den uppfattningen att en sådan avdelning behövs och lägger fram ett förslag om det 1937. För tillfället saknas både utrymme eller personal, men styrelsen låter utreda frågan ytterligare. 1939 besöks biblioteket av bibliotekskonsulent Bengt

Hjelmqvist, som anser att studierummet provisoriskt borde kunna inredas till barnavdelning. Styrelsen godkänner detta förslag, men det dröjer ändå till 1952 innan Skövde stadsbibliotek får en barn- och ungdomsavdelning. Eftersom vår undersökning inte sträcker sig så långt fram i tiden vet vi inte varför det dröjde så länge, men det ger en antydning om att styrelsen inte fann det vara av hög prioritet med en särskild avdelning för barn och ungdomar.

7.1.9 Stadsbiblioteket och anslagen

1905 kommer den första svenska biblioteksförordningen. Här fastslås att bibliotek för folket är ett samhällsansvar, och alltså bör stödjas med statliga anslag. Detta innebär ett uppsving för landets folkbibliotek.

Vad kommer det sig att fullmäktige i Skövde inte bryr sig om att söka statsbidrag förrän 1930? Eftersom biblioteket dessförinnan inte är öppet för allmänheten eller lånar ut de böcker som finns, är det inte berättigat till några anslag. När Sundström 1924 vill tillsätta en bibliotekskommitté, är det bland annat för att denna skall se till att biblioteket får de statsanslag han anser att det har rätt till. Drätselkammaren hänvisar i sitt svar till 1912 års biblioteksförordning och påpekar att anslagen är så små och villkoren så stora ”att anslagen icke kunna vara eftersträvansvärda”. Vid fullmäktiges sammanträde påpekar vice ordförande att den senaste förordningen är från 1920, inte 1912. Drätselkammaren med Eric Uggle i spetsen har tydligen helt uteslutit tanken på ett bibliotek för allmänheten i sin planering, eftersom de inte ens har reda på vilken förordning som är aktuell. Det är knappast intressant för fullmäktige att i detta läge ändra sina ursprungliga idéer för att få anslaget, maximalt 400 kronor per år. Man nöjer sig alltså tills vidare med att bygga upp samlingen med hjälp av de kommunala anslagen som nu är uppe i 2 000 kronor per år, samt de tre donationer à 500 kronor man får av grosshandlare Högberg.

Den nya biblioteksförordningen 1930 sätter emellertid situationen i ett annat läge. Nu rör det sig om betydligt större summor, upp till 10 000 kronor. Vid denna tid är det politiska läget i landet på väg att svänga över från höger till vänster. Även om Skövde är lite senare i denna utveckling, kan man anta att klimatet börjar bli lite mer arbetarvänligt än tidigare, och att man börjar se fördelar med ett bibliotek som även riktar sig till den vanliga befolkningen. När man nu dessutom har en lokal ledig som lämpar sig för ändamålet, finns ingen anledning att dröja längre.

I samband med utredningarna om byggnaden utses en biblioteksstyrelse, som i sin tur söker efter en lämplig bibliotekarie. Styrelsen vill ha en akademiskt utbildad bibliotekarie och rådfrågar bibliotekskonsulent Knut Tynell, som ger sitt utlåtande om de personer som sökt tjänsten. Tynells förstahandsval är fil. kand. Ragnar Ljung, som har längst och mest varierad erfarenhet bland de sökande. Han får tjänsten och börjar i december 1930. Han får ta tag i ett stort projekt när det gäller katalogiserandet av alla böcker som köpts in sedan 1917. Eftersom bibliotekskonsulenterna vid sitt tidigare besök inte godkänt handbokssamlingen, beviljar fullmäktige ett anslag på 8 000 kronor för år 1931, varav hälften skall gå till inköp och inbindning. Inför öppnandet 1931 kommer bibliotekskonsulent Tynell på en ny inspektion, och han är fortfarande inte nöjd med samlingarna. Fullmäktige beviljar ytterligare 3 000 kronor till inköp av

skönlitteratur. När biblioteket öppnas finns där 6 000 okatalogiserade verk, 2 500 band för utlåning och 300 referensverk.

7.1.10 Stadsbiblioteket och centralbiblioteksfrågan

En av centralbibliotekets uppgifter är enligt 1930 års förordning att ansvara för utlåning av böcker som saknas i de lokala biblioteken och att ge biblioteksteknisk vägledning. Skövde stadsbibliotek är tidigt ute med en önskan om att bli centralbibliotek i länet. I maj 1935 begär de tillstånd av fullmäktige att ansöka om detta och i september skickas en förfrågan till konungen. Det visar sig att Skara vid samma tid ansöker om att bli landsbibliotek. Detta gör att Skara och Skövde blir konkurrenter, eftersom centralbibliotek inte inrättas i län som har landsbibliotek.

Biblioteksstyrelsen sammanställer en skrivelse där länets intressen framhålls före stadens önskemål och den skickas i november 1935. De argument som främst används har med folkbildningsarbetet att göra. Något som talar för Skaras sak är att de har en äldre boksamling som är värdefull för forskning, vilket skolöverstyrelsen betonat. Biblioteksstyrelsen menar att folkbildningsarbetets verksamhet inte har någon hjälp av ett landsbibliotek. Det är viktigt för cirkelbibliotekens utveckling att de har tillgång till facklitteratur i olika ämnen. Styrelsen anser därför ”att speciellt inom vårt län måste dessa folkbildningsintressen ovillkorligen väga tyngre än de i och för sig betydelsefulla forskningsmöjligheter ett landsbibliotek i Skara skulle erbjuda”. Ett landsbibliotek skall fylla samma funktion som ett centralbibliotek, men styrelsen menar att det skulle ta många år för Skara att skaffa den litteratur som behövs för att tillgodose detta folkbildningsintresse.

Styrelsen tar sedan till ekonomiska argument. Skövde stad har sedan 1918 anslagit 66 000 kronor för bokinköp och efter 1930 har inköpen gjorts i samråd med skolöverstyrelsen för att beståndet skall passa för ett centralbibliotek. De anslag som Skara utlovat är något svävande och låga vilket innebär att det ”kommer att dröja årtionden, innan folkbildningsarbetet kommer att få ett lika gott stöd i sitt arbete av det blivande landsbiblioteket som Skövde stadsbibliotek, förvandlat till centralbibliotek, omedelbart kan giva”. Skolöverstyrelsen har också sagt att ett centralbibliotek i Skövde blir betydligt billigare för statsverket än ett än ett landsbibliotek i Skara.

En ny begäran görs ett år senare, i oktober 1936. I december får styrelsen veta att deras framställning inte föranlett någon åtgärd. Styrelsen tar nya tag och gör ytterligare en framställning till statsutskottets ordförande i januari 1937. Nu använder styrelsen argument som att Skövde har större befolkningstillväxt än Skara och att Skövdes allmänna läroverk har fler elever än Skaras. Med tanke på det ursprungliga förslaget från 1916 är det anmärkningsvärt att styrelsen skriver ”Ingen kan väl på allvar påstå, att ett forskarbibliotek är i detta län påkallat”. Styrelsen får avslag och efter två års intensiva försök från Skövdes sida får de slutligen se sig slagna av grannstaden Skara, vars bibliotek 1937 utnämns till stifts- och landsbibliotek.

7.2 Vilken roll spelar major Eric Ugglå i den process som leder fram till att Skövde får ett stadsbibliotek?

För att besvara denna fråga gör vi en aktör- och strukturanalys. Genom en sådan analys kan vi se hur aktören och strukturen interagerar och förstå varför aktören handlar som han gör. Vi undersöker vilken roll major Eric Ugglå har haft som aktör i den process som leder till att Skövde får ett stadsbibliotek. Att vi inriktar oss på just denne man har flera orsaker. Det var från Eric Ugglå förslaget om ett stadsbibliotek ursprungligen kom. Han var en man med stort inflytande i Skövde under hela sitt vuxna liv, och han rörde sig i de kretsar som hade makten i staden. Eftersom han satt i stadsfullmäktige har det också, genom bevarade protokoll, gått att finna vilka förslag och beslut han understött eller satt sig emot.

Vi vill betona att den bild vi får av Eric Ugglå är endast en fasett av många, då en person har många roller. Vi kan naturligtvis endast se på hur han agerade inom detta område och vi kan bara utgå från det material som vi har funnit.

Analysverktyget som vi använder oss av är en modell av Lennart Lundquist, där aktören tilldelats de olika egenskaperna *förstår*, *kan* och *vill*. Att aktören *förstår* innebär att han registrerar sin omgivning och sig själv. Aktörens *kan* eller strukturella kapacitet gör att han kan agera och *vill* innebär att han vill agera. Dessa egenskaper påverkar processer som beslut och kommunikation, vilket i sin tur leder till handling. Aktören påverkas av strukturen, i det här fallet den lokala strukturen i Skövde, en borgerligt styrd militärstad, samt på en högre nivå samhällsstrukturen i Sverige. Strukturen kan vara institutioner, regler, relationer etcetera.

Enligt modellen påverkas aktören av tre påverkansströmmar: **socialisation**, **information** och **restriktion**. **Socialisation** ”formar aktörens *förstår* och *vill* och påverkar genom dessa hans *kan*”. Socialiseringsprocessen som pågår hela livet skapar aktörens värderingar och verklighetsuppfattning, men bilden som aktören har av verkligheten kan också vara felaktig eller ofullständig. **Information** och **restriktion** kan kopplas samman, menar vi, eftersom både information och restriktion påverkar aktörens *kan* eller strukturella kapacitet. Information ”ger aktören kunskap om strukturerna”. Hur informationen tolkas av aktören beror på hans egna värderingar och verklighetsuppfattning. Förändras *kan* är det också möjligt att *förstår* och *vill* påverkas. Restriktioner hindrar ”aktören att fatta vissa beslut, att vidta vissa åtgärder och att uppnå vissa effekter”. Information och kunskap om strukturen kan hjälpa en aktör att inte drabbas av restriktioner. Aktören kan genom information utnyttja strukturen för uppnå den effekt eller det mål han har med sitt agerande.

7.2.1 Personen Eric Ugglå

När det gäller Eric Ugglå har vi inte många fakta om hans uppväxt. Fadern är officer och ledamot i stadsfullmäktige och den unge Ugglå växer upp i en starkt borgerlig miljö. De normer Eric Ugglå tar till sig är helt säkert formade av den miljön. Vi ser hur socialiseringsprocessen i Ugglå fall skapar en man med en längtan efter kultur och bildning. Redan i 15-årsåldern visar han sitt intresse för historia och litteratur genom flitiga besök på museer och Kungliga biblioteket i Stockholm. Efter sin examen på

Krigsskolan flyttar han tillbaka till Skövde, där han snart tar sig in stadens beslutsfattande kretsar och raskt avancerar. 1888 blir han ledamot i drätselkammaren och 1895 i stadsfullmäktige där han är ordförande mellan 1926 och 1934.

Eric Ugglan är en handlingskraftig och beslutsam man med ett omvittnat häftigt humör. Som officer är han helt säkert van vid disciplin och att folk gör som han säger, och han verkar uppfatta sig själv som överordnad även utanför det militära. Ett exempel på det är när han helt enkelt går emot strukturen för att kringgå de restriktioner uppstått när han vill anlägga en viss gata i staden. I semestertid när de flesta av stadens befattningshavare är bortresta kommenderar han helt enkelt ut en arbetsstyrka för att anlägga gatan.

Samma år som Ugglan gifte sig, 55 år gammal, lägger han fram stadsbiblioteksförslaget. Finns det något samband? Har hans hustru något med det att göra? Eller innebär det ändrade familjeförhållandet nya funderingar om hur strukturen kommer att se ut för kommande generationer? Vi har inget svar på de frågorna. Vi vet att han själv sedan ungdomen saknat en sådan institution som ett stadsbibliotek i staden. Han säger i invigningstalet vid stadsbibliotekets öppnande, att alltsedan utbildningstiden i Stockholm har "saknaden efter sådana institutioner [...] med styrka framträtt och sedan många år tillbaka utgjort ett önskemål, vars uppnående städse hägrat honom".

7.2.2 Stadsbibliotek eller folkbibliotek?

Förslaget som Ugglan lämnar 1916 godtas omedelbart av stadsfullmäktige. Vad är det för information som Ugglan utgår ifrån när han menar att det är angeläget att ett stadsbibliotek inrättas? Ugglans syfte eller tanke med stadsbiblioteket är att ge personer "som för forskning eller speciella studier behöfva tillgång till sådana källskrifter eller uppslagsböcker [...] tillfälle att här i staden tillfredsställa sitt kunskaps- och forskningsbegär".

Staden har emellertid ett allmänt läroverk, som skulle kunna fylla behovet av litteratur för forskning. Enligt Ugglan är deras bibliotek inte av det slag att det kan tillgodose "så anspråkslösa kraf och torde äfven sakna förutsättningar att kunna utvecklas till hvad här afses". Enligt Ugglans förslag bör det finnas tillgång till litteratur som "encyklopedi, svensk historia, arkeologi, kulturhistoria, biografi, memoarer och närbesläktade samt svensk geografi, etnografi och topografi och slutligen svenskt samhällsväsen, såsom statskunskap, nationalekonomi, statistisk, politisk ekonomi och finansväsen". Ugglans egna värderingar, tillsammans med hans kunskap och information om stadens bibliotek, utgör grunden till att han anser att denna del av stadens struktur behöver förändras, genom att ett stadsbibliotek inrättas.

I egenskap av ledamot kan Ugglan påverka situationen och han vet hur han skall göra det. *Kan, vill* påverkar processen *beslut*. Har han något stöd från andra? Ja, för att poängtera det, att också andra ledamöter i fullmäktige stöder detta initiativ, skriver Ugglan in i förslaget att en enskild ledamot, när han får höra om planerna, genast skänker 500 kronor.

Möter han några restriktioner när det gäller den typ av bibliotek som han vill bygga upp? Ugglan själv ser inget behov av ett bibliotek för allmänheten. Det sägs heller inget i protokollen om att någon annan ledamot i fullmäktige för ett sådant på tal. Inte förrän i

januari 1924, sju år efter beslutet, lägger Walter Sundström in en motion om att en biblioteksnämnd bör tillsättas, att fullmäktige skall söka statsanslag för biblioteket samt att det skall göras tillgängligt för allmänheten. Sundström är socialdemokrat och något av en motpol till Uggle.

Vad blir svaret på Sundströms motion? Kammaren svarar att major Uggle har fått uppdraget att ”ombesörja bokinköpen och tills vidare [...] förestå biblioteket”, och att Sundström uppenbarligen ”syftat på en helt annan bibliotekstyp, nämligen s. k. folkbibliotek” när han framför sina krav. Tanken är inte att skapa ett sådant nu eller att söka statliga bidrag för det. Däremot kan man tänka sig att inrätta ett folkbibliotek också, vilket sedan kan slås samman med stadsbiblioteket. I den omröstning som följer är 16 röster för kammarens förslag och 14 mot. Uggle har alltså fortsatt stöd av strukturen och de restriktioner som kunde ha hindrat honom drabbas honom inte.

Uggle får också stöd och därmed strukturell kapacitet, det vill säga aktörens *kan* legitimeras, att fortsätta med bokinköpen till biblioteket. Ugglas inköp består enbart av vetenskapliga böcker och tidskrifter, och hans eget intresse för historia, lokalhistoria och topografi speglas tydligt i samlingen. Kammaren ber adjunkt Eneman, bibliotekarie vid realskolan, att uttala sig angående de bokinköp som Uggle har gjort under dessa sju år. Eneman berömmar urvalet som visar prov på boklig bildning och en verklig kärlek till uppgiften etcetera och säger att staden kan vara stolt över samlingen. Senare säger Uggle själv att han var ”angelägen att anskaffa mer svåråtkomliga verk” och att ”skönlitteraturen [...] däremot fått anstå, i avvaktan på bibliotekets öppnande, då behovet av sådan lätt kunde fyllas”. Att strukturen stödjer Uggle i denna fråga visar också att folkbibliotekstanken inledningsvis inte finns med i den process som leder fram till att Skövde får ett stadsbibliotek. Inköp av skönlitteratur görs strax före öppnandet, efter bibliotekskonsulentens Tynells inspektion.

7.2.3 Bibliotekslokal

Hur påverkar information i form av statliga beslut Uggle? I och med 1930 års beslut ser vi att kammaren och fullmäktige har en annan inställning till att söka statliga bidrag. Uggle själv syns inte i dessa diskussioner, men om strukturen förändras förstår aktören att han måste anpassa sig till den. Kunskap om strukturen kan hjälpa en aktör att inte drabbas av restriktioner. Vi skall ta upp några andra exempel där Uggle använder information från strukturen och agerar enligt den.

I förslaget 1916 står det att ett rum i kansli- och arkivbyggnaden kan användas för biblioteket, men med tiden kommer andra förslag upp. Uggle ingår i den skolkommitté som skall utreda behovet av ny läroverksbyggnad. Det är utanför kommitténs uppgift att komma med förslag om vad den gamla byggnaden sedan kan användas till. Ändå skriver kommittén 1928 att byggnaden ”erbjuder ypperliga lokaler för biblioteksändamål”. Vid fullmäktiges sammanträde vill Sundström att ett sådant beslut skall tas, medan överste Berg och bankdirektör Henström menar att frågan behöver utredas. Vad Uggle säger vet vi inte men vad han egentligen anser framkommer av skolkommitténs uttalande. När fullmäktige tar upp frågan igen i juni 1930 vill Uggle att de tar ett beslut. I 1930 års förordning står att plan över biblioteket på förhand skall granskas av skolöverstyrelsen. Uggle har använt den information han har om strukturen och skickar över ritningar. Detta gör han innan beslutet tas om att biblioteket skall placeras i byggnaden.

Senare uppträder restriktioner då utredningar om andra institutioners placering i byggnaden inleds. Därtill säger Magnusson att "folkbiblioteken numera icke ha samma betydelse som förr [...] Därför vore det skäl uti att icke tillmäta allt för omfattande utrymme åt stadsbiblioteket." Han säger också att "utvecklingen går i den riktningen, att folkbiblioteken icke frekventeras så som tidigare". Vad Uggla svarar på det vet vi inte. Han kan inte komma förbi restriktionerna, utan måste vänta på att utredningarna blir klara. Ärendet skjuts upp, men i september 1930 tar fullmäktige, utan votering, ett beslut om att biblioteket skall placeras i gamla läroverksbyggnaden.

När bibliotekskonsulenterna påpekar att lokalerna måste utökas om man skall få plats med en barn- och ungdomsavdelning, kan fullmäktige redan i detta läge begära att biblioteket tilldelas större yta. Så sker inte. Att Uggla inte är intresserad av en sådan åtgärd framkommer av det som händer sex år efter det att biblioteket öppnat. När bibliotekarie Ljung föreslår en barn- och ungdomsavdelning är Uggla negativ till förslaget och "tillät sig betvivla möjligheten att under nu rådande lokala och ekonomiska förhållanden anordna en dylik institution". De övriga styrelsemedlemmarna delar emellertid inte Ugglas uppfattning. Det är en märklig reaktion från Uggla med tanke på att han själv som tonåring besöker både museer och bibliotek. Kan det vara så att det är barnen och de yngre ungdomarna som han inte vill ha in i biblioteket, och därför inte vill agera?

7.2.4 Stadsbibliotekarie anställs

När en stadsbibliotekarie skall anställas verkar Uggla varken förstå eller vilja engagera sig. Det kan vara en anpassning till strukturens krav. Om ett bibliotek får minst 2 000 kronor i statsunderstöd skall bibliotekariens kompetens godkännas av skolöverstyrelsen enligt 1930 års förordning. Styrelsen siktar emellertid högre för de vill ha en akademiskt utbildad bibliotekarie. Den rådgör med bibliotekskonsulent Tynell och han rekommenderar Ragnar Ljung. Med tanke på att Uggla ville skapa ett mer vetenskapligt bibliotek tänkte vi först att det var han som ställde de högre kraven, men det verkar inte så. I det ursprungliga förslaget står det: "När omfånget så påkallar, torde biblioteksskötseln på billiga villkor kunna uppdragas åt exempelvis någon af allmänna läroverkets lärarepersonal."

När biblioteket öppnar finns det 6 000 okatalogiserade band. Med tanke på den exklusiva boksamlingen och dess vetenskapliga karaktär, borde Uggla själv vara mer intresserad av dess skötsel och katalogisering. Styrelsen och Tynell kan ha detta i åtanke då de vill ha en utbildad och erfaren bibliotekarie. Ugglas bristande engagemang och entusiasm för styrelsens initiativ skymtar fram när stadsbibliotekarien presenterar sig för majoren. Uggla tittar bara upp på honom och säger "det hittas på så många dumheter nu för tiden för att förstöra stans pengar". Kanske var det som den socialdemokratiska *Skaraborgaren* skriver när biblioteket öppnar, att fullmäktige har gett årliga anslag och "major E. Uggla har för pengarna köpt böcker och lagrat för att en dag kunna pryda stadsbibliotekets hyllor".

7.2.5 Aktören Eric Ugglå

Eric Ugglå var en aktör som interagerade med strukturen och påverkades av den på olika sätt. Vi har försökt att visa hur han fick den strukturella kapaciteten att genomdriva olika förändringar. En av dessa är att staden skall få ett stadsbibliotek. Detta genomförs och biblioteket öppnas för allmänheten onsdagen den 6 maj 1931. Dess karaktär är inte som Ugglå har tänkt sig från början, men han måste anpassa sig till strukturens krav. Ugglå får många lovord för sin insats i denna fråga men också i andra.

Att de borgerliga tidningarna *Västgöta Korrespondenten* och *Skaraborgs Läns Annonssblad* öppet uttrycker sin beundran för Eric Ugglå är inget att förvånas över. Mer uppseendeväckande är det faktum att även den socialdemokratiska *Skaraborgaren* skriver uppskattande om hans stora engagemang och kunnighet, även om de i samma andetag kallar honom antidemokratisk och envåldshärskare. De förslag han driver igenom är fördelaktiga för staden och dess invånare, inte bara överklassen drar nytta av hans gärningar. Hans inköp av mark, hans insatser för tåg- och busstrafiken med mera bidrar till stadens uppbyggnad. Förmodligen är hans hetsiga humör ibland en nackdel i de diskussioner som förekommer, eftersom tidningen påpekar att hans gärning förmodligen blivit större med ”några kvintin koncilians och diplomati”.

Sundström, Ugglå motpol i fullmäktige, berättar att Ugglå är en ”bitvarg som ofta retade gallfeber på folk men han kunde också utveckla en förödande charm och han var en förnämlig värd”. Sundström, som är ordförande i drätselkammaren, får rådet av Ugglå att inte bry sig om vad andra säger om han tror att en sak är ”riktig och bra för staden”. Vi ser att Eric Ugglå i många sammanhang har den strukturella kapaciteten att leva som han lär. Idag är namnet Eric Ugglå känt för de flesta Skövdebor, men få vet vem han var eller vad han utträttat.

7.3 Avslutande diskussion

När vi började samla in material fann vi mer än vi vågat hoppas på. Eftersom mycket inte hade publicerats i någon form tidigare var det intressant att läsa och en spännande uppgift att sammanställa delar av det. Vi tycker själva att materialet i denna uppsats är något för omfattande, vilket gör att vi inte kan göra någon djupare analys. Det finns mycket mer att säga om det vi har funnit. Vi skulle till exempel gärna ha gått vidare i frågan om centralbiblioteket och jämfört Skaras och Skövdes argumentering och korrespondens med berörda myndigheter. För den som vill ta vid där vi slutar ger vi förslag på fortsatt forskning längre fram i detta kapitel.

Vi vill ändå försöka säga något övergripande om biblioteksutvecklingen i Skövde under denna period. Skövde är en dynamisk stad beträffande biblioteksutvecklingen. Här finns många olika typer av bibliotek som avlöser varandra, och ibland existerar sida vid sida. Orsaken till att det är möjligt att bilda både läsesällskap och lånbibliotek är den tidens borgerliga struktur. Här finns välsituerade människor med ekonomiska möjligheter. Därefter kommer folkrörelsebiblioteken, som Logen Thor och ABF:s studie-cirkelbibliotek. Det tidigare har mer stöd av strukturen än det senare vilket vi ser på antal böcker, boklån etcetera. Staden är ingen arbetarstad, utan domineras av militärer och ämbetsmän.

Vi finner många drivande och starka personligheter som verkar för att etablera de olika bibliotek som vi har presenterat. De är alla aktörer som samverkar med och utnyttjar de för sin tid rådande strukturerna. Vi tycker att det är intressant att många av de enskilda aktörerna återkommer i olika sammanhang. Oscar Lindblad öppnar först sitt lånbibliotek, några år senare grundar han en av landets första IOGT-loger i Skövde. Han arbetar inte aktivt med logens bibliotek, men som logens ledare har han ändå betydelse för dess utveckling. Karl Dahlin är aktiv inom Logen Thor och arbetet med dess bibliotek, och han är styrelseledamot i ABF:s lokalavdelning. Samtidigt sitter han också i Skövde stadsfullmäktige.

Ett annat återkommande namn är Richard Victorin. Också han är med vid ABF-starten i Skövde, han är ledamot i fullmäktige och hamnar så småningom även i stadsbibliotekets styrelse. Dessutom återfinns han i listan över Skövde Arbetareförenings styrelseledamöter, och det är han som sammanställt föreningens minnesskrift. Detta är dock många år efter att arbetareföreningens bibliotek upphört. Även folkskollärare och riksdagsman Walter Sundström finns med i ABF-avdelningens första styrelse och kommunfullmäktige, och det är han som 1924 föreslår tillsättandet av en bibliotekskommitté. Då stadsbibliotekets första styrelse tillsätts, är han en av ledamöterna.

Enligt vår uppfattning var 1930 års biblioteksförordning en starkt bidragande orsak till att Skövde stadsbibliotek öppnades 1931. När anslaget storlek ökade så kraftigt fick fullmäktige anledning att uppfylla de önskemål om ett bibliotek för allmänheten som under flera år funnits, men tidigare inte vunnit gehör i fullmäktige.

Det som gör Skövde speciellt intressant ur ett bibliotekshistoriskt perspektiv är att fullmäktiges ursprungliga tanke var att bygga upp ett vetenskapligt bibliotek, inte ett bibliotek för allmänheten. De kommunala bibliotek som inrättades på andra håll i landet vid denna tid grundades främst med tanke på den växande arbetarklassen, men med förhoppningen att även andra skulle hitta dit. Till Skövdes bibliotek ville de styrande locka forskare och vetenskapsmän och man hade tydligen inte en tanke på de ”vanliga” invånarna. Vi har inte heller sett att något annat bibliotek för kommunala anslag köpt in böcker under så lång period innan bibliotekets öppnande. Under 15 år förvärvade Eric Uggla en mängd vetenskapliga böcker till stadsbiblioteket. Många av dem var både dyrbara och sällsynta. Det som finns kvar av den ursprungliga samlingen står idag i Skövde stadsbiblioteks magasin.

När det gäller media hade vi förväntat oss fler diskussioner eller debatter i den lokala pressen. Det visade sig att de tre lokala tidningarna inte skilde sig mycket från varandra, vilket säkert beror på att alla var liberala eller borgerliga. Den socialdemokratiska *Skaraborgaren* förhåller sig något mer kritisk i rapporteringen av de fullmäktigebeslut vi kontrollerat. Vi tror att den skulle kunna tillföra en ny dimension när det gäller reaktionen eller åsikter om besluten. Vi har dock inte följt upp inläggen i denna tidning under hela perioden, eftersom det var mycket tidsödande både att skaffa fram och att läsa tidningen på mikrofilm.

7.3.1 Källkritiska synpunkter

När vi värderade vårt källmaterial använde vi oss av de fyra kriterier som Torsten Thurén anger: äkthet, tidssamband, oberoende, och tendensfrihet. Övervägande delen av vårt material är protokoll, verksamhetsberättelser etcetera, och att de skulle vara förfalskningar verkar inte troligt, då ingen har något att vinna på ett sådant förfarande. Däremot kan de vara partiska eller ofullständiga. Tidssambandet i dessa fall är inte heller något som oroar oss, eftersom de skrivits i samband med möten och sammanträden. Däremot får man ha i åtanke att protokollen är performativer, vi vet inte alltid om de beslut som enligt protokollen fattats verkligen genomförts. Givetvis förstår vi att saker har sagts ”utanför” protokollet. Vi har försökt att få en uppfattning om det när det gäller stadsfullmäktiges sammanträden genom att gå till tidningarna och läsa vad de skrev om sammanträdena.

Vi har också sett att stadsfullmäktiges protokoll skiljer sig från föreningsprotokollen. De förra är mer formella, medan de senare är av mycket skiftande karaktär. Vissa protokollsekreterare har svårt att hålla sig till rena fakta och vill gärna framhäva sin egen åsikt i protokollen, som broder Eriksson då Logen Thor vill överlåta sitt bibliotek till stadsbiblioteket. Vid stadsbibliotekets styrelsesammanträden är det bibliotekarie Ljung som håller i pennan. Kanske är detta orsaken till att vi idag kan läsa att det ofta är Eric Ugglas som motsätter sig de moderna idéer som Ljung framför.

När det gäller skrivelsen i samband med ansökan om att biblioteket skulle bli centralbibliotek var vi först osäkra på äktheten och tveksamma till om vi kunde använda oss av den. Originalhandlingen har vi inte tillgång till, men det finns två karbonkopior, troligen gjorda då originalhandlingen skrevs. Att kopiorna är likadana ser vi då de har samma stavfel och en del suddiga bokstäver är likadana i båda dokumenten. Vi finner dem som bilaga till protokollet vid två olika tillfällen. Sista gången står det att det är en avskrift av den skrivelse som lämnades till statsrådet i november 1935. Av det bedömde vi handlingen som äkta. Vi kan i vilket fall som helst läsa om hur styrelsen resonerade och därför är den att betrakta som en kvarleva.

Det kan i andra fall vara så, att källan är mindre tillförlitlig på grund av att lång tid förflutit mellan händelse och nerskrift. Ett exempel på detta är den artikel som Eric Ugglas j:r skrivit om sin far. Eric j:r är knappt 25 år då fadern dör 1942, och han skriver ner sina minnen 1989, 47 år senare, då han själv är över 70. Även doktor Edgrens memoarer nedteknades sent i livet, för att därefter tolkas och bearbetas av en utomstående, vilket gör att dessa uppgifter inte kan betraktas som oberoende.

Inte heller de jubileumsskrifter vi använt oss av är oberoende, eftersom de är andrahandsuppgifter. Även dessa beskriver händelser som ligger långt tillbaka i tiden, och kan dessutom betraktas som tendentiösa. I flera fall har dock materialet för vissa perioder varit så magert i övrigt, att vi ändå valt att använda oss av dessa. Arbetareföreningens minnesskrift förenklade arbetet då vi sökte information i *Skövde Tidning*. Jubileumsskriften för lokalavdelningen av ABF var till stor hjälp när vi sorterade ut vilka uppgifter i protokollen som rörde enbart biblioteket, och inte hela studiecirkelverksamheten. När det gäller uppgifterna från jubileumsskriften om Skövde stad bedömde vi att den dåvarande museichefen var en så pålitlig källa att det inte skulle tillföra något att gå till primärkällorna i alla aktuella fall.

De uppgifter vi hämtat från tidningar kan givetvis också vara tendentiösa, och det har vi tagit med i tankarna, till och med räknat med, då vi använt dessa. Vi har ju bland annat velat se om den borgerligt färgade och den socialdemokratiska pressen skilt sig åt då de skrivit om biblioteket och Eric Ugglå.

7.3.2 Förslag till fortsatt forskning

Det finns mycket mer att säga om Skövde stadsbiblioteks föregångare än vad vi kunnat presentera i detta arbete. Att till exempel forska vidare om medlemmarna i Skövde Läsesällskap eller Logen Thors verksamhet och hur den kopplades till biblioteket vore mycket intressant.

Naturligtvis har mycket skett kring Skövde stadsbibliotek även efter 1940. Värt att undersöka vidare är bland annat den konflikt som startar 1948, då stadsbibliotekarie Sandermark lämnar sin tjänst, som förklaras i blockad med orsak av den låga lönen. Konflikten pågår i tre år. I januari 1950 stängs först biblioteket helt på grund av personalbrist och har sedan endast sporadiskt öppet. Allmänheten är missnöjd. Läroverkets elevråd vädjar till de styrande om att biblioteket skall öppna igen. Vi har också funnit brev där ABF kräver krafttag för en lösning av frågan. I slutet av 1951 är konflikten löst och en ny bibliotekarie anställs.

1965 invigs stadens nya kulturhus. Vad har detta betytt för stadsbibliotekets fortsatta utveckling? Har den nya utformningen inneburit någon skillnad för bibliotekets verksamhet?

Skövde stadsbibliotek var 2005 först i Sverige med att erbjuda nedladdning av böcker, språkkurser, filmer etcetera till mp3-spelare. Hur har detta fungerat?

8 Sammanfattning

Vårt syfte med denna magisteruppsats är att beskriva och analysera biblioteksutvecklingen i Skövde mellan 1830 och 1940. Vi vill också ta reda på varför stadsbiblioteket i Skövde öppnade så sent som 1931, och presentera den enskilde aktör som betytt mest för detta bibliotek. Frågeställningarna vi utgår från är följande:

- Hur kan biblioteksutvecklingen i Skövde under åren 1830-1940 beskrivas?
- Vilken roll spelar major Eric Ugglas i den process som leder fram till att Skövde får ett stadsbibliotek?

Vi väljer en kvalitativ forskningsstrategi för att undersöka hur olika bibliotek utvecklades under drygt 100 år. Eric Ugglas betydelse för stadsbiblioteket vill vi visa genom att beskriva hur han som aktör påverkats av den omgivande strukturen och vice versa.

Som en bakgrund till vår undersökning studerar vi det svenska folkbibliotekets utveckling. Vi beskriver dess föregångare: läsesällskap och lånbibliotek, sockenbibliotek och folkrörelsernas bibliotek. Dessutom tar vi upp de statliga beslut och förordningar som påverkat utvecklingen, liksom de olika betydelser som kan tolkas in i begreppen stads- och folkbibliotek. Efter en kort historik över Skövde redogör vi för de olika bibliotek som föregår stadsbiblioteket. Det material vi använder är olika protokoll, utdrag ur tidningar, minnesskrifter etcetera.

Skövde Läsesällskap bildas 1830 av en läkare, en kyrkoherde och en kapten. Sällskapet består av cirka 20 personer, många av dem militärer. För medlemsavgiften köper sällskapet in böcker som sedan cirkulerar bland medlemmarna. Verksamheten pågår till 1848, då sällskapet upplöses. 1876 öppnar ett lånbibliotek i staden. Initiativtagaren är en sockerbagare, som också är med och startar IOGT-logen Thor några år senare. Denne driver biblioteket fram till 1887, då han säljer det och lämnar Skövde. Några år tidigare, 1873, bildas Skövde Arbetareförening som nästan genast startar ett bibliotek. Föreningen har en livlig verksamhet, men biblioteket flyttar ofta och verkar inte riktigt fungera som önskat. 1892 säljs böckerna, och föreningens verksamhet fortsätter utan bibliotek. 1880 grundas Logen Thor. Fyra år senare överlåter en läsklubb sina böcker till logen, som därmed startar ett eget bibliotek. Biblioteket blir med tiden ganska stort, 1918 finns där 872 böcker, 1933 är antalet 1912. Efter många och långa diskussioner överläts logens bibliotek till stadsbiblioteket 1941. Även ABF:s lokalavdelning i Skövde startar ett eget bibliotek 1925. Biblioteket flyttar ofta och lyckas aldrig bygga upp något större bestånd, men de böcker som finns nyttjas flitigt. Då stadsbiblioteket öppnas, startar diskussioner om att eventuellt deponera ABF-biblioteket där. Detta sker också så småningom, men inte förrän 1937.

Vi presenterar den enskilde aktör som haft störst betydelse för Skövde stadsbibliotek. Major Eric Ugglas ägnar en stor del av sitt liv åt kommunalpolitiken och står bakom många av de frågor och beslut som rör biblioteket.

Efter en långdragen process öppnas slutligen Skövde stadsbibliotek. Grunden läggs redan 1916 då drätselkammaren kommer med förslaget, och sedan dess har Eric Ugglas

köpt in vetenskaplig litteratur för de kommunala anslag som beviljats. Tanken är från början att biblioteket skall bli ett forskningsbibliotek. Den nya biblioteksförordningen 1930 ger stadsfullmäktige anledning att ändra sina ursprungliga planer och starta ett bibliotek för alla, ett stadsbibliotek för både forskning och förströelse. När den gamla läroverksbyggnaden ställs till förfogande finns ingen anledning att dröja längre, och den 6 maj 1931 öppnar Skövde stadsbibliotek. 1935 ansöker biblioteket om att utnämnas till centralbibliotek, men efter ett par års kämpande får Skövde se sig besegrad av grannstaden Skara. Där inrättas 1937 Stifts- och landsbiblioteket.

Vi besvarar vår första fråga genom att relatera de bibliotek vi redogjort för till den nationella biblioteksutvecklingen. För att besvara fråga två gör vi en enkel aktör- och strukturanalys, där vi pekar på den betydelse Eric Ugglas har för stadsbibliotekets utveckling och hur han påverkas av och utnyttjar strukturerna han omges av.

Vi kommer fram till att Skövde har haft en dynamisk biblioteksutveckling. Många enskilda aktörer har på olika sätt bidragit till att skapa en mångfald av bibliotek, från läsesällskap till stadsbibliotek, som tillgodosatt Skövdebornas behov av böcker genom åren. Skövde är unikt i det avseendet att det kommunala biblioteket först var tänkt som ett vetenskapligt bibliotek, inte ett bibliotek för alla. Det är inte heller så vanligt att en stad beviljar anslag för inköp av böcker under så lång period utan att biblioteket öppnas för allmänheten. Mycket återstår att säga om Skövde stadsbibliotek, och vår förhoppning är att någon annan tar vid där vi slutar.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Lidköping

Skaraborg Läns Folkrörelsearkiv

ABF, Arbetarnas Bildningsförbund, Skövde

A1 Årsmötes- och styrelseprotokoll 1925-1937

B3 Årsredovisningar

F1 Handlingar rörande biblioteket

Logen Thor

A1 Årsmötes- och styrelseprotokoll

B1 Revisionsberättelser

F1 Handlingar rörande biblioteket

Skövde Arbetareförening

A1 Årsmötes- och styrelseprotokoll

Skövde socialdemokratiska ungdomsklubb (gamla)

A1 Mötesprotokoll 1905-1910

Skövde socialdemokratiska ungdomsklubb, SSU

F1 Historik

Skövde

Skövde kommunarkiv

Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1916, bihang nr 83

Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1934, bihang nr 42, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1931-1933*

Stadsfullmäktige i Skövde Beslut 1864-1970, protokoll 1940, bihang nr 40, *Skövde stadsbibliotek - Redogörelse för verksamheten under åren 1938-1939*

Skövde Stadsmuseums arkiv

Box 218, dok. 2

Skövde Stadsbiblioteks magasin

Biblioteksstyrelsens protokoll

Bok med Eric Ugglas inköp

Bok med lånestatistik

Omärkt pärm med blandade dokument, ej arkiverade

Stockholm

Kungliga biblioteket, handskriftsavdelningen

1.e.2.a:10

SCB:s Information och bibliotek. E-post 2007-04-29, 2007-05-14

Tryckta och elektroniska källor

1925-1950: historik för Skövdeavdelningen av ABF: 25 år i det frivilliga bildningsarbetets tjänst. Falköping: Skaraborgaren.

- ABF:s verksamhetsberättelse 1912/13 ur Åkerstedt, Jonas (1967). *Den litterate arbetaren: Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930*. Uppsala: Studentservice.
- Andersson Odén, Tomas (1999). *Skaraborgar'n och Spionen: Tidningar i Västra Götaland genom 250 år*. Sävedalen: Warne.
- Andersson, Birger (1977). *Arbetarrörelsen i Skaraborg: Socialdemokratiska partidistriktet 50 år*. Falköping: Svärd & Söner Tryckeri AB.
- Angående understödjande av folkbiblioteksväsendet: SFS 1912:229 (1912). Stockholm: Norstedts & Söner.
- Angående understödjande av folkbiblioteksväsendet: SFS 1920:948 (1920). Stockholm: Norstedts & Söner.
- Atlestam, Ingrid, Bergmark, Madeleine & Halasz, Eva (1997). *Fullbokat: Göteborgs folkbibliotek 1862-1997*. Göteborg: Stadsbiblioteket.
- Billqvist, Johan Wilhelm (1938). *Skövde Stadsfullmäktige under åren 1864 – 1938: Minnesskrift med anledning av Stadsfullmäktigeinstitutionens i Skövde sjuttiofemåriga tillvaro*. Skövde: Strokirks.
- Björkman, Margareta (1992). *Läsarnas nöje: Kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783-1809*. Uppsala: Universitetet. (Skrifter utgivna av Avd. för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen, nr 29). Diss. Uppsala universitet.
- Brohed, Ulla, red. (2005). *Bokstavligt hundra år: Malmö Stadsbibliotek 1905-2005*. Malmö: Föreningen Malmö stadsbiblioteks vänner. Föreningen Malmö stadsbiblioteks vänner skriftserie nr. 10.
- Bryman, Alan (2002). *Samhällvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Carlander, Carl Magnus (1889-1891). *Svenska bibliotek och ex-libris, del 1-3*. Stockholm.
- Clemensson, Per & Andersson, Kjell (1990). *Hembygdsforskare: Steg för steg*. Stockholm: LT.
- Dahlgren, Stellan & Florén, Anders (1996). *Fråga det förflutna: En introduktion till den moderna historieforskningen*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- En hundraårig kulturgärning: IOGT-NTO-rörelsen i Skaraborg 1880-1980* (1980). Vara: Skaraborgs distrikt av IOGT-NTO.

Giöbel, Hans (1954). Skövde stadsbibliotek. Ingår i Harnesk, Paul, red. *Mariestad, Skara, Skövde, Lidköping, Falköping, Tidaholm, Hjo med omgivningar*. Serie: Svenska stadsmonografier. Ringström & Ringström: Uppsala. S. 231-233.

Gustavsson, Bernt (1991). *Bildningens väg: Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Heffler, Hugo (1962). *Arbetarnas bildningsförbund 1912-1962: Krönika vid halvsekelgränsen*. Stockholm: Arbetarnas bildningsförbund.

Högberg, Folke (1954). Skövde som militärstad. Ingår i Harnesk, Paul, red. *Mariestad, Skara, Skövde, Lidköping, Falköping, Tidaholm, Hjo med omgivningar*. Serie: Svenska stadsmonografier. Ringström & Ringström: Uppsala. S. 238-246.

Högskolan i Skövde (2006-02-20). (Kristina Appelqvist, informationsansv.)
[http://his.se/Om Högskolan / Historik](http://his.se/Om_Högskolan/Historik) [2006-04-13]
[http://his.se/Om Högskolan / Statistik / Antal studenter](http://his.se/Om_Högskolan/Statistik/Antal_studenter) [2006-04-13]

Johansson, Hilding (1980). *Folkrörelserna i Sverige*. Stockholm: Sobers förlags AB.

Johansson, Inge (1995). *Boken och cirkeln*. Stockholm. Brevskolan.

Johansson, Inge (2002). *Bildning och klasskamp: Om arbetarbildningens förhistoria, idéer och utveckling*. Stockholm: Arbetarnas bildningsförbund: Bilda

Johansson, Maria (1998). *Från hundkoja och ekotempel till Orionhus: Vägen mot ett modernt folkbibliotek i Lidköping 1934-1960*. Borås: Högskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 1998:23).

Linde, Gunnar (1976). *Småstadsliv på 1800-talet: Ur en skövdeläkares anteckningar*. Skövde: Karlstedts Bokhandel.

Linde, Gunnar (1993). *Skövdeprofiler: Från drängen Pus till hovstallmästare Klingspor*. Skövde: L & M Malmströmer.

Linné, Carl von, (1746). *Västgöta Resa 1746*. Faksimile 1940 av Carl Linnaei *Wästgöta-resa på riksens högloflige ständers befallning förrättad år 1746*. Malmö: John Kroon.

Ljung, Ragnar (1931). Skövde stadsbibliotek. *Biblioteksbladet*, årg. 16, s. 235-238.

Lundh, Göran (2000). *Skövde under 600 år: En historisk beskrivning*. Skövde: Skövde kommun, Turistcentrum.

Lundkvist, Sven (1977). *Folkrörelserna i det svenska samhället 1850-1920*. Stockholm: Sobers förlags AB.

Lundquist, Lennart (1984). Aktörer och strukturer. *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg. 87, nr 4, s. 1-22.

Lundquist, Lennart (1992). *Förvaltning, stat och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (2007). (Ekman, Arne, chefred.): drätselkammare, stadsbibliotek. www.ne.se [2007-05-21]

Malmö Stadsbibliotek och dess nya lokaler (1947). Malmö: Landby & Lundgren.

Nilsson, Sven (2003). *Kulturens nya vägar. Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent

På upptäcktsfärd i Skövde: Tips på mer än 100 stora och små sevärdheter och utflyktsmål (1998). Skövde: Skövde kommun: Turistcentrum Skövde.

Pählman, Axel & Sjölin, Walter (1944). *Arbetarföreningarna i Sverige 1850-1900*. Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag.

Samuelsson, Carl-Olof & Torstensson, Magnus, red. (1994). *När boken kom till bygden: Om folkrörelsebiblioteken i Halland*. Örkelljunga: Settern.

SFS 1912:229. Se: *Angående understödjande av folkbiblioteksväsendet*.

SFS 1920:948. Se: *Angående understödjande av folkbiblioteksväsendet*.

Skaraborgaren. 1926, 1931.

Skaraborgs Läns Annonssblad. 1924, 1931, 1935, 1942.

Skaraborgs Tidningen. 1930, 1931

Skövde Tidning. 1873-1877, 1879-1887.

Skövde Stadsfullmäktiges protokoll jämte bihang. 1916, 1917, 1918, 1924, 1928, 1930, 1931, 1934, 1935, 1938, 1939, 1940. Skövde: Västgöta Korrespondentens Tryckeriaktiebolag.

Skövde kommun (2007).

[http://www.skovde.se/ Kommun & Politik / Fakta om Skövde / Statistik](http://www.skovde.se/Kommun%20&%20Politik/Fakta%20om%20Skövde/Statistik) [2007-05-21]

Skövde Nyheter. 1961, 2007.

Stads- och kommunhistoriska institutet (2006-11-15). *Cybercity*.

<http://www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/skovde/valresultat.htm> [2007-05-21]

Stenberg, Bengt (1975). Stifts-och landsbiblioteket i Skara 1700-1975. Ingår i Andersson, Bo, red. *Skara II*. Stockholm: Forum. S. 529-544.

Söderling, Anna (1996). *Elementarläroverket Eric Ugglas skola*. Skövde: Läns Teatern i Skaraborg.

Thurén, Torsten (2005). *Källkritik*. 2 rev. uppl. Stockholm: Liber.

Torstensson, Magnus (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna: Exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Göteborg: Avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Tynell, Knut (1931a) *Den nya biblioteksförfattningen: Kungl. kungörelsen den 24 januari 1930 ang. understödjande av folkbiblioteksväsende; med inledning, förklaringar, formulär och följdföreskrifter*. Uppl. 2. tillökade uppl Stockholm: Norstedt.

Tynell, Knut (1931b). *Folkbiblioteken i Sverige*. Stockholm: Norstedt.

Tynell, Knut (1936). *Biblioteksförfattningar: Handbok för folk- och skolbibliotek*. Stockholm: Norstedt.

Uggla, Eric (1921). Skövde. Ingår i *Sveriges städer nu och fordom: Skildringar i ord och bilder* (1915-1926). Stockholm: Norstedts. S. 44-64.

Uggla, Eric jr (1989). Majoren. *Billingsbygden*, årg. 16, s.18-29.

Utterström, Bengt (1959). *Läsesällskap och lånebibliotek i Karlskrona 1794-1863*. Karlskrona: Föreningen Gamla Karlskrona.

Victorin, Richard (1958). *Skövde Arbetareförening 1873-1958: Några glimtar ur Skövde Arbetareförenings historia*. Skövde: Strokirks bokindustri A-B.

Västgöta Korrespondenten. 1888-1890, 1892, 1924, 1928, 1930, 1931, 1936, 1942, 1961.

Åkerstedt, Jonas (1967). *Den litterate arbetaren: Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930*. Uppsala: Studentservice.

Östholm, Hanna (2000). *Litteraturens uppodling: Läsesällskap och litteraturkritik som politisk strategi vid sekelskiftet 1800*. Hedemora: Gidlund.

Bilaga 1

Folkmängd i Skövde 1830-1940

År	Antal personer	År	Antal personer
1830	618	1925	10 149
1840	1 084	1930	10 848
1850	1 230	1931	10 967
1860	1 511	1932	11 071
1870	2 280	1933	11 009
1880	3 308	1934	11 163
1890	4 297	1935	11 431
1900	4 872	1936	11 664
1905	5 670	1937	11 770
1910	6 520	1938	11 865
1915	9 673	1939	12 229
1920	9 904	1940	12 522

Källa: SCB:s Information och Bibliotek, 2007.

ABF:s studiecirkelbibliotek n:r 203 i Skövde

År	Bok- bestånd	Antal lån	Antal låntagare	År	Bok- bestånd	Antal lån	Antal låntagare
1925-26	108	448	63	1933	421	320	56
1926-27	148	594	90	1934	434	309	61
1927-28	218	637	95	1935	456	114	24
1928-29	295	565	88	1936	459	244	43
1/5-31/12 1929	293	217	52	1/1-7/9 1937	500	47	9
1930	337	1 043	114	1938	516	85	85
1931	339	746	95	1939	641	Ingår i stadsbibl. statistik	
1932	358	217	51	1940	669		

Källa: Skaraborgs läns folkrörelsearkiv, ABF, Skövde, F1, biblioteksredogörelser.

Bilaga 2

Skövde stadsbibliotek 1931-1939, en översikt

År	Anslag från staden	Statsbidrag	Antal lån, facklitteratur	Antal lån, skönlitteratur	Summa, lån av facklitt. och skönlitt.	Antal besökare	Medeltal besökare per dag
1931	8 000 kr	8 883 kr	2 853	8 246	11 099	8 769	48,2
1932	20 000 kr	8 100 kr	7 860	22 244	30 104	23 237	78,5
1933	15 000 kr	4 900 kr	9 846	27 038	36 884	25 926	87,6
1934	11 000 kr	4 900 kr	12 749	30 367	43 116	28 004	94,6
1935	11 000 kr	5 780 kr	12 890	32 364	45 254	26 414	89,2
1936	17 300 kr	6 300 kr	13 506	31 889	45 395	28 146	94,8
1937	22 350 kr	9 000 kr	13 161	32 216	45 377	24 130	81,5
1938	23 040 kr	9 000 kr	14 170	33 460	47 630	28 274	95,5
1939	23 560 kr	9 000 kr	13 214	31 539	44 753	26 603	89,0

Källa: Skövde stadsfullmäktiges protokoll, 1930-1939. Skövde Stadsbiblioteks magasin, Bok med lånestatistik.